

EKENEK editör'den

3

Ekenek yeni yüzü, yeni sayfaları ve dopdolu yazılarıyla 3. kez karşınızda.

Değerli okurlar; bu sayımızda daha kalıcı, daha sürdürülür olmak için boyut ve kağıt değişikliğine gittik. Sayfa sayımızı artırarak çok daha fazla çalışmaya yer açtık. Her sayımızda bundan böyle daha çok eğitime, kültüre, sanata dair çalışmalar yer alacak. 'Laiklik ve laik eğitim' olarak belirlediğimiz konu dosyamızda; ülkemizi kuşatan karanlığı gösteren, cumhuriyetin ve laikliğin ne kadar önemli ve gerekli olduğunu anlatan birbirinden değerli yazılar bulacaksınız. Bu sayımızın konuk ressamı Orhan Taylan. Gezi resimleriyle haziran direnişinin, umudun ve o çok havalı karşı çıkışın destanı renklerle belleğimizde bir kez daha ateşler yakacak. Önceki sayılarda olduğu gibi fotoğraf, öykü ve şiirlerle güzel bir Ekenek oldu.

Yeni sayımızda yeni çalışmalarla yeni bir hayat özlemiyle buluşmak üzere...

veli demir

Eğitim-iş Genel Başkanı

LAİKLİK VE EĞİTİM

Laiklik, devlet yönetiminin, eğitimin, hukuk kurallarının ve bir bütün olarak toplumsal yaşamın dini kurallara göre değil, akla ve bilime dayandırılmasıdır.

“Laiklik, yalnız din ve dünya işlerinin ayrılması demek değildir. Tüm yurttaşların vicdan, ibadet ve din özgürlüğü de demektir” diyen Mustafa Kemal Atatürk’ün en önemli devrimlerinden birisi laikliktir.

Eğitim-İş, Atatürk’ün söz konusu tanımını benimsemiştir ve devlet yönetiminde inançların öne çıkmasına karşıdır. Laik düzlemde, inançlar, eğitim, hukuk, bilim ve ekonomiye etki etmemelidir. Türkiye Cumhuriyeti’nin tüm kurumları ve kuralları, dine, etnisiteye göre değil, laiklik ilkesine göre şekillenmiştir ve bu yapı korunmalıdır.

Laiklik olmaksızın demokrasi olmaz. Dünyada bu gerçeğin aksini ortaya koyan tek bir devlet yapılanması örneği yoktur. Laikliği dışlayan devletlerin “tamamında” kadın sosyal yaşamdan soyutlanarak eşit bir insan olmak bir yana “meta”ya dönüştürülmüş; erkeğe mutluluk vermeye özgülendiği. Yine laiklik ilkesinin olmadığı devletlerin tamamında, toplumu oluşturan diğer inanç grupları ya da inançsızlar üzerinde ağır baskı kurularak, farklı renkler devlet vahşetiyle yok edilme sürecine sokulmuşlardır. Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran irade; yıkılmış, tarumar edilmiş bir imparatorluktan geriye kalan eğitimsiz, yoksul, savaşlar nedeniyle genç nüfusunu tamamına yakını kaybetmiş bir toplumdan bugün çağdaş medeniyetler seviyesine çıkmış bir Cumhuriyet yaratmıştır. Anadolu coğrafyasını ve geri kalmış toplumların hayallerini güneş gibi aydınlatan bu Cumhuriyet Mustafa Kemal Atatürk’ün büyüklüğü ve dehasını gözler önüne sermektedir.

Bugün ise gerici düzenleme ve uygulamalarıyla laik eğitime darbe vuran AKP iktidarı, “dindar ve kindar nesil” yetiştirme hedefine uygun olarak dini eğitimi yaygınlaştırmaya hızla devam etmektedir.



Kamusal eğitimin önemli bir parçası olan ve insanı merkeze alan laik eğitim anlayışı tüm insanların eşit, saygıdeğer, öğrenme ve gelişmeye açık olduğunu savunur. Laik eğitim, öğrencilerin hiçbir biçimde inançları nedeniyle ayrımcılığa tabi tutulamayacağını, onlara bir inanç dayatması yapılamayacağını, öğrencinin birey olarak kabul edilmesini, kendisini gerçekleştirebileceği eşitlikçi, özgürlükçü, bilimsel ve demokratik bir eğitim hizmetinden yararlanabilme hakkının engellenemeyeceğini ifade eder.

Akılcı ve bilimsel düşünen, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişiliği gelişmiş, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve üretken bireyler yetiştirmek; Türk Milli Eğitimi'nin temel amaçları arasında yer almaktadır. Ancak AKP iktidarının hedefi öğrencileri cemaatlerin ve tarikatların kucağına iterek çağdaş, bilimsel, akılcı, laik eğitim sistemini ortadan kaldırmaktır. Karma eğitime son verilmesi durumunda, Atatürk'ün liderliğinde kurulan cumhuriyetin en önemli kazanımlarından olan ve milli eğitimde birliği esas alan Tevhid-i Tedrisat ortadan kaldırılacak ve tekrar çok başlı eğitim sistemine dönülecektir.

Eğitim-İş, tüzüğümüzde de belirtildiği üzere, Atatürk ilke ve devrimleri ile Türkiye Cumhuriyeti'nin laiklik ilkesi üzerinde yükseldiğinin bilinciyle, laiklik ilkesinin korunmasına büyük önem verir. Kişilerin inanç ve vicdan özgürlüklerini savunurken, dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanmalarını ya da baskı altına alınmalarını da kabul edilemez bulur. Bu nedenle de ülkede yaşayan herkesin çağdaş, bilimsel, laik, demokratik, eşit, parasız ve nitelikli eğitim hakkı olduğunu savunur ve bu hakkın yaşama geçirilmesi için mücadele eder.

Eğitim-İş olarak, öğretim birliğine son vererek, medrese-mektep ikilemini günümüze taşımak isteyen bu anlayışa karşı, Atatürk ilke ve devrimlerine, Cumhuriyetimizin kazanımlarına, ülke bütünlüğüne, laik, bilimsel, demokratik, eşitlikçi ve parasız eğitime sahip çıkmaya devam edeceğiz; bu kararlılıktan asla vazgeçmeyeceğiz.

LAİK EĞİTİM



PROF. DR. MEHMET ALİ KAYA Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi
Eğitim-İş Ege Üniversitesi temsilcisi

6

“Laiklik” terimi Türkçe değildir. Dilimize Fransızca’dan (laisisme) geçmiştir. Fakat “laik” sözcüğü kökeni bakımından Fransızca da değil, eski Yunanca bir sözcüktür. Eski Yunanca’da “halk” anlamına gelen “Laos” sözcüğünden türetilmiştir. Hıristiyan Romalıların dili olan Latince’de, daha doğru bir ifadeyle Kilise Latince’sinde bozularak “laicus”a (çoğulu: Laici) dönüştü. Ancak Yunanca kaynağındaki (laos) anlamı değişmedi. “Clerici” denen Hıristiyan din adamlarının dışında kalan, Kilise’ye mensup olmayan, herhangi bir dinsel görevi ya da rolü bulunmayan tüm halka “laici”, yani “laikler” denildi. Yani “laik” ya da “laikler” denildiğinde anlaşılması gereken, ne Hıristiyan Roma dünyasında ne de Avrupa aydınlanması sürecinde, “dinsiz” ya da “dinsizler” değildi. Fakat en azından Avrupa aydınlanmasının yaşandığı çağda “laik” denildiğinde anlaşılması gereken hem dini hem de dünyevi işlerin tek otoriter gücü olan Kilise iktidarının yalnızca dini işlerle sınırlı olmasının, dünyevi işlerin halka, yani laiklere bırakılmasının istenmesiydi. Laik-antilaik çatışmasının temelinde bu talep vardı. Fakat çatışmanın ya da Kilise’nin dünyeviliğe katı direnişinin tarihi, Avrupa aydınlanma çağı öncesinde başlamıştı ve dünyeviliğe karşı Kilise direnişinin en bildik olanı, Galileo’nun şahsında tebarüz etmişti. “Güneş Dünya’nın etrafında değil, Dünya Güneş’in etrafında dönüyor” diyen Galileo’nun engizisyon mahkemesinde yargılanmış olmasına Kilise’nin hem dini hem de dünyevi işlerin Kilise yasalarına göre yönetiliyor olması yol açmıştı.

Laiklik tartışmaları kapsamında üzerinde durulması gereken bir başka kavram da “sekülerlik”tir. “Sekülerlik” kavramı da “laiklik” gibi Türkçe değildir. İngilizce’den (secularity) bizim dilimize geçmiştir. Fakat bu kavramın da kaynağı İngilizce değildir, Latince’deki “saecula” sözcüğünden türetilerek İngilizce’ye geçmiştir. “Yüzyıl, kuşak, ömür” anlamlarına gelen “saecula” sözcüğü, köken itibarıyla Latince de değil, Etrüskçe bir

sözcüktür. Sözcüğün kökeninde din işlerinin devlet işlerinden ayrılması gerektiği anlamı değil, dünyevi yaşama verilen değer vardır. Aslında dünyevileğe verilen değer de “saecula” sözcüğünün kendisinden değil, “saecula” sözcüğü ile tanımlanan oyunlardan (Saecula oyunları/ludi saecularis) gelir. Zira Etrüskler, en uzun insan ömrünün 110 yıl olduğuna inanıyorlardı ve bu nedenle 110 yıllık bir süreyi “çağ” ya da “devir” olarak 110 yılda bir kutluyorlardı. Yani Etrüsklerin oyunları kutladıkları “saecula”, görünen dünyadaki en uzun yaşamdı, ömürdü. Etrüsklere göre dünyevi olmak kutlanması gerekirdi. Etrüsk dünyeviliğini Romalılar da bu oyunları onlardan alıp kutlamaya devam ederek benimsediler. Saecula sözcüğünden sekülerliği (secularity) türeten İngilizler, bu terimi dünyevi işlerin Kilise’nin etkisinden ve egemenliğinden çıkarılmasını tanımlamak için kullandılar. Fakat sekülerizmi yalnızca Anglosaksonlar değil, onlar gibi protestan olan diğer Avrupa ülkeleri de kullandılar.

Sekülerlik gibi Laiklik kavramı da yalnızca Fransızlar tarafından kullanılan bir kavram değildi. Fransızlar gibi Katolik olan diğer Avrupa devletleri de “laiklik” kavramını kullanmayı tercih ettiler. Başka bir ifadeyle laiklik, Katolik Avrupalıların; sekülerizm (dünyacılık) ise Protestan Avrupa’nın tercihidir. İlki “din ve devlet işlerinin ayrılığını” ifade ederken, ikincisi “dünyevi yaşamı, dini dünyevi işlerin dışında tutmayı” ifade etti. Tüm bunlardan anlaşılacağı üzere Avrupa’da dini inançla ilgili olarak ortaya çıkan laiklik ve sekülerlik arasında küçük de olsa bir fark vardır. Fakat bu fark, iki kavramın Latince kökenleriyle ilgili olanın günümüze taşınmış olmasından kaynaklanmaktadır. Başka bir ifadeyle hem laiklik hem de sekülerlik terimlerinden anlaşılması gereken din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması, yani dinin kamusal alandaki, devlet yönetimindeki, eğitimdeki etkisinin ve egemenliğinin sınırlandırılmasıdır.

Laiklik ya da sekülerliğin 600 yıl devam eden bir mücadele ve kanlı savaşların sonunda Avrupa'da kabul görmesi, Kilise yasalarının eğitimdeki egemenliğini sınırlandırdı. Süreç, 12'inci yüzyılda Arapça'dan Latince'ye çevirilerle başladı. Bu çeviriler, Antik Yunan ve Roma uygarlığının Avrupalılarca yeniden keşfine yol açtı. 14'üncü yüzyılda doğan Rönesans'ın temelleri bu keşifle atıldı. Keşif, 15-16'ıncı yüzyıllara gelindiğinde "devlet yönetiminin ilke ve esaslarını tanrısal emirler belirler" anlayışına muhalif olan aydınlar direnişini üretti. Bu direniş, 1517'de dinde reform hareketini başlatacak kadar güçlendi ve dinsel yaşam, Kilise'nin katı denetiminden çıkıp özgürleşmeye başladı. Özgürlük 18'inci yüzyılın ikinci yarısı ve sonrasına damgasını vuran Avrupa aydınlanmacılarını üretti. Aydınlanmacılar eğitimde nakilciliği değil, akılcılığı savundular. Onlara göre dini eğitimin denetimindeki insan aklı özgür değildi, gözü kapatılmış dolap beygiri gibi kullanılıyordu. Böyle düşünen aydınlanmacıların toplum üzerinde en çok etkili oldukları ülke Fransa'ydı. "Laiklik" terimi aldığımız Fransa'da aydınlanmacılar, eğitim ve öğretimin devlet denetiminde, ulusal ve laik olmasını savundular ve bunun mücadelesini verdiler. Onlara göre "laiklik" akılcılıktı. Doğanın ve toplumsal yaşamın kuralları, yasaları insan aklıyla algılanabilir, doğaya ve topluma "akıl" ile egemen olunabilirdi. Onlara göre nakilcilik hurafe öğretiyordu, safsataydı ve bilim dışıydı.

Avrupa, akılcılığı savunan aydınlanmacılar sayesinde 18'inci yüzyılda laik düzene geçmeye başladı. Fakat laik düzene geçiş süreci, Fransız devrimine kadar (1789) yavaş ilerledi. Hatta Fransa'da Kilise'nin devletin yönetime müdahalesiyle ilgili sorun, 20'inci yüzyıl başında bile son bulmuş değildi. Sorunun çözümü için yasal düzenleme zorunlu hale geldi ve bu yasa 1905 yılında çıkarıldı. Avrupa'yı 600 yıl kana bulayan Kilise ve devlet kavgasını, ikincisi lehinde sonuçlandıran bu yasayla devletin Kilise hukukuna bağlı olarak yönetilemeyeceği ilkesi benimsenip garanti edildi. 17'inci yüzyıl sonuna kadar, çağdaşları olan Avrupa devletlerinden hemen her bakımdan güçlü olan Osmanlı İmparatorluğu'nu 19'uncu yüzyılın "hasta adamı"na benzetecek olan Avrupa'da bilim ve teknolojiye ilerlemenin, demokrasinin, genel bir ifadeyle uygarlığın temelleri böyle atılıp geliştirildi. Avrupa'yı bilim ve teknolojiye geliştirecek olan bilginler, Avrupa'nın Aydınlanma Çağı'nda,

aydınlanmacıların "akılcılık" diye tanımladıkları "laik" anlayış ve koşullarda eğitim öğretim yapan eğitim kurumlarında yetiştiler. Bu arada Osmanlılar, eğitimde doğaya uygunluk ilkesini, akılcılığı/laikliği savunan Avrupa aydınlanmacılarına ilgisiz kaldılar. Fakat Osmanlı İmparatorluğu'nda 17'inci yüzyıldan itibaren yenilikçi padişahlar görülmeye başladı. Fakat akılcı/laik düzenle gelişmeye başlayan Avrupa karşısında gerilediklerini fark edip yenilikler yapmak isteyen erken yenilikçi padişahlar, uzantıları günümüzde de mevcut bulunan irticacı direniş karşısında başarısız oldular. Bir başka deyişle Türk tarihinin irticacı direniş, ilk kez 17'inci yüzyılda kendisini gösterdi. Böylece Arapça'dan Türkçe'ye geçmiş olan, "geri dönme, geri dönüklük ve eskiyi isteme" anlamına gelen "irtica" sözcüğü ile bu sözcükten türetilmiş olan, "gericiyi, gericiliği" tanımlayan "mürteci" sözcüğü Türkiye'nin siyasi ve eğitim tarihi literatürüne girdi. Yalnızca Cumhuriyet tarihimizin değil, Osmanlı imparatorluğu'nun yenilikçi padişahlarına karşı olan irtica hareketinin ya da mürteci direnişinin temsilcileri ve onların zihniyeti, "inkılap, inkılapçılık, yani devrim ve devrimcilik, çağdaşlık ve laiklik" gibi sözcük ve kavramlarla dünyeviliği savunanların her zaman karşısında oldu. Hıristiyan Kilisesi ya da ruhban sınıfı gibi, yalnızca dini işlerin değil dünyevi işlerin de dinin yasalarına göre yönetilmesi gerektiğini savundular.

Osmanlı imparatorluğu döneminde irticanın kurbanı olan ilk yenilikçi Padişah, Genç Osman'dı. İrticacı direniş, 1622'de onu öldürttü. 18'inci yüzyılda yapılan yeniliklere karşı olan irticacı muhalefetin en etkili ismi ise Patrona Halil İsyanı ile ortaya çıktı. Bu isyan Türk tarihinin sonraki dönemlerinde irticacıların çok sevdiği şu sloganı üretmişti: "Din elden gidiyor" (Tanfer 1990, 308). III. Selim'in başlattığı yeni düzen (Nizam-ı Cedid) hareketini yıkan da bu sloganın sahipleri olan irticacılar ve irticacı direniş başarısının arkasındaki silahlı güç Yeniçeri Ocağı'ydı. Bu nedendir ki bir sonraki yenilikçi padişah II. Mahmut, Yeniçeri Ocağı'nı 1826 yılında kaldırdı (Vakay-i Hayriye). II. Mahmut, kendisine "gâvur Sultan" denilmesi pahasına yapmış olduğu bu yeniliğiyle irticanın gücünü kırmış ve Avrupa aydınlanma hareketinin Osmanlı İmparatorluğu'na sirayetini sağlayacak olan koşulları bir dereceye kadar kolaylaştırmış oldu.

Nitekim 50 yıl sonra, yani 1876'da Kanun-i Esasi ilan edildi ve ardından Osmanlı İmparatorluğu'nda parlamenter sisteme geçildi. Fakat sistem, Sultan II. Abdülhamit tarafından kaldırıldı. Siyasal İslam ideolojisiyle iktidarını güçlendiren II. Abdülhamit, kurmuş olduğu "Hafiye Teşkilatı"na rağmen Genç Türk hareketinin en güçlü organı olan İttihat ve Terakki direnişini yıkamadı. Bu direniş 1908 yılında II. Meşrutiyetin ilan edilmesinin arkasındaki güç oldu. Fakat irtica, İttihat ve Terakki'ye, II. Meşrutiyete, eğitim sorunu da dâhil her tür yenileşmeye, çağdaşlaşmaya karşıydı. Bu nedenle irticacılar, orduda ve eğitimde çağdaşlaşmaya karşı direnişlerini, "namaz saatleri ve vaaz saatleri" çelişkesine dikkat çekerek başlattılar. Direnişçiler yine "din elden gidiyor" sloganıyla hareket ettiler. Ertesi yılın, yani 1909 yılının 31 Mart isyanını çıkardılar. İsyancıları kıskırtan propagandanın merkezinde "kâfirler idaresi" diye niteledikleri ordunun yeni eğitim sistemi vardı. Bu nedenle direnişi, "kâfirler idaresi ordudan namazı kaldıracaklar" diyerek başlatan yeşil bayraklı, sarıklı hocaların liderliğindeki irtica İstanbul'da yayılırken kullanılan slogan da şu olmuştu: "Ey kahramanlar din elden gidiyor, ne duruyorsunuz". Meşrutiyete karşı olan irticacı isyanını bastıran askeri birliklerin komutanlığına ise 3. Ordunun genç subayı Mustafa Kemal (o zaman 28 yaşında) tayin edildi. İsyan birkaç gün devam eden sokak çatışmalarıyla bastırıldı. Mustafa Kemal'in 31 Mart olayındaki başarısı, Kurtuluş Savaşı sürecinde, Cumhuriyet'i kurarken ve diğer devrimlerini yaparken her zaman kendisine muhalif olan, zorluk çıkararak irticaya karşı mücadelesinin ilkiydi.

İrticacı direnişin güç ve meşrutiyetin kaynağı Osmanlı İmparatorluğu'nun 17'inci yüzyıla kadar sahip olduğu siyasi ve askeri başarısıydı. İrticacı harekete göre Osmanlı bu başarısını din temelli olan mevcut teokratik rejime ve eğitim sistemine borçluymuştu. Bu nedenle İrticacıların hem rejimin hem de eğitim sisteminin artık çağın gerisinde kaldığı gerçeğini, aynı temel ideolojinin bugünkü uzantıları gibi, kavrayabilmeleri zordu. 17'inci yüzyılın sonlarına kadar Osmanlı'nın haklı övüncü olan siyasi ve askeri başarısında payı olan söz konusu Osmanlı eğitim sistemi, Fatih Sultan Mehmet ve sonraki padişahlar döneminde geliştirilmişti. Bu eğitim sisteminin iki kurumu vardı.

Bunlardan birisi 1909 yılında kaldırılan Enderun'du. Enderun'da eğitim-öğretime başlayabilmek için bir çeşit orta dereceli okullar olan saray okullarını bitirmek gerekiyordu. 1839'da ilan edilen Gülhane Fermanı'na kadar 7 sınıfa ayrılmış olan Enderun'da öğrenciler, mülki, idari ve askeri alanlarda duyulan ihtiyacı gidermek üzere okutuluyorlardı. Subaylar, yüksek görevliler ve yöneticiler ile edebiyat, tarih, müzik ve diğer alanlarda kendilerini yetiştirenler bu okuldan mezun oluyorlardı. Eğitim sisteminin diğer kurumunu ve en yüksek derecesini ise Medrese oluşturuyordu. Büyük Camiler yanında, içinde hastane (Darül Şifa), Kütüphane, Kervansaray, içme suyu dağıtım yeri (sebilhane), hamam ve bazan imarethane (yoksullara yiyecek dağıtım yeri) gibi eklerini (müştemelatı) de kapsayan külliye'nin bir parçası olarak kurulan Medreseler, "Hariç", "Dâhil" ve "Medrese-i Has (=Yüksekokul)" olmak üzere üç aşamalı eğitim kurumlarıydı. İlk ikisinde okuma-yazma, mantık, geometri gibi temel bilgiler, hitabet, Arapça ve dini bilgiler öğretiliyordu. Üçüncüsünde İslam hukuku, Kur'an tefsiri, belagat ve benzeri konularda eğitim-öğretim veriliyordu. Tüm bu eğitim kurumlarında din eğitimi ve öğretimi ağırlıktaydı. Eğitim dili olarak egemen dil, Arapça'ydı. Gözlem, deney, araştırma ve eleştirel bakış Medreselere yabancıydı. Bu nedenle felsefe, bilim ve teknik Osmanlıda gelişmedi. Medreselerden mezun olanlar, Vali, Kadı, Müderris (Profesör) oluyorlardı. Medrese mezunlarının yükselebildiği en üst makam ise Şeyhülislamlık'tı.

Osmanlı İmparatorluğu'nda II. Mahmut dönemine kadar eğitim-öğretim zorunlu da değildi. II. Mahmut tarafından 1824 yılında yayınlanan bir ferman, okuma yazma ve din öğretimini en azından İstanbul'da zorunlu hale getirdi. Ayrıca bu tarihten itibaren çağın koşullarına uygun olan yenilik ihtiyacıyla yeni okullar açılmaya başladı. Yeni okulların açılması özellikle Sultan Abdülmecit döneminde (1839-1861) arttı. Zamanın Sadrazamı Ali Paşa'nın şu sözlerinden de anlaşılacağı üzere yeni okulların açılmasına duyulan ihtiyaç, artık din ağırlıklı eğitim kurumunu olan Medresenin çağın gerektirdiği bilgileri üretmek ve öğretmek anlamında yetersizliğinin kesin olarak fark edimiş olmasıydı: "Milletimizin malumatını lüzumu derecesine getirmezsek, dayanamayıp biteriz ve ne etsek, etrafımızı Çin Duvarları gibi hisarlarla çevir

sek, yine malümatlı milletler bizi yener, zamanla her şey elimizden gider” (İnan 1990, 128). Ali Paşa'nın öngörüsü yersiz değildi. Zira 1853 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun durumu, Rus Demirçarı I. Nikola'nın gözünde ölümü beklenen “Hasta Adam” haline gelmişti. Bu nedendir ki I. Nikola, bu tarihte Leningrat'daki bir baloda İngiliz Büyükelçi Sir Hamilton Seymour'a Osmanlı İmparatorluğunun mirasını bölüşmeyi önermişti.

Abdülaziz döneminde açılan yeni okullardan birisi de Darülfünun denen üniversiteydi. Bu üniversiteye gidecek öğrencileri hazırlamak amacıyla sonradan “İdadi” adını alan “Darül Maarif” kuruldu. Bu arada genel eğitim Sıbyan ve Rüştüye mektepleri olmak üzere iki aşamalı yapıldı. Geçmiş İslam'ın ilk yıllarına kadar uzanan, ilki yazı yazılan yer anlamına gelen okuldu. O zaman yalnızca Kur'an eğitimi verilen bu okul, Osmanlı Dönemi'nde okuma yazma ve temel din eğitiminin verildiği okullar oldular. Bir sınıf düzenine göre düzenlenmemiş olan Sıbyan mekteplerinde öğretim ezber yoluyla veriliyordu, yazı tahtası ve kalem bu okulda kullanılmıyordu. II. Mahmut Dönemi'nde Sıbyan mekteplerinin askeri ve mesleki teknik okullarına öğrenci hazırlayabilmesi mümkün görünmüyordu. Bu nedenle O, Mısır'daki Mehmet Ali Paşa'dan etkilenecek Sıbyan Mektepleri hakkında bir ferman yayınladı. Daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi ferman, okuma yazma öğreniminin zorunlu olduğunu ilan etti. Fakat ferman yalnızca İstanbul'daki Sıbyan Mektepleri için geçerliydi.

Eğitimin çağdaştırılması anlamında reform çabaları, Sultan Abdülmecit döneminde hızlandı. Abdülmecid'in 1845'ten itibaren başlattığı reformlar, Rüştüyelere öğrenci yetiştirecek temel eğitim kurumlarının (Sıbyan mektepleri) öğrenim süresini 4 yıl olarak belirledi ve Türkçe yazı derslerinin de verildiği Sıbyan Mekteplerine devam mecburiyeti koyuldu. Temel eğitim ülke çapında zorunlu hale getirildi. 1857'de Eğitim Bakanlığı (Maarif Nezareti) kuruldu. 1870'lerden itibaren ise çağdaş usulde eğitim verilmesiyle ilgili yeni girişimler oldu ve böylece “İptida-i” denen iki temel eğitim kurumu kuruldu. Tüm bunlara rağmen, her ne kadar 1876 Anayasa'sı eğitim kurumlarını bir dereceye kadar çağdaştırmışsa da Medreselere ve temel eğitim okullarındaki dini eğitime ciddi olarak müdahale edilememişti. Bu

durum, Fransız Amiral Julien de la Gravier'in 1872 yılına ait Osmanlı hakkındaki düşüncelerinde tebarüz eden şu ifadelerinden anlaşılacaktır: “... Türkler şişkin bir büyüklük ve anlayışsızlık içinde çevresinde kaynamakta olan dünyaya hiç aldırış etmiyorlar... Padişahlar değişen dünyaya hiç aldırmadan her yeniliğe kuşkuyla bakıyorlar ve sadece gerici düzenlerini sürdürmeyi düşünüyorlar...”

Her şey bu bitik iktidarı bir uçuruma doğru sürüklüyor” (İnan 1990, 128 vd.). Aslında Fransız Amiral'in yansıttığı gibi değildi her şey. Eğitimi çağdaştırmaya yönelik gayretler hızlanmıştı. Tıbbiye, harbiye ve mühendishane gibi askeri ve mesleki-teknik öğrenim veren yüksekokullara öğrenci hazırlayan modern eğitim kurumlarında, yani Rüştüye Mekteplerinde dini içerikli derslerin yanında Fransızca, coğrafya, matematik gibi derslere de yer veriliyor, toplumun bütün kesimlerini içine alan daha kapsamlı bir modern eğitim sistemi meydana getirilmeye çalışılıyordu. Bu çalışmalarla ilgili ilk ciddi reform girişimleri 1840'larda başlamıştı. Böylece laik olmasa da çağın gereklerine uygun, modern eğitim müfredatlı okullar açılmaya başlamıştı. Bu okullar için profesyonel öğretmenler yetiştirmenin de yolu açılmıştı. Öğretmen yetiştiren ilk kurum Darülmuallimin (1848) oldu. İkincisi kadın öğretmenler yetiştiren Darülmuallimat idi (1870). 1876'da Mülkiye (siyasal Bilgiler) Mektebi, Sanayi-i Nefise (Güzel sanatlar) Mektebi (1883), Hendese-i Mülkiye (Askeri olmayan Mühendislik: 1883) kuruldu. Yurt dışına öğrenciler gönderildi. II. Meşrutiyet (1908-1920) Dönemi'nde ise en azından büyük kentlerde ilkokullar (İptidailer, Rüştüyeler), Orta dereceli okullar (İdadiler, Sultaniler), muallim mektepleri, ziraat, sanat mektepleri açılmıştı. Fakat öğretmen yokluğu, görüş ve bilgi eksikliği gibi konular hala bir sorun olarak durmaktaydı. Fakat eğitim reformları sürecinin çok dikkat çekici olan bir kazanımı vardı ki bu, irticacı zihniyete karşı ideolojik anlamda mücadele edecek, eğitim konusunda doğru ve tutarlı fikirler üretecek aydınlardı. II. Meşrutiyet Dönemi'ne damgalarını vuran bu aydınlardan bazıları şunları: Ziya Gökalp, Tevfik Fikret, Satı Bey, İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), İhsan Bey (Sungu) ve Selim Sırrı (Tarcan). Hatta Arap harflerinin yerine Latin harflerine geçilmesi de bu dönemde tartışılır olmuş, 1911'de öğretmenler derneği, 1914'de Kız Üniversitesi kurulmuştu.

Fakat Cumhuriyet Dönemi devrimleri öncesinde eğitim sistemi din temelli ve ağırlıklı olmaktan çıkmış değildi.

Cumhuriyet Dönemi öncesi eğitim-öğretimi hiçbir zaman ulusal nitelikli olmadı. Bu nedenle Ziya Gökalp, yaşadığı dönem ve öncesi Türk eğitim sistemini “Cübbeli Eğitim” ve “Redingotlu Eğitim” şeklinde ikiye ayırarak tanımladı. Gökalp bu iki eğitim sisteminden ilkiyle Tanzimat dönemi öncesini, ikincisiyle tanzimat dönemini tanımlıyordu. Gökalp’in Redingotlu diyerek tanımladığı eğitim sisteminde Fransa’nın müdahalesinin önemli rolü oldu. Zira Fransa 1864’den itibaren Osmanlı ile ilgili laiklik, Latinlik, siyasi devrimler gibi ilkelerle Osmanlıya yön vermeye çalışıyordu. Kendi emperyalist amaçlarına hizmet edecek bir eğitim ve öğretim reformu için nota veriyor, Lise ayarında okullar açılmasını istiyor, bu okulların programını bile hazırlıyordu (Ergün 1990, 441). Tüm bunlara rağmen Maarif Nazırı (Eğitim Bakanı) Şükrü Bey tarafından sarf edilmiş olan şu sözlerden de anlaşılacağı üzere 1917 yılına gelindiğinde bile Eğitim konusuna gereken ilgi gösterilmiyordu: “Bizim Rubumuz (çeyreğimiz) kadar bile olamayan Bulgaristan’ın bugünkü Maarif bütçesi, bizim bütçemizden 3 defa daha fazladır”.

Türk eğitiminin hem ulusal hem de laik nitelik kazanmasına en büyük engel, daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi irticacı zihniyetti. Bu zihniyeti, Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyet devrimleriyle yendi. Fakat kolay olmadı. Nitekim Cumhuriyetin ilanından önce, 19 Mayıs 1920’de, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde okunan Bakanlar Kurulu programında eğitimin dini olması gerektiği düşüncesi hala terk edilmiş değildi. Fakat eğitimin dini olmasından daha çok ulusallığına, bilimsel ve çağcıl olmasına vurgu yapılmıştı. Cumhuriyetin ilanından sonra ise ulusal ve laik eğitim sistemine geçişi gerçekleştirecek olan devrimler yapıldı. Bunlardan ilki, 3 Mart 1924’de çıkarılan “Tevhidî Tedrisat Kanunu” ile gerçekleşti. Cumhuriyet tarihimizin eğitim alanındaki ilk köklü değişimini gerçekleştiren bu kanun ile Öğretim Birliği sağlanmış oldu. Tüm okullar Maarif Vekaletine (Millî Eğitim Bakanlığı) bağlandı. “Darülhilafe” de denen Medreseler kaldırıldı. 9 Nisan 1928’de Eğitimde din ile ilgili maddeler Anayasa’dan çıkarıldı. 1 Kasım 1928 yılında ise harf devrimi

yaşandı. Harf devrimiyle Arap harflerinden vazgeçildi ve yerine Latin Harfleri benimsenip kullanıldı. Bu tarihten sonra açılan Millet Mekteplerinde bir yılda 596.600 kişi okuma yazma öğrendi ve bu sayı sonraki 10 yılda 1,5 milyonu geçti. 31 Mayıs 1933’de çıkarılan Üniversite Kanunu ile Darülfünun geleneğine son verildi. 5 Şubat 1937’de birisi de laiklik olan Atatürk ilkeleri (6 ilke) Anayasa konuldu. Böylece laik eğitim sistemi Anayasal koruma altına alınmış oldu.

Cumhuriyetin kuruluşunu takip eden ilk 10 yıl içinde laik eğitim veren eğitim kurumlarının da sayıları hızla arttı. Ankara’da Hukuk Okulu (sonradan Hukuk fakültesi: 5 Kasım 1925), Konya’da Orta Muallim Mektebi (1926), Millet mektepleri (1 Ocak 1929), Kız Enstitüleri ve Bölge Tarım Okulları (1930), Halkevleri ve köylerde Halk Okuma Odaları (29 Şubat 1932), Ankara Musiki Muallim Mektebi (sonradan Ankara Konservatuarı: 15 Nisan 1932), Ankara’da Ziraat Enstitüsü (31 Mayıs 1933) kuruldu. (İnan 1975, 10 vd.) İlk ve orta düzeyindeki okullar için yetiştirilmiş olan öğretmen sayısı 8553 idi. Öğrenci sayısı toplam 213 bin 824 olmuştu. Bunların 135 604’ü erkek, 78 220’si kız öğrenciydi. Atatürk Dönemi denen 1938 yılı öncesinde kurulan diğer okullar ise şunlardı: Ankara Dil ve Tarih-Çoğrafya Fakültesi (1935), Teknik Öğretmen Okulu (1935), Köylerde Teknik Öğretmen Okulları (1937). Fakat Mustafa Kemal Atatürk’ün laik eğitim devrimleri, Tanzimat Dönemi ve öncesinde olduğu gibi irtica hareketinin muhalefetine ve saldırısına maruz kaldı. Laik eğitim, dinsizlik olmadığı halde mürteciler, muhalefetlerinin meşruiyetini dinden alarak, yani dini istismar ederek muhalif direnişlerine devam ettiler. Cumhuriyet tarihimiz boyunca varlığını muhafaza eden ve Atatürk devrimlerine karşı savaş açan din istismarcısı zihniyete “irtica hareketi” denilmesi de bundandır. Bu hareketin temsilcileri Batı/Avrupa uygarlığını besleyen kaynağın ne olduğu sorusuyla kafalarını meşgul etmez, varlığını akılla anlamaya çalışmak yerine “inanıyorum öyleyse varım” felsefesiyle izah edip, bununla yetinir. Avrupa uluslarının uygarlıklarını “inanıyorum öyleyse varım” zihniyetinin dünyevi işlerin yönetimindeki, eğitim ve öğretimdeki egemenliğine son vermelerine borçlu olduklarını anlayamaz ya da anlamak istemez.

Avrupa'da bu zihniyetin Ortaçağa hapsedildiğini ve varlığın izahını düşünceyle, yani Decartes'in ifadesiyle "cogito ergo sum" (=düşünüyorum öyleyse varım) felsefesiyle yaparak yüksek uygarlık seviyesine ulaşılmış olduğu gerçeğini görmez ya da görmek istemez. Zira bu zihniyete göre kendi ölçüleri içinde ahlakiliğin değeri, bir ülkenin ulusal olan tam bağımsızlığından daha önemlidir. İnsanlar, kaderlerini akıl ve iradeleriyle belirleyemezler. Yol gösterici olan müşid (bilimi) değil, nakilciliktir. Birey ve toplum, özgür olmayan, dinsel vesayet ortamında gelişmelidir. Din, devlet işlerinin dışında tutulmaz.

Hatta devlet, kesin ve güçlü bir şekilde dinin kontrolü altında olmalıdır. Tüm bunlar nedeniyle irticacı zihniyet, Atatürk devriminin hedefi olan çağdaşlaşmanın ve demokratik cumhuriyetin garantisi olan laik eğitimin yalnızca Tanzimat Dönemi'nde değil Atatürk döneminde ve sonrasında amansız düşmanı oldu. Bu zihniyetin düşmanlığına göre Türk milleti, Kurtuluş Savaşı'nı yapan Mustafa Kemal ve arkadaşları olan devrimcilere ve onların kurdukları Cumhuriyet'e de hiçbir şey borçlu değildi. Cumhuriyet, "askeri istibdat ve sapıklık", "mutlak istibdat" ve "dinci zümreye saldıran zındık hareketi"ydi. Latin harflerini de "İncil dilinin kabulü" diye tanımlayan irticacı zihniyetin mensupları, aynı nedenlerle Atatürk'ün şahsına da "Beyaz Put" yaftalamasıyla saldırabilirdiler. Cumhuriyeti, camileri mihrapsız, köyleri imamsız, şeyhleri hırkasız, müritleri başsız bırakan bir rejim olarak tanımladılar. Hatta irticacı zihniyetin muhalefeti, fikir düzeyinin ötesine geçip isyancı boyuta da taşındı. Şeyh Said isyanı, Mene-men, Bursa olayları ve İskilipli Hoca vakası bunlardan bazılarıdır.

Atatürk devriminin laiklik ilkesi, Laik yaşam ve eğitimin düşmanı olan irticacı zihniyetin demokratik laik cumhuriyet ve eğitime yönelik tehdidine karşı en azından 1937 yılından itibaren Anayasal güvence altına alınmak zorunda kaldı. Bu güvenceye rağmen laik düşünce ve eğitime karşı olan zihniyetin mensupları mücadeleyi bırakmadılar. Onlar irticacı mücadelelerinin ilk ürünü, 1950 seçimlerinde elde ettiler.

Zira bu seçimlerde Demokrat Parti, İrticacı siyasetin oylarını alabilmek için Atatürkçülüğün laiklik ilkesinin bütünlüğünü bozacak ilk tavizi

verdi. Demokrat Parti'nin hükümet programında ortaya koyulan bu taviz, Atatürk devrimlerini ulusa mal olanlar ve olmayanlar şeklinde ayırmış ve böylece Öğretim Birliği ilkesini amacının dışına çıkarmıştı.

Tam bağımsızlık ilkesinden ödünler verilmiş, DP'nin anayasayı değiştirebilecek milletvekili çoğunluğuna sahip olması ise "Ak devrim" olarak değerlendirilmişti. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kurulurken kendisini "AK" olarak tanımlaması bu nedenle tesadüf olmasa gerek. İsmet İnönü'ye yönelik "diktatör" yaftalaması, bugün olduğu gibi, Başbakan Menderes de dâhil kimi siyasetçilerin siyasetinin bir parçası olmuştu. Onlardan birisi de "Halk Parti ya demokratik muhalefet nedir öğrenecek, ya da silinip gidecek" sözleriyle de ünlü olan zamanın Devlet Bakanı F. Lütfi Karaosmanoğlu'ydu. Bu bakan, 6 yıl kadar sonra diktatörlüğün gerçek tehdidini DP'de görüp, bu partiden ayrıldı.

Bugünün "başörtüsü" gibi, o zaman da "Ezan" İslamcı siyasetinin en popüler siyasal malzemesiydi. DP iktidarı, Ezan'ın yeniden Arapça okunmasını savunan sloganlarıyla siyasetinin popüleritesini artırırken, laik eğitime muhalif olan irticacı zihniyeti de cesaretlendirdi. Örneğin 1951 yılında DP'nin Kadınhan (Konya) ilçe kongresinde "kadınlar çarşafa" sloganının yanısıra "fes, sarık ve Arap harfleri" talebinde bulunuldu. Atatürk'ün heykellerine birçok yerde saldırılar oldu. Başbakan Menderes, bu saldırılara engel olabilmek için Atatürk'ün heykeline, büstüne veya mezarına saldıranları ağır hapis cezasına (1-4 yıl arası) çarptıran yasayı (25 Temmuz 1951) çıkarmak zorunda kaldı. Demokrat Parti, gerici ya da siyasal islamcı muhalefetle, bu muhalefet kendi iktidarını da tehdit eden daha radikal bir partinin siyasetinin merkezinde oluncaya kadar kol kola yürüdü. Nitekim DP hükümetinin Dışişleri Bakanı olan Fuat Köprülü, Millet Partisi'nin muhalefeti karşısında "Millet Partisi'nin getireceği yobazlık korkunçtur..." demek zorunda kaldı ki bu durumun yansımaları, bir bakıma günümüzde tanık olduğumuz F tipi Cemaat ile AKP ilişkisinde görülür.

Başlangıçta amaç ve hedeflerine doğru "beraber ıslandık biz bu yollarda" şarkısıyla yol alırlarken, araları birden bire maddi çıkar ilişkilerindeki anlaşmazlık yüzünden bozuldu.

Hükümet “Paralelci” diye nitelediği söz konusu Cemaat’i yok etmek için iktidar gücünün tüm imkanlarını kullanırken, son 12 yılda olağanüstü güçlenmiş olduğu anlaşılan ve kendisini “hizmet hareketi” diye tanımlayan muhtabı ise yazılı ve görsel basın da dâhil sahip olduğu tüm gücünü AKP iktidarını yıkmak üzere seferber etmiş durumda gözüküyor. Oysa onlar, geçmişti Tanzimat Dönemi’ne kadar geriye giden din referanslı, laiklik karşıtı siyasi söylem ve siyasetle iktidar olmuş ve iktidarı paylaşmışlardı. Dini sembolleri siyasetin merkezine koyup kullanmışlardı.

Siyasal İslamcılar tarafından siyasette kullanılan en önemli ve etkili dini sembol başörtüsü oldu. Laik düzenin “mağdurları” algısının yaratılmasında da işe yarayan “başörtüsü”nün siyasette araç olarak kullanılması anlamında zirveye çıkarılışı, AKP’yi iktidara taşıyan siyasetçilerin gömlek değiştirdiklerini ilan etmeden önce mensubu oldukları Refah Partisi’nin kadın Milletvekili Merve Kavakcı’nın şahsında mümkün kılındı. 1999 yılında başörtülü olarak Meclise giren Merve Kavakcı’nın misyonu, zamanın başbakanı Bülent Ecevit’in ifadesiyle laik düzenin meclisine (TBMM) “meydan okumak” idi. Laik düzen ve eğitime bu meydan okumanın taraftarları, siyasal İslamcı siyasetlerini ve savunmalarını her zaman “demokrasi” talebiyle yaptılar. Ancak onların isteğin gerçekte demokrasi olmadığı siyasal İslamcılarının hem muhalefette oldukları dönemde hem de iktidardayken takip ettikleri siyasette, sarf ettikleri şu sözlerde görülür: “Hem laik hem Müslüman olunmaz. Ya Müslüman olacaksın ya laik”. “Millet isterse laiklik elbette gidecek”. “Türkiye’nin yarınında artık Kemalizme ve Kemalizm benzeri rejimlere yer yoktur... Bizim için en üst belirleyici, İslam ilkeleridir”. “Egemenlik kayıtsız şartsız Allah’ındır”. “Ben Meclisin dua ile açılmasından yanayım”. “Cumhurbaşkanı’nın İmamhatipli olacağı yıllar yakındır”. “Mahkemenin başörtü ile ilgili söz söyleme hakkı yoktur. Söz söyleme hakkı din ulemasındır”. Uygulamalar da sözlü meydan okumadan farksızdı: Zira ulusa sesleniş programında arka fonda Atatürk fotoğrafına yer verilmiş olması buna yorumlandı. Benzer yorumları ortaya çıkaran diğer bazıları da şunlardı: 19 Mayıs kutlamalarıyla ilgili olumsuz tavır olarak algılanan tutumlar, bazı kurumlardaki “T.C.”nin kaldırılma-

sı, Cumhuriyet’in kurucu liderlerinin kastedildiğine inanılan “iki ayyaş” tabiri ve 4+4+4 eğitimi ve müfredatta din derslerinin zorunlu yapılması ve hatta Kur’an derslerinin konulmak istenmesi. Kamuda bösörtüsüne yönelik eleştirilere de kafanın dışı değil içi önemli diyerek kılık kıyafet özgürlüğünü savunanların samimiyeti ise henüz hatırası çok taze olan Yalova valisi Selim Cebiroğlu’nun zihin dünyasıyla test edildi. Söz konusu vali, okullardaki başörtülü öğretmenler, öğrenciler konusunda kıyafet konusunu hatırlamazken, Termal Fen Lisesi’nde dersane kıyafetini beğenmediği TÜBİTAK ödüllü öğretmen Halil Serkan Öz’ü azarlayarak sınıftan kovarken hiç tereddüt etmedi. Halil öğretmen düzenlenen protesto yürüyüşünde kalp krizinden yaşamını yitirdi. Öte yandan Ege Üniversitesinde bir Fizik Profesörü olan Rennan Pekünlü, başörtülü bir öğrenciye yönelik olarak yapmış olduğu başörtü yasağı uyarısı nedeniyle öğrencinin eğitim-öğretim hakkına engel olduğu iddiasıyla 2 yıldan daha uzun bir süre olduğunu bildiğim hapis cezasına çarptırıldı. Ne yazık ki bir profesörün böylesi bir nedenle hapse atılması da Eğitim-İş, Ege Öğretim Elemanları Derneği (EGÖDER) ve diğer birkaç demokratik kitle örgütü dışında Sivil Toplum Örgütlerinden gereken ilgi ve tepkiyi görmedi. Eğitim-İş aynı duyarlılığı Halil öğretmen için 6 Nisan’da eylem yapacağını ilan ederek sergilemeye devam etmiştir.

Gelinen bu noktada elbette Laik eğitim sistemine düşmanlık siyasetinin muktedir olmasının rolü büyüktür. Demokrasiyle izah edilmesi mümkün olmayan laik eğitim düşmanlığı siyaseti, Cumhuriyet’in eğitim kurumlarından birisi olan İmam Hatiplerle güçlendirildi. Güçlendirilirken de mesleki ve teknik eğitim veren diğer eğitim kurumlarının mezunları, onların üniversiteye giriş sınavlarında uğradıkları hak maduriyetine atıfta bulunularak, amaca hizmet anlamında kullanıldılar. Zira siyasal İslamcılarının tek derdi “göz bebeğimiz” diye ifade ettikleri İmam Hatiplere her bakımdan pazitif ayrımcılık yapmaktı. Nitekim dindar nesil yetiştirme politikasının aracı haline gelmiş bulunan İmam Hatip siyaseti ile günümüzde gelmiş olan noktanın rakamsal ifadesi şudur: AKP iktidarı öncesinde 70 bin civarında olan İmam Hatip öğrencilerinin sayısı bugün 700 bin civarında.

Bu sonuç dindar nesilci zihniyetin arzu ettiği veya ilham aldığı Medrese eğitimini ya da Ziya Gökalp'in ifadesiyle "Cübbeli Eğitim"i (islami eğitim) ülkemize egemen kılmaya yönelik adımlarının ne denli hız kazanmış olduğuna işaret eder. Nitekim Milli Eğitim Bakanı Nabi Avcı'nın basına yansıyan şu sözleri de bu anlamda gelinen noktanın altını çizmektedir: "İhtiyaç olan okullarda ibadethane hizmeti verilecek ama zorunlu

değil". Anlaşılan artık okullar, dünyaya dönük ve bilim temelli düşünen geleceğin gençliğini değil, müsbet bilim kafasına uygun olmayan teolojik formasyonlu gençlik yetiştirecek ki bu gençliğin anladığı bilimin ne olacağı konusunda 16'ncı yüzyıla ait olan şu fetva fikir verebilir: "Cennette konuşulan dil hangisidir? Elcevap Arapça'dır".

Yararlanılan kaynaklar

- K. Aytaç, *Avrupa Eğitim Tarihi. Genel Bir Bakış. DoğuBatı Yay.* Ankara 2009.
- M. Ergün, "Türk Eğitiminin Batılılaşmasını Belirleyen Dinamikler". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi. VI/17 (1990), 435-457.*
- B. Kodaman, *Abdülhamid Dönemi Eğitim Sistemi. Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara 1988.*
- M. R. İnan, "Atatürk'ün Devraldığı Eğitim, Öğretim Durumu ve Kurumları". *Şurada: Atatürk Konferansları V, 1971-1972, Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara 1975, 117-162.*
- M. R. İnan, "Eğitim ve Öğretimde Atatürkçülük". *Şurada: Atatürk Konferansları VII, 1975, Türk Tarih Kurumu yayınları. Ankara 1980, 1-22.*
- N. Mert, "Laiklik Tartışması ve Siyasal İslam". *Cogito, 1 (1994), 23-31.*
- N. Narlı, "Dinler ve Laiklik". *Cogito, 1 (1994), 23-31.*
- N. Öktem, "Türkiye'de Laikliğin Konumu". *Cogito, 1 (1994), 23-31.*
- H. R. Öymen, "Mustafa Kemal'in Eğitimle İlişkileri ve Türk Eğitimine Etkileri". *Şurada: Atatürk Konferansları VI, 1973-1974, Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara 1977, 131-150.*
- H. R. Öymen, "Cumhuriyet Eğitimine Geçişte Atatürk'ün Etkisi". *Şurada: Atatürk Konferansları VI, 1973-1974, Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara 1977, 163-172.*
- M. R. İnan, "50. Yılında Türkiye Cumhuriyeti ve Eğitim". *Şurada: Atatürk Konferansları VI, 1973-1974, Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara 1977, 131-150.*
- V. Tanfer, "İrtica Olayları Karşısında Atatürk". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi. VI/17 (1990), 435-457.*
- T. Z. Tunaya, "Atatürkçü Laiklik Politikası". *Şurada: Atatürk Konferansları III, 1969, Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara 1970, 25-42.*
- Ş. Turan, *Türk Devrim Tarihi. C.4/2. Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye. Bilgi Yayınevi. Ankara 1999.*



Resim: Orhan Taylan

LAİKLİK İLKESİ VE LAİK EĞİTİM



ERDAL ATICI

YENİ KUŞAK KÖY ENSTİTÜLÜLER VAKFI
GENEL BAŞKANI

Eğitim tarihinin, insanlık tarihi kadar eski olduğunu savunur kimi tarihçiler. İlk insandan bugüne, insansoyu kendilerinden sonra gelecek olan kuşakların eğitilmesine önem vermiş, böylece sonu okullaşmaya kadar varacak çalışmalar yapmışlardır.

Muazzez İlmiye Çığ'ın "Sümerli Lundingirra" adlı yapıtını, geçmiş yıllarda okumuş, bir öğretmen olarak çok etkilenmişim. Ludingirra, Sümer dilinin, uygarlığının yok olmaya yüz tutmasından üzüntü duyan bir öğretmendi. O nedenle geleceğe bir parça iz bırakabilmek adına, oturup dönemin siyasal ve toplumsal yapısını anlatmıştı... Kendini, Sümer kütüphanelerini bir bir resmetmişti. Sümerlerde okul ve öğretmenlik kavramlarına da yer veriyordu anlatımlarında...

Buradan anlıyoruz ki; yüksek bir uygarlık kuran Sümerler, diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da öncüydü.

İlkçağ'da; Sümer, Mısır, Yunan, Ege gibi yüksek uygarlıklar oluşturan, bilimde, sanatta, tipta, edebiyatta çok ilerleyen insanlık, Ortaçağ'da gerileyerek din ve kilisenin etkisi altına girmiş, her şeyi dinle açıklayan bir eğitim sistemi oluşturulmuştu. Bu sistem sonucunda da "Skolastik düşünce" dediğimiz; gelişmeyi kabul etmeyen, tutucu, yerinde sayan bir düşünce, Avrupa'ya egemen olmuştu.

Avrupa'da, tam bin yıl, eğitim yoluyla insanlara, "dünyanın yuvarlak olmadığını, tepsi şeklinde olduğunu" anlatılmıştır. Yalnızca o da değil, kilise; kitabın, bilimin, sanatın da sonunu getirmiş. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler durma noktasına gelmiştir.

Umberto Eco "Gülün Adı" adlı yapıtında Ortaçağ Avrupa'sını anlatır. Kilise her şeye

hakimdir. Kitaplar yasaklanmış, bilimle uğraşmak suç haline getirilmiştir.

Ortaçağ Avrupa'da öyle bir dönemdir ki; cadı avları başlatılmış, tam bir akıl tutulması yaşanmıştır.

Avrupalı skolastik düşünceden, dinsel dogmalardan ve yasaklardan ancak, Rönesans hareketleriyle kurtulmuş, sonrasında başlayan Reform hareketleriyle de din ve bilim kesinkes birbirinden ayrılmıştır.

"Yeniden doğuş" anlamına gelen Rönesans'la birlikte Avrupa'da İlkçağ eserleri yeniden okunmuş, o güne uyarlanmış, bilimsel çalışmalardan yararlanılmaya başlanmıştır... Sonrasında kimi ülkeler; hem devlet düzeninde, hem de eğitimde laikliği kabul ederek, bilimsel özgürlüğü gerçekleştirmiştir.

Laiklik, "her türlü inanç karşısında yansız ve eşit davranması, bir dini temsil etmemesidir."

Bilimde gerçeği aramak vardır. Bilimde günah, yasak, ayıp, emre uymak, biat etmek yoktur. "Laik eğitimin hedefi, bağınaz olmayan, özgür düşünceli insanlar yetiştirmektir. Kendisi dışındaki insanların düşüncelerine, inançlarına, yaşama hak ve özgürlüklerine saygı duyan, geniş düşünebilen ve fanatik olmayan insanlar yetiştirmektir."

Mustafa Kemal Atatürk "Uygarlık öyle bir ateştir ki, ona yabancı kalanlar erir yok olur" diyor. Çağın bilimsel ve teknolojik gelişmelerine ayak uyduramayan uluslar tarihten silinirler. Bugün çağa ayak uydurmadığı için tarihten silinen yüzlerce devlet vardır. Hatta kullanılmayan binlerce ölü dil...

Büyük Atatürk'ün yukarıda sözünde de işaret ettiği gibi, Osmanlı devleti Rönesans ve Reform hareketlerinin sonuçlarını iyi analiz edememiş, gereken değişimi gösterememiştir. Batı devletler eğitimi dinin etkisinden kurtarıırken, Osmanlı devleti, eğitimi daha da dinselleştirilmiş, medreselerden pozitif bilimleri tamamen dışlayarak, sadece dinsel eğitim yapan yerler haline dönüştürmüştür.

Medreselerde, özellikle gerileme döneminde; bilimsel ve teknolojik gelişmelere uzak, her şeyi dinle açıklayan bağnaz insanlar yetiştirilmiştir.

Medreseleri tamamen kapatamayacağını anlayan yenilik taraftarı Osmanlı yöneticileri ise, Tanzimat'la birlikte Medreselerin yanında Avrupa tarzında eğitim yapan okullar da açmaya başlamışlardır. Bu okullara azınlık okullarını da eklersek, Osmanlı devletinde üç kanallı bir eğitim sistemi oluşmuştur.

Bir ülke düşünün, eğitim yoluyla ve kendi eliyle, birbirinin dünya görüşüne yüz seksen derece zıt insanlardan oluşan bir topluluk oluşturmuştur. Topluluk, diyorum, çünkü böyle bir eğitim sistemi millet olabilmenin önünde en büyük engel oluşturmuştur.

Her ulusun bir eğitim felsefesi vardır. Kimi ilerici, kimi gelenekçi, kimi tutucu bir eğitimi yeğler... Cumhuriyet kurulduktan sonra belirlenen eğitiminin amacı ise, medrese kafasına karşı, Batı'ya yönelik, uygarlaşmayı amaçlayan ve pozitif düşünceyi benimsetmeye çalışan laik bir eğitimidir...

Cumhuriyetimizin kurucularına göre, varlığımızı sürdürebilmemizin, bağımsızlığımızı koruyabilmemizin temel koşulu; dinsel medrese eğitimi yerine, laik ve bilimsel eğitimi yerleştirip, pozitif düşünceli akla ve bilime inanan aydın kuşaklar yetiştirmektir. Başka bir söyleyişle; Osmanlı devletinin çöküş nedenlerinden biri olan gerici – tutucu düşünceyi toplum yaşamından çıkarmaktı...

Bu nedenle; Öğretim Birliği Yasası, medreselerin kaldırılması, Halifeliğin kaldırılması, abece devrimi, dil devrimi gibi çok önemli devrimler gerçekleştirildi. 1937 yılında anayasaya Laiklik ilkesi konuldu...

Aradan geçen 90 yıl, bize, yapılan devrim-

lerin büyük bölümünün toplum tarafından kabul gördüğünü gösteriyor. Ancak dinin siyasete alet edilmesi konusunda, ne yazık ki birliktelik sağlanamadı. Atatürk devrimlerini içlerine sindiremeyen gerici ve bağnaz kesimler buldukları her fırsatta, büyük öfkeyle laiklik ilkesine saldırdılar.

Bugün, laiklik ilkesi ve laik eğitim hâlâ anayasa ve yasaların güvencesi altında olmasına karşın ağır saldırılarla yerle bir olmuş durumdadır. Yasaların laikliği koruma emrini uygulayan yoktur! Anayasa Mahkemesinin, anayasayı koruyacağına dair yemin etmiş başkanı bile laikliğin "Ayrıştırıcı bir fonksiyon üstlendiğinden" yakınmaktadır.

Yönetiminde ve şubelerinde kadın yönetici olmayan sendika, üyelerini dinselleştirilmiş bir eğitim için eylemlere yönlendirmektedir. 19. Milli Eğitim Şura'sında görüldüğü gibi karma eğitimin sonlandırılması için mücadele vermektedir.

Bugün "Laik Eğitim" yasalarda olmasına karşın, uygulamadan kaldırılmış gibidir. Türban anaokuluna kadar indirilmiş, dini eğitim her alana yayılmıştır.

Din adamı yetiştirmek için açılan İmam Hatip Ortaokullarının ve Liselerinin sayısı o kadar artırılmıştır ki, artık neredeyse iktidar tarafından okulların tamamı İmam Hatip Lisesine dönüştürülmek istenmektedir.

Ne kadar hazin bir durum bu... Tevfik Fikret'in dediği gibi; "Kanun diye diye kanun tepelenmektedir."

Oysa günümüz dünya koşulları, bizim, gerçekleri tümüyle kavrayabilecek, soran – sorgulayan, kuşkucu, aklını kullanabilen özgür gençler yetiştirmemizi zorunlu kılıyor. 17 Nisan 1940'da kurulan Köy Enstitülerinde uygulanan eğitimde olduğu gibi...

Dinsel söylenceler çağı çoktan bitti. Günümüz dünyasında koşullandırılmış kafalar yetiştirmek hem olanaksız, hem de yararsızdır... Üstelik ihanettir ülkemizin geleceğine...

Çağdaş eğitimden beklenen; birtakım uydular, robotlar yetiştirmek değil, dünyaya eleştirel bakabilen, kuşkucu, düşünen kafalar yetiştirmek olmalıdır...

Öyleyse bu gidiş nereye?

KÜLTÜR VE DİN LAİK EĞİTİM

DOÇ.DR. HENRİ PENA-RUIZ,
Paris, Siyasal Bilgiler Enstitüsü Felsefe Bölümü

ÇEV: ÜMRAN DERKUNT
Gendaş A.Ş Yayınları, s.197-216, 2007, İstanbul



Eleştirel düşünce hakları, Concordet'nin Kamusal Eğitim Anılarında, hatırlattığı gibi, bizzat aydın yurttaşlık pratiğinin temelini atan haklardır. Düşünmek, muhakeme etmektir; muhakeme etmek ise karar vermek ya da seçmek için ayırım yapmaktır. Hoşgörü bahanesiyle, ne ırkçılığa ne de tüm insanların eşit düzeyde onurlu olması ilkesine hak verilmektedir. Laiklik, hukuki özgürleşmeyi olduğu kadar entelektüel özgürleşmeyi de amaçlar; hiçbir şekilde, yalnızca çoğulculuğu anlaşılır kılmayı amaçlayan boş bir kategoriye indirgenemez. Laiklik, düşünmenin ve edime olumlu yön vermenin getireceği pozitif bir güç oluşturur; bunu yaparken bile amaçlanan özgürlüğü dogmatik kurallarla yıpratmamaya çalışır. İnsanları, onları yetiştiren şey etrafında, yani gerçek muhakeme özerkliği ve herkese ortak bir dünya yaratma kaygısı etrafında bir araya getirir. Özgürleştirici anlamıyla kültür bu noktada belirleyici niteliktedir.

Concordet'nin deyiimiyle "aklı popülerleş-tirmek", her insanın, her yurttaşın entelektüel ve ahlaki özgürlüğünü güvence altına almaktır. Halkın kendi üzerindeki egemenliği, her insanın kendi düşünceleri üzerindeki egemenlikle hazırlanır; düşünceler üzerinde egemenlik, evrensel kültüre açılma yoluyla, yöntemli düşünme pratiği ile bu pratiğe temel izleklerini kazandıran referanslar eklenilerek kazandırılır. Bu açıdan, laik eğitim insanın ya da yurttaşın özgürleşmesinin en önemli parçalarından biridir ve aydın yurttaşlık pratiğinin hazırlanmasında oynayabileceği rol, bizzat tutkulu oluşuna ve aynı zamanda dönemin güçleri ve baskı grupları karşısında kendisine tanınmış olan özerkliğe bağlıdır. Bu bakış açısına göre, söz konusu hazırlığın gerçekleştirilmesi tek bir disiplinle değil;

eğitime özgürleştirici bir değer kazandıran gerekleri de kapsayacak biçimde eğitimin tamamı ile mümkündür.

Kültür ve Kültüre Laik Yaklaşım

İnsanlığın kültürel mirası hakkındaki bilgiler, ayırım yapılmaksızın, aydın yurttaşın ve kusursuz insanın eğitiminin parçasıdır. Bizzat toplumsal ve siyasal yaşam, hesaba kattığı referanslar alanını genişletmek için bu bilgilerden beslenebilir. Bu bilgiler olmadan, günümüz dar kalıpları sınırlarını ve sahte-benzerlerini dayatacaktır. Kısacası, günümüzün yurttaşları, zamanın ön yargılarına ve medyanın yarattığı taklitlere uyarak kendi içlerine kapanmak yerine, insanlığın tüm çağlarına sahip olabilirler. İki bin yıllık kültürel mirasla güçlenmiş yurttaşlar; eserlerin ve mücadelelerin, manevi tanıklıkların ve aklın fetihlerinin anısını, yaratılması halen zor, ancak yaşama yön verilmesi ve yurttaşlık pratiği için temel olan aydınlığın anahtarı yaparlar.

Laik okul bu gerekliliğe, kültürün özgürleştirici erdemini eğitime taşıyarak yanıt verir. Büyük mitolojiler, dinler ve insanlığın sanatsal ve kültürel mirasının tamamı hakkındaki bilgilerle temel bilgilere erişim, bir kültürün devamlılığını belirleyen ortak izleklerle deneyim alanları üzerinde egemen olmak açısından önemlidir. Laik bakış açısına göre, bu bilgilerin kişilere kendilerini tarihte konumlandırma, eserlerle düşüncelerin, inançlarla sembollerin anlamlarını anlama olanağı vermesi onları daha da gerekli kılar. Bu bilgiler, referans alanını mümkün olduğunca açarak vicdanın sınırlarını genişletir. Uzaktan görmeye ve uzaktan tanımaya değer verir ve böylelikle özerkliğin yaratılmasına katkıda bulunurlar.

Böylece ufkumuz iki yönden genişler. Diğer kültürleri bilmek, eleştirel bir mesafe olarak evrensel olanı görebilmeyi sağlar. Geçmişin önemli eserlerini ve büyük yaratıların bilmek, şimdinin kökenine inerek anlaşılmasına olanak tanır ve ona, medyanın aktüaliteyi ele alırken genellikle göz ardı ettiği bir derinlik kapandırır. Auguste Comte bu getirinin anlamını şöyle açıklıyordu: "İnsan ile dünya arasında insanlık olması gerekir." Bu aracıya genellikle kültür adı verilir. Burada kültürden anlaşılacak belli bir uygarlığın durağan verileri değil; insanlığın "kendini gerçekleştirmiş insan" statüsüne yükseldiği süreçtir.

Okul, herhangi bir yer değildir. Okula gitme zorunluluğu, farklı kökenlerden, farklı ortamlardan gelen ve farklı duyarlılıklara sahip öğrencileri bir araya getirir. Bu nedenle okul, müdahale ve söylem düzlemiyle çalışma alanlarını, herkesi yetiştirirken birleştiren değer kaygısı ile tanımlamak zorundadır. Laik deontolojinin ilk temel gereği, evrensel olanı izleme kaygısıdır. Ne var ki; inanma olgusu her ne kadar her insan için doğal gibi görünüyorsa da inançlar genel değil, özeldir. İnançlar özel olma nitelikleri vurgulanarak anlatılmalıdır. Bunun istisnası, belli bir inancı yüceltmeyi amaçlayan bir ideolojik ya da dini koşullandırma projesidir. Böyle bir militanlık laik okulla bağdaşmaz. Öte yandan bilgiler evrensel ve bir bilginin anlamı bir inancı rahatsız edebilecek olsa dahi, laik deontoloji bu konuda taviz vermez. Laik deontoloji, bilgiden korkmak değildir. Pisagor teoreminin ya da evrensel çekim yasasının ya da Darwinci evrim kuramının önünde yansızlığın anlamı yoktur. Giordano Bruno'nun, Katolik engizisyonun emriyle 1600 yılında Roma'da diri diri yakıldığı gerçeği de aynı şekilde bilinmesi gereken bir olgudur.

O halde, bu bakış açısına göre din ile ilgili olgular hakkındaki bilgilere nasıl bir yer verilmeli ve hangi yöntemler kullanılmalıdır? Herkesten oluşan ve herkes için olan laik okul, elbette belli bir inancı ya da bu inanca bağlı maneviyatı teşvik edemez. Laik deontoloji, inançların içeriğinin ve daha genel olarak manevi inançlarla bu inançlardan kaynaklanan özel etiklerin öğretilmesini gerekli kılar. Fakat eğitimin kültürel varlık nedenini bulandıracak ya da kimi öğrencileri yaralayıp kendilerine meydan okunduğunu hissetmelerine yol açacak hiçbir değer yargısı taşımamak zorundadır. Böyle

bir yargı taşınacaksa, bunu, tamamen özerk bir biçimde ve bu yargıyı aydınlatacak akıl yürütme öğelerini önceden öğrendikten sonra bizzat öğreniciler yapmalıdır.

Laik deontolojinin getirdiği gereklilik bu şekilde tanımlanabilir ve bilgi alanının azami düzeyde açılması kaygısı ile uzlaştırılabilir. Bu, zorlu bir yoldur ve özellikle de kültürel mirasın aktarımı kisvesi altında militan bir proje yürütülüyorsa, derhal polemik konusu haline gelir. Akıl yürütme amaçlı geride durma ve mesafe alma gerekliliği, tıpkı dini yansızlık gibi, din fenomeni konusunda sessiz kalınarak tarihin temel boyutlarından birinin bulanıklaştırılması tehlikesinin yaratılmasına neden olamaz. Bu zorluğun en aşırı hali, bilgilerin inançları rahatsız etme ihtimali durumunda ortaya çıkar. İnançlara saygı duyulması hiçbir şekilde bilgilerin sansürlenmesini gerektirmez. Dolayısıyla, okul bilgilerinin din ile olan ilişkisi üzerine düşünmek tıpkı bu bilgilerin büyük mitolojik dünyalarla ve uygarlıkların sembolik imgelemi ile ilişkisi üzerine düşünmek gibi temel niteliktedir.

Laik Hareketin Ruhunu

Tarih, edebiyat, sanat tarihi ve felsefe farklı başlıklar altında, uygarlık olguları olarak anlaşılacak dinlere bağlı fenomenleri bağlamlarından koparmaksızın ve aynı zamanda dini inancı ve kapalı ya da açık din militanlığını yermekten kaçınarak anlatmaya yarar. Öğretmenlerin ve öğretim görevlilerinin inançlar hakkında hüküm verme konusunda çekimser kalmaları ve sözlerinin, dine kapalı bir eleştiri yönelterek inananları ya da dini militanca yücelterek ateistleri yaralaması tehlikesinin doğduğu her durumda geride durmaları onların yararına: Bu, laik deontolojinin gücünü ortaya koyar.

Bugün laik okul, insanların dini ya da siyasal reklam amaçlı, çok biçimli bir koşullandırma girişimine tabi kılınmadığı nadir yerlerden biri, belki de bu nitelikteki tek yerdir. Laiklik saygıdır, özerklik ve zekâ üzerine vurgu yapmaktır, çocuğun öğrenci olmasına ve zaman içinde düşünceleri üzerinde hakimiyet kurmasına izin vermektir. Böylelikle çocuk, ister ateist bir hümanizma, ister dini bir dünya görüşü, isterse de akla yatkın bir bilinemezlik olsun, tercih ettiği maneviyatı kendi başına seçebilir.

Kim Okulda Dini Fenomenden Bahsedebilir?

Din adamlarının, bu koşullar altında, devlet okullarında çalışamayacağını söylemek, tüm yetkinliklerini ellerinden almak değil; özel bir iletiyi ve partizan bir bakış açısını destekleyen yetkinliklerinin herkese açık laik bir devlet okulunda hiçbir meşruiyetinin bulunmadığını hatırlatmaktır. Sınıfta komünist doktrinleri anlatmak söz konusu olsaydı da durum aynı olurdu. Örneğin Marksist araştırma enstitülerinden gelen komünist entelektüeller, bilgileri nedeniyle okullarda çalışma yetkinliğine sahip olduklarını sanabilirler. Ne var ki, böyle bir girişim, bu işe girişmiş din bilimcilerin girişiminden daha meşru olmayacaktır. Aynı anda hem bir konu hakkında hüküm sahibi hem de o konunun parçası olunamaz, Bu, Katolik ya da komünist öğretim görevlilerine eğitimin yasaklanması anlamına gelmez; işlevleri bünyesinde ve Fransa Cumhuriyetinin vermiş olduğu görev çerçevesinde ortaya koyacakları özel bakış açısının kişisel bir mesele olarak kalmak zorunda olduğu ve öğrenciler önünde sarf edilen kamuya açık sözlerin partizan amaçlara alet edilmemesi gerektiği anlamına gelir. Böyle bir ayırım gerekliliğini yerine getirmek çok zor görünse de, bu gereklilik laik ve cumhuriyetçi deontoloji adına düzenleyici ülkü kadar zorunludur, Kant (Aydınlanma Nedir?) ve Max Weber (Bilge ve Siyaset) bu konuda, böyle bir deontolojinin önemini hatırlatırlar. Kant, öğretim görevlisinin kendisine ayrılmış dinleyiciler karşısında işlevlerini yerine getirirken kendi adına inandığını ya da düşündüğünü değil, ortak yasaya göre öngörülmüş olanı öğretmeye çaba göstermek zorunda olduğunu belirtir. Weber ise, sahip olduğu kamu kürsüsünü kötüye kullanarak konumundan faydalanıp kendi "mesajını" yayacak öğretim görevlilerini uyarır: Öğretim görevlisinin peygamber olmadığını ve olması gerektiğini şiddetle hatırlatır.

Kısaca, laik okul, açık ya da kapalı, hatta "dini duyarlılaşma" kisvesi altında sunulan partizan hareketin de, inancı kötüleme amacı güden tartışmacı hareketin de aynı anda reddedilmesini öngörür. Ne dini yüceltmenin ne de militan ateizmin, herkese açık olan kamusal devlet okullarında yeri yoktur. Bu nedendir ki; laik okul hiçbir durumda "sivil toplum liderleri"ne, cumhuriyetçi, ilkelere ya bunun hayata, geçirilmiş biçimi olan laik deontolojiye uygun eğitim verme görevi veremez. Bu noktada, "Kamu eğitimi laiktir. Eğitim kurumlarında hiçbir dini partizanlık türüne izin verilemez."



Resim: Orhan Taylan



Laiklik konusu üzerinde çok yazıldı çizildi, artık ne gerek var yeniden yazmaya diye düşünüyordum. Ama laik bir devlet olduğu anayasasında yazılı olan ve ayrı bir madde ile bunun değiştirilmesinin teklif edilemeyeceği bildirilen bir devletin, Türkiye Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanı "Laiklikle İslamiyeti Bağdaştırma Projesi" hazırlattığını söyleser ve Yargıtay Başkanı sözlerini Kuran'dan ayetlerle desteklerse, bundan böyle hiç kimsenin artık susmaması, yineleme de olsa konuşması, yazması gerekir.

İlkin laikliğin nasıl da ters yorumlandığını görmek şaşırtıyor insanı. Kimileri laiklik tanımını dinle devletin ayrılması diyerek basite indirip eksik bırakıyor tanımı. Kimileri de laikliği din özgürlüğü olarak algılayıp çarşafı, sarıkla her yere girebileceği sanısı içinde ve bunu da insan haklarına bağlıyor. Oysa laikliğin tarihine baksalar anlamının yoruma elvermeyecek kadar açık olduğunu görürler. Her türlü otorite, özellikle din baskısı karşısında insanın özgür olmasıdır aynı zamanda laiklik ve hiç kimseden dinsel inanç ya da inançsızlığının hesabının sorulmamasıdır. Temeli özgürlük ve bağımsızlık olan bilimsel düşüncesinin, dinsel düşüncesinin yerini almasıdır.

Kavram saptırmaları son zamanlarda gerçekten çığırından çıktı. Yüksek kültür düzeyinde olması gereken kimileri de sekülerizm sözcüğünü ortaya atıp yüksek yüksek düşünceler üretiyorlar. Gerçi sekülerizmle laiklik arasında bir ayrım var, ama bu aynı kavrama iki ayrı kültür ülkesinin tarihlerinden gelen farklı bakış açısından yaklaşımdır. İngilizler kullanıyor sekülerizm sözcüğünü; kara Avrupası, özellikle Fransızlar laiklikle karşılaşmışlar aynı kavramı; aralarındaki farksa İngiliz ve Fransızların farklı kültürel ve

siyasal geçmişleri. Otoriteden bağımsızlaşma da, Aydınlanma da İngiltere'de çok erken başlamıştır. Daha 1215'te "Magna Carta" ile tek kişinin otoritesine, monarşiye karşı yeni bir güç ortaya çıkıyor ve bu giderek genişliyor.

Aydınlanma dönemi de ilkin İngiltere'de başlamıştır, ama bütün dünyaya yayılması Fransız devrimi ile olmuştur 1789 da; oysa İngiltere'de büyük devrimin tarihi 1648'dir. Bu arada şunu da anımsatalım: İngiltere'de yazılı bir anayasa da yoktur; İngiltere'yi örnek alanlar bunu da hesaba katmalılar. Biz Tanzimat'tan beri Fransız kültürüne açık olduğumuzdan kavramlar da Fransızca üzerinden gelmiş Türkçe'ye; laik sözcüğü de anlamı ile birlikte, Fransız anlayışıyla girmiş yerinde olarak, aydınlanmaya yeni başlayan bir ülke için başka türlü de olamazdı. Son yıllarda kültürümüz İngiliz-Amerikan etkisi ile İngilizceye açıldığından sekülerizm sözcüğü de girmeye başladı ve çok ayrı kavramlar gibi görüldü bu kavramlar.

Oysa laiklikte de sekülerizmde de dünya ve devlet işleri din işlerinden ayrı tutulur. Aralarındaki ayrılık; Fransa'da devlet gereğinde din işlerini düzenleyebilir, İngiltere'de ise devlet de din de birbirine karışmaz. Bu da İngilizlerin kültürel ve siyasal tarihlerinden gelen bir durumdur yukarıda belirttiğim gibi. Ama asıl önemli olan laik ve seküler insan'ın bilmek 'le inanma'yı ayırabilmesidir; akla uyan, olayları aklın ışığında değerlendirebilen, aydınlanmış olan çağdaş insan olmasıdır. Laiklik de sekülerizm de çağdaşlaşmayı içerir ve çağdaş olmayı sağlar. Biz de öteden beri kullanılan laiklik sözcüğünü kullanarak, laik olmadan çağdaşlaşmanın da olamayacağını yeniden vurgulayalım.

Çağdaşlaşma da her şeyden önce özgür ve bağımsız olmadır, dinsel düşünüşün yerini eleştirel akılla bilimsel düşünüşün almasıdır. Önemli olan da inançları bilime karıştırmamaktır; inancını bilme tutkusundan ayrı tutmasını bilmektir. Bu konuda tipik bir örnek olarak Darwin' i gösterebiliriz. Darwin dindar bir insan aslında ve kutsal kitapta yazılı olanların doğruluğunu kanıtlamak için araştırma yapmak üzere yola çıkar, ama bulguları kitaba ters düşmüştür. Bu, Darwin'in araştırmasını durdurmaz, tam tersine.. inançlarına ters düşse de araştırmasının sonuçlarını kuramlaştırır, bilimsel olmaktan çıkarmaz onu inançları. İşte çağdaşlık budur. Yıllardır modernisation (modernizasyon) karşılığı olarak kullandığımız çağdaşlaşma sözcüğünü sekülerizmin karşılığı olarak göstermek de yanlıştır. Gerçi çağdaş aynı çağda bulunmak anlamına gelir, ama bu, kavramın somut anlamıdır. Her kavramı imleyen sözcüğün başlangıçta somut bir anlamı vardır, sonra ona yeni anlamlar yüklenmiştir.

Çağdaş sözcüğü de kendisine yüklenen anlamlarla zenginleşmiştir. Bunu değiştirmenin anlamı olmadığı gibi, hakkımız da yoktur bu yüklenilmiş olan anlamları silmeye.

Kavramları böylece belirttikten sonra gelelim, dinde reform yapma ya da dinle laikliği bağdaştırma düşüncesine... İlkin, hiçbir dinin laiklikle bağdaşamayacağını vurgulamalıyım. Laiklikle bağdaşmaya kalkan din, kendi kendini yıkar. Dinde reform yapmaya girişmekse yeni bir mezhep ya da yeni bir din kurmak demektir. Kimileri de Luther' in yaptığı reformu örnek almamızı öneriyor. Oysa Luther'in yaptığı doğrudan doğruya İncil'e dönmezdür. Roma Kilisesi'nin elinde

yozlaşmış ve haraç aracı olmuş olan Hıristiyanlığı yeniden aslına döndürmek, arındırmaktır. Bunun için de önce İncil'i Almancaya çevirmiştir Luther.

Şunu da belirtmekte yarar var: Dinler laikleştirilemez, ama dinlerin ilerlemeyi engelleyen baskısı karşısında insanların ve devletlerin laikleşmesi söz konusudur. Aslında Avrupa'da aydınlanmayı sağlayan Luther ya da dinde yapılmış olan reform değil, bilimin ilerlemesi ve bilimsel düşünüşün egemenlik kazanmasıdır. Bununla dinler ortadan kalkmamış, tam tersine insanlar inançlarıyla baş başa bırakılmıştır. Bugün Avrupa'da da bağımsız düşünürler var ve bunlar Hıristiyanlığın laikliğe elverişli olduğunu söylüyorlar. Oysa Hıristiyanlık laik olsaydı Galilei' yi affetmek için 400 yıl bekler miydi? Laik olan din değildir Batı dünyasında da, bilimsel düşünüşün dinsel düşünüşten bağımsız olarak yolunu sürdürmesidir olan biten.

Bize gelince, Atatürk dinde reform yapmadı diye eleştirenler bir hayli çoktu, yine de var. Oysa o zaten laik düzeni getirmekle en büyük devrimi gerçekleştirmişti toplum yaşamında. Atatürk yeni bir mezhep kuracak değildi elbette.

Aslında laikliği getirmekle Müslümanlığa da Müslümanlara da en büyük iyiliği yapmış, dini bir duyuncu (vicdan), bir inanç işi olarak görmüş ve her insanı kendi vicdanı ile baş başa bırakmıştır. Luther'in yaptığını örnek gösterenler şunu da unutmuyorlar: Luther'in istediği de Tanrı ile insan arasında aracı olan kiliseyi ve ruhban sınıfını kaldırmaktır. İslam dininde ise kilise de yoktur, ruhban sınıfı da... Böyle bir sınıf yaratmaya girişmekse Müslümanlara yapılan en büyük kötülüktür.

Aslında laikliği getirmekle Müslümanlığa da Müslümanlara da en büyük iyiliği yapmış, dini bir duyuncu bir inanç işi olarak görmüş ve her insanı kendi vicdanı ile baş başa bırakmıştır.

Bugün yapılacak olan,
insanlarımızı dinin
yazgıcılığından ve baskısından
kurtarmak,
boyun eğen değil,
düşünen,
kendi kendinin bilincine eren,
nitelikli yurttaşlar
yetiştirmektir.

Bugün yapılacak olan, insanlarımızı dinin yazgıcılığından ve baskısından kurtarmak, boyun eğen değil, düşünen, kendi kendinin bilincine eren, nitelikli yurttaşlar yetiştirmektir. Bunun için de düşünüş biçiminin değiştirilmesi gerekir, Atatürk'ün sık sık söylediği gibi. Bunun yolu da düşünebilen insanlar yaratmaktır; bu da ancak laik eğitimle gerçekleştirilebilir.

Değerli yazar İlhan Selçuk Cumhuriyet'teki yazısında (25 Kasım 1999) televizyonlarda futbol maçları görüntüleriyle ülkenin koca bir stadyuma çevrildiğine işaret ediyor ve "Türkiye'yi yalnız büyük bir stadyum değil, ülke çapında bir okula dönüştürmek gerek" diye yazıyordu. Bu düş gibi gelen yol 1930'larda açılmış ve başarıya da ulaşmıştı. 1923-1938 arası devrimler birbirini izlemişti.

Yazı devrimi ile birlikte okuma yazma seferberliği başlatılmıştı. "Millet Mektepleri" açılmıştı yetişkinler için. Laik okullar ve üniversite reformu ile ikili öğretime son verilmişti. Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu, içlerinde dil, edebiyat, tiyatro, spor, kitaplık ve yayın, köycülük, müze vb. alanlarda etkinlikler yapılan Halkevleri, halkodaları kurulmuştu. Köy Enstitüleri açılmıştı. Ülke gerçekten İ. Selçuk'un düşlediği koca bir okula dönüşmüştü. Ama ne yazık ki 1946 ruhu dedikleri o sözüm ona demokrasi ile bu yol tersine çevrildi. Karşı devrim hareketi adım adım ilerleyerek 1980'lerde doruğuna erişip bugünlere getirdi ülkemizi.

Ancak karşı devrimciler bütün bu olup bitenlere bakıp fazla umutlanmasınlar. Atatürk'ün cumhuriyeti emanet ettiği gençlik artık bunları yenecek kimliğe kavuşmuştur. Aydınlanma devrimini yaşamış hiçbir toplum yeniden karanlığa döndürülemez. Kendi diliyle, kendi tarihi ile kendi kimliğini bulmuş ve uyanmış olan bu halk ve bu gençlik kendi aydınlık yolunu sürdürecektir.

Cumhuriyet Gazetesi 14.12.99/
2.sayfa

EĞİTİMDE LAİKLİK LAİKLİĞİN TARİHİ GELİŞİMİNE GENEL BİR BAKIŞ

Prof. Dr. Bozkurt GÜVENÇ

Dindarlar için laiklik güvencedir. Dindar olmayan ama dine saygılı olanlar için teminatır. İnananlarla inanmayanları bir arada tutan laikliktir..

1. SUNUŞ-GİRİŞ:

Laiklik üzerindeki konuşmalarımız bana "Mimarın Adamı" adlı bir İtalyan öyküsünü hatırlatır. Bilenleriniz bağışlasın:

"Ünlü bir mimarın varlıklı bir aile için yaptığı köşk, bitmiş döşenmiş... Mutlu aile, yakın dostlarına büyük bir parti ve veriyor. Konuklardan biri ev sahibesine, şöminenin önünde duran acayip adamı sormuş:

— Her şey iyi güzel de bu acayip adam neyin nesi?

— Vallahi biz de bilemiyoruz, demiş ev sahibesi hanım, mimarımızın ilk eskizlerinden beri orada duruyor. Mimarın Adamı adını taktık, alışmaya çalışıyoruz."

Mimar Atatürk'ün bize emanet ettiği "laiklik" mirası da oracıkta bir yerlerde duruyor. Neyini, nesini, kimini, kimliğini pekjiy bilemediğimiz bu yabancıyı sizlere tanıtmaya çalışacağım.

2. KAVRAMIN KÖKÜ, KÖKENİ, SÖZLÜK ANLAMLARI:

Laiklik, laik 'ten geliyor. Bazen Arapça layık ile karıştırılıyor ama hiçbir yakınlığı yok.

Laik'i, Fransızca laïque'ten almışız. Laïque, Latince laikus ve Grekçe lai-kos'tan geliyormuş.

Laiklik, Fransızca laïcisme'den dilimize uyarlanmış. Laik'i laik olmayı savunma anlamını taşıyor. İngilizce 'delay, laic, laicize var da laïcisme [laiklik) yok. Bunun yerine İngilizler, Latince saeculum (çağ, dünya, halk) kökünden secular ve secularism kullanıyorlar. Sivilleştirmek, halklaştırmak, zamana uydurmak, modernleştirmek anlamında

Secular State laik devlet, secular education, laik eğitimidir. Kavramın Arapçası ladini, din- dışıdır; dinsiz demek değil. Grekçelaikos, halk demek. Ama klasik çağlarda bir kaç

Sınıf halk varmış:

- En yüksek soylulara Aristos derlermiş (Aristokrasi, Aristos'ların yönetimidir),
- Din görevlilerine ise Klerikös (Teokrasi, buradan gelir),
- Orta sınıf halklara Demos (Demokrasi, demografi gibi),
- Köylü ve çiftçiler Yorgos (Batı dillerindeki George yorgo'dan gelir),
- Yersiz yurtsuz yoksullara, kadınlara, esirlere de, Laikos [Laiklik bunlara sahip çıkmak demektir),
- Bütün bu sınıfları içeren ise Ethnos (ulus, millet toplum anlamında).

Çiftçilerle yoksullar iktidara gelmedikleri için Laikokrasi hiç duyulmamıştır, üteki üst sınıflar sahip çıkmıştır lai-kos'lara.

Laiklik, bu alt sınıfın toplum hayatına eşit olarak katılmasını sağlamak ülküsüdür. Demokratiklikten daha ileri ve daha radikal bir eğilimdir. İnsanları ayıran, bölen bütün sınır ve tabuların aşılmasını öngörür. İngilizce 'de söz gelişi, "laycontrol", bir uzman kurumun yabancı amatörler (laymenler) tarafından yönetilmesidir. Ceza mahkemesi jürilerine, hukukçu olmayan sıradan laymen'ler(- vatandaşlar) seçilir.

3. KLASİK CAĞLARDAN FRANSIZ DEVRİMİNE: LAİKOS

Mitoloji dünyasını sorgulayan filozof Protagoras, "Herşeyin ölçüsü insan" sözüyle Tanrılar yönetimine karşı çıkıyordu. Ortaçağların filozofu Augustinus, tarihin akışını [evrimi], "Tanrı Devleti" ile "Dünya Devleti" arasındaki çatışma olarak görüyordu. Tanrı Devleti insanların, Dünya Devleti şeytanın işiydi. Tarihi, geleceği, insanın kaderini, Tanrı belirleyecekti.

Rönesans, Reform, Keşifler ve Aydınlanma Çağları, Tanrı devletinin evrensel [değişmez/kalıcı] ilkeleri yerine, Dünya gerçeğinin "Oluş"unu, "değişme"sinigetirdi. Tanrı, Devlet ve Kapı kulu olan insan, kendi kendisinin efendisi olmayı öğrendi. Kulluktan kurtulmaya başladı. Fransızlar dinde reform yapmadılar ama dini hoşgörüyü (çoğulculuğu) savunarak aydınlandılar. Kabaca 1685'lerde başlayan laikleşme hareketi 220 yıl sonra, 1905'te gerçekleşti. (Yani, devrimin +110 yılı, kavgayla geçti.) Hollanda'ya kaçan Pierre Bayie, dinsiz toplumlara savundu. Bayle'a göre, "Son Kral", son papazın bağırsağı ile asılmadıkça dünyada barış olamazdı." Papaz cüppeli Jean Meslier, zorba (Tyran)ların öldürülmesini yazıyordu, elden ele dolaşan vasiyetnamesinde. "Hıristiyanların en Hıristiyan'ı" (Rex Christianissimus) diye tanınan ve yalnız Tanrıya sorumlu olduğu sanılan Fransa Kralı, başını Madame Giyotin'e verdi. Fransa Devrimi'nden sorumlu tutulan, Rousseau ile Voltaire Giyotini değil, Tanrı Devleti (Teokrasi) ile Tanrı tanımazlık (Ateizm) arasında dünya işlerine karışmayan (ulu-yaradancı), sivil, medeni, laik (Deist) bir düzeni savunuyorlardı.

Fransız Halk Meclisi, laiklik yönünde, kararlı adımlar attı:

1789, Kilisenin malına mülküne el koydu.

1791, Katolik egemenliğine [tekeline] son verdi. Din görevlilerini devlet hizmetine aldı.

1792, Kilisenin doğum, ölüm, nikâh kayıtlarına ortak oldu.

1793, Kilise ve Saraylardaki sanat eserlerini

halka açtı.

1794, Robespierre'in 'devlet dini' önerisini benimsemi ama sahibini Giyotin'den kurtaramadı.

1795, Devlet ile Kilisenin ayrılmasına karar verdi. (Bukarar ancak 1905'te, 110 yıl sonragercekleşebildi.)

4. OSMANLI DEVLETİ LAİK MİYDİ?

Osmanlı tebaası, sonuna kadar, Allah Devleti'nin ve Sultan'ın kulu olarak yaşadı. Gerçi Sultan'ın kulları, zaman zaman, Allah'ın kullarından sanki daha iyi göründüler, ama kimsenin mal ve can güvenliği yoktu. İkisi de kuldu. Tanzimat dönemine kadar, bilim ve felsefe yapılmadı. Yapılamazdı, çünkü imam Gazali'nin "Akıl Kelam ters düşmez" fetvası, daha Fatih zamanında kabul edilmiş ve yürürlükte kalmıştı. Medrese, sorup soruşturmayan mollalar ve sofular yetiştirdi. Oysa Osmanlı Devleti, araştıran, soruşturan, eleştiren, değerlendiren, değişen ve gelişen bir Batı'ya karşı ölüm - kalım savaşı veriyordu. Batıyı tanıma fırsatını bulan Şinasi, Reşit Paşa Kasidesinde şöyle diyor: İnsan aklı yasalar yaptı zorbalığı önlemek için. Buna felsefe dilinde adalet ve hak denildi...

Aklın ışığında iyiyi kötüden ayıran,

Bildirir haddini Sultana senin kanunun.

Vatan - millet şairi Namık Kemal, Tanrı ve Kapı kulu insanları başkaldırmaya, özgürlüğe, eşitlik ve ilerlemeye özendirdiği için sürgünde öldü, kahraman oldu.

Şair Tefik Fikret, Promete şiirinde, akla, özgürlüğe seslenerek laikliğe yöneliyordu:

Ateşi çalmasıyla akıl gücü (Tanrıdan) sana geçti, O kahramanı kendine örnek al.

İsterse kimse bilmesin, adını - sanını.

Ben benim, sen de sen.

Ne Tanrı ne de kul

Laikliğin ozanca özeti kısaca buydu.

Osmanlı Devleti, İslam'dan başka dinlerin varlığını hatta denkliğini kabul etmişti, ama kendi teokratik yapısını aşamadı. Dr. Abdullah Cevdet'in İçtihad'ı, kaba kuvvete karşı çıkan ilk ve son dergi oldu.



5. TÜRKİYE CUMHURİYETİNDE LAİKLİK

"Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir" sloganı, Teokrasiye karşı ilk siyasi çıkış oldu. Saltanat yıkılınca, Halife, Hz. Peygamber'in vekili oldu. Halifelik de kaldırıldı (1924) ama "Devlet Dini İslam"a dokunulmadı. Devlet hala teokratikti. Gücünü halktan değil, Tanrıdan alıyor gibiydi. 1928 Anayasa değişikliğinde "devlet dini" kaldırıldı. "Laik Cumhuriyet" 1937'de Anayasa'ya girdi, 1961 ve 1982 Anayasalarında yerini korudu. Günümüzde, Suudi Arabistan, Yemen ve İran dışında, Tanrı Devleti kalmadı, bütün Anayasalar laikleşti.

Yakup Kadri'nin dediği gibi, "Bizim Laikliğimiz, Hıristiyan alemindeki tanımına uymaz" dı. Çünkü İslam, hem din, hem devlet, hem de bir medeniyetti. İslam'da reform, kendi içinde bölünmeyi, ayrılmayı gerektiriyordu. Bu kolay değil, olmadı.

"Devrin ilkeleri arasında en sert tepkiye yol açan kuşkusuz laiklik olmuştur. Bunu olağan karşılamak gerekir, çünkü dogmatizm Ortaçağ düzeninin temelidir.

Din ve Devlet'in ayrılmasına laiklik deniliyorsa, bu elbette dinsizlik değildir." (Gökberk) Ancak, laiklik din ve devletin ayrılmasıyla bitmiyordu. Ayrılma sadece siyasi bir sonuçtu. Felsefe, eğitim- öğretim ve güzel sanatlar alanlarında, laiklik için, inanç yerine aklın, kefem yerine düşüncenin, kitap yerine bilimin egemen olması gerekiyordu. "Hayatta en güvenilir yol gösterici bilimdir" sözü bu yolu çiziyordu. Günlük işlerimizin, Tanrı buyruğu olan değişmez kurallarla, Şeriat'e göre değil, zamana ve duruma göre değişebilen insan yapısı kanun, tüze ve kurallarla görülmesi gerekiyordu. Din ile devletin ayrılması zor, çatışması kolaydır. Çünkü İslam, bir siyasi sistem ve ideolojidir. Dine baskı siyasal tepkilere yol açar, siyasal baskı dini tepkilere dönüşür. Bu yüzden hukukun laikleşmesi kolay ve kalıcı olmamıştır.- Türk Ceza Kanunu'nun din (vicdan ve ibadet) özgürlüğünü koruyan 175 ve 176. maddeleri tutmuştur.

Dernekler Kanunu'nun din amaçlı kuruluşlara izin vermeyen 9. maddesi ile T.C.K.'nin 163. maddesi ise tartışma konusudur. Bu maddeler, devletin temel (laik) düzenini değiştirmek maks-

dıyla dernek kuranları, propaganda ve yayın yapanları cezalandırmaktadır. Din özgürlüğünü savunup da örgütlenmeyi kısıtlamak, kimi çevrelerce çelişkili görülmektedir. Okullarda din öğretimi isteyenler 'Ya devlet ya da biz! Bize izin verilmediğine göre Devlet zorunludur" diyorlar. Laik Anayasanın din öğretimini zorunlu yapması çelişkisi buradan kaynaklanıyor. Yasalar, kolay konuyor da yasaklar hemen kaldırılamıyor. Törelerin ve törenlerin laikleşmesi yüzyıllar alıyor.

B. SONUÇ: YAPICI, OLUMLU, VERİMLİ LAİKLİK

Böylece yeniden cinsiyette laikliğe, laikos'a dönmüş oluyoruz. Laik girişimlerin büyük bölümü, ayırıcı, yıkıcı, parçalayıcıdır. Eğitim ve öğretimde kadın-erkek eşitliği, çalışma hayatında fırsat ve olanak eşitliği yönündeki laiklik çabaları ise, cinslerin bir arada ve eşit eğitim-öğretim görmesini, eşit şartlar altında bir arada çalışmasına dayanır. Kadının yönetime katılmadığı demokrasiler vardır da, kadının aktif olarak iş ve toplum hayatına katılmadığı toplumlarda laiklikten söz edilemez. Fransız Devrimi başarısını yarı-yarıya kadınların desteğine borçludur. Giyotin'e boş yere "Madame" denmemiştir. Laiklik devrimi, laik kadınların desteği ile kazanılacaktır. Modern "türban" tartışmasının gerisindeki dinamik budur. Demokrasi de laik güçlerin desteği ile gelişecektir. Kadın ile erkeğin demokratik haklarını genişleten bütün girişimler laikliği de destekler. Öyleyse, laikliğin ilk hedefi dini kısıtlamak değil, kadın özgürlüğünü, haklarını genişletmek olmalıdır. Laik olmayan ve üçüncü sınıf kadınlar, laik ve çağdaş bir kuşak yetiştiremez. Sorun bunca yalın ve açıktır. Çağdaşlık için her iki cinsi de düşünmek zorundayız.

Şöyle diyor kurucu Atatürk:

- Cinslerin sadece birinin çağdaşlaşması ile toplum aydınlanamaz, kurtulamaz.
- Sorun kılık-kıyafet (türban] değil, bilgi ve erdemle kazanılan aydınlanmadır.
- Ulusun eğitim annesi, erkeklerden daha bilgili, aydın ve erdemli olmalıdır.
- Kadın çok yüksek olmalıdır. Fikret'in dediği gibi: "Elbet sefil (yoksul) olursa kadın, alçalır beşer!"

Kadını yükseltmek isteyen bütün laik girişimler, işte bunun için, Nisa suresine ters ve karşı görülmüştür. Kızlarımızı eğitemediğimiz, çocuk yaşta sattığımız, çok-eşli evliliklere zorladığımız, ataerkil ve feodal düzenlere karşı çıkmadığımız sürece tartışma ve kutuplaşma sürüp gidecektir. Bu sorunları çözümlendiğimizde ise 'din elden gidiyor' feryatları kendiliğinden sona erecektir.

Bugünkü çelişki ve çatışmaları önceden gören Atatürk, Tevfik Fikret'ten şöyle esinlenmişti.

"Cumhuriyet sizden fikri hür, vicdanı hür ve irfanı hürnesiller ister."

Haklı değil miymiş? Cumhuriyetin istediği özgür kuşakları yetiştiriyor muyuz?

- Atatürk, Mustafa Kemal. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri. (Üç cilt). Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları. 1945 -1954. y-
- Berkes, Niyazi. Türkiye'de Çağdaşlaşma. İstanbul: Doğu- Batı. 1978.
- Durant, WillandAriel. TheLessons of History. (VIII ve X. bölümleri). New York: Simon S. Schuster. 1968.Gökberk, Macit. "Aydınlanma Felsefesi, Devrimleri ve Atatürk."
- Çağdaş Düşüncenin Işığında: Atatürk,İstanbul: Eczacıbaşı Vakfı, 1983, ss. 283-339
- Kahl, Joachim. "Din Eleştirisi ve Hoşgörü: Devrimin Düşünsel Kaldırıcı." Felsefe Dergisi,8 9/2 , 1989, ss. 124 -131.
- Kaynardağ, Arslan. " ... Osmanlı Toplumunda İnsan Anlayışı." Felsefe Dergisi, 89/2, 1989, ss. 55 - 59.
- Ozankaya, Özer. Atatürk ve Laiklik: Atatürkçü Düşüncenin Temeli. Ankara: İş Bankası Kültür Yay. 1981.
- Tanyol, Cahit. Laiklik ve İrtica. İstanbul: Altın Kitaplar. 1989.
- Meydan - Larousse Ansiklopedisi "Laik" ve "Laiklik" mad deleri. 1969.

TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ XIV. EĞİTİM
TOPLANTISI NOTLARINDAN
29 - 30 Kasım 1990



Resim: Orhan Taylan



ATATÜRK'ÜN EĞİTİM FELSEFESİ

Prof.Dr. Şahin FİLİZ

Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Felsefe Tarihinde Platon ve Aristoteles, bugüne kadar süregelen düşünce tarihinin iki farklı felsefi yöntemini sistemleştirmişlerdir. Platon, insan zihni ve onun sahip olduğu temel kavram ve idealarla dış dünyayı biçimlendiren, tanımlayan ve belirleyen idealist bir yöntemle idealizmi; Aristoteles de, neredeyse bunun tam tersine, dış dünya ve içindeki varlıkların varoluş ve düzenlerine göre zihni ve onun idealalarını belirleyen realist yaklaşımla realizmi, insanlığın tüm düşünsel serüvenine kalıcı parametreler olarak konumlandırmışlardır.

Atatürk, düşünce ve yaşamı, idealizm ve realizmi birleştirmiş; Türk düşünce yaşamı ve dolaşısıyla eğitim felsefesini bu birleşime göre belirlemiştir. Onun eğitim felsefesi, tek yönlü ve indirgemeci değil; çok yönlü ve ilerlemecidir. Usa dayalı, ussal kural ve uslamlama yöntemi ile idealist; yaşam ve reel olgularla ilgili olmak bakımından da realisttir. Tarihsel süreç içinde geçmişe dönük eğitimsel olgu ve örnekleri, şimdi ve ileriye dönük ilerlemeci ve tekâmülcü felsefeyle değerlendirerek çağdaş, laik, demokratik ve modern bir eğitim yöntemine ulaşır. Atatürk, genel düşünce dünyasında olduğu gibi, eğitim anlayışında da idealisttir ancak, ütopyacı değildir; realisttir ancak pozitivist ve materyalist değildir. İdealisttir, çünkü milli bir eğitim felsefesi temeline dayanır. Realisttir, çünkü çağdaş ve yaşamla iç içe bir eğitim-öğretim anlayışına bağlıdır.

Eğitim ve Öğretimde Birlik

Osmanlı Devletinde 1776'lerden itibaren Batı örneğine göre askeri okullar ve Tanzimat (1839) yıllarından itibaren de yine Batılı sivil öğretimden ilham alınarak Rüşdiye, İdadi, Sultani gibi ortaöğretim ve iptidai gibi ilköğretim kurumları açılmaya başlanmış, Darülfünun kurulmuştur. Maarif Nezaretine bağlı bu yeni mekteplerin yanında Meşihata, Şer'iyeye ve Evkaf Nezaretine bağlı medreseler ve sıbyan mektepleri de varlıklarını, etkilerini sürdür-

müşlerdir.[1]

Yeni açılan mekteplere, onları medrese ve sıbyan mekteplerinden ayırmak için bazen Tanzimat Mektepleri, Maarif Mektepleri de denir. Buralarda yeni bazı derslerin yanında Arapça, din dersleri de yer alıyor, öğrencilere zorunlu olarak ibadetler de yaptırılıyordu. Buna rağmen medrese bunlarla da yetinmiyordu ve tepki gösteriyordu. Bir yandan da azınlık ve yabancı okullar da kendi kültür ve ideolojilerine göre farklı bir eğitim-öğretim yöntemi uyguluyordu. Medrese ve azınlık okulları, gayri milli bir eğitim felsefesi güderek aynı amaçta birleşiyordu. Bu dağınık, düzensiz ve sistemsiz, çağ dışı eğitim sisteminin sakıncaları Osman yetkilileri ve Ziya Gökalp tarafından fark edilmiş olsa da, nihai çözüm 3 Mart 1924'te 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile sorun kökten çözülmüş oldu. Böylece tüm bilim ve öğretim kurumları Maarif Vekâleti'ne bağlanmıştır.[2]

Eğitim-Öğretimin birleştirilmesi yani eski deyimle Tevhid-i Tedrisat kanunu yoluyla eğitim ve öğretim ulusallaşma, laikleşme, halkçılaştırma, bilimselleşme[3] ve rasyonelleşme özelliklerine kavuşmanın ilk adımı atılmış oldu.

Ben Bilinci Olarak Ulus İdesi:

İdealist Yöntemin Arka planı

Milli Mücadele ile Türk ulusu, Atatürk'ün önderliğinde, tarih sahnesine ben bilincini oluşturan bir varlık ve var oluş öznesi olarak ortaya çıkmıştır. Milli kurtuluşa büyük bir zaferle ulaşıldıktan sonra, Atatürk'e göre, Türk ulusunun varoluşu olarak ortaya çıkışını ve varlık olarak devamını olanaklı kılacak ikinci aşamaya hemen ve vakit geçirmeden geçilmesi gerekiyordu. Ümmet yapısı, tek bir ulusun kendi benlik var oluşu ve bilincini yaratmasına engeldir. Osmanlı'daki ümmet anlayışı, bu devleti başlangıçta kuran kurucu unsur, kurucu özne Türkleri, nesneleştirmiş; ulus olarak var oluşlarına engel teşkil etmişti.

Ulus olarak var olmak, ben bilinci ile mümkündür. Bu bilinç olmaksızın, eğitim ve öğretimde birliğin sağlanması düşünülemez. Nitekim Osmanlılarda dağınık, parçalı, birbirinden kopuk ve gayri milli bir eğitim düzeni vardı. Milli Mücadeleden itibaren bilinçli bir hareket başlamıştır. Ulaşılan zafer devrimlerin anahtarı olmuştur. Türk devrimcilerine göre istiklal ve İnkılâp, bu kutlu amaç, ikiz ilkedir.[4]

Savaş ve devrimlerle beraber yürüten ilk mesele kimlik meselesidir. Osmanlı Devleti'nden birçok millet ortaya çıkmıştı. Bunlardan bir kısmının varlığı, yapaydı. Avrupalıların yardımı ile oluşmuştu. Bağımsızlık ve özgürlük için en son uğraşan Türkler oldu. Ancak yalnız Türklerdir ki hayat ve mukadderatları için dövüşmüşlerdi. Kendilerini tanımak istemeyen cihana varlıklarını ve ben bilinçlerini tanıtmayı başardılar. Lozan Konferansı sırasında İngiliz heyeti üyeleri, bütün Türklere, özellikle milliyetçilere düşman idi. Yeni Türkiye, devletler tarafından tanınmayı yahut konferans müzakerelerini beklemeden hayatı yeniden düzenlemeye başladı. Açık bir şekilde ortaya çıkamamış olan Türk ve Türkiye sözcükleri, ancak Türk devrimiyle resmîyet kazanmıştır. Oysa daha önce "Türk" etnik düzeyde bile ihmal edilmişti. Türkleri yeni baştan Türkleştirmek ve kendi özüne döndürmek, ilk parola buydu. Kimlik, yani kendi bilincine varmak çok önemlidir.[5] Atatürk, "dünyanın bize hürmet göstermesini istiyorsak evvela bizim kendi benliğimize ve milliyetimize bu hürmeti hissen, fikren, fiilen bütün hareketlerimizle gösterelim. Bilelim ki milli benliğini bulmayan milletler başka milletlerin avıdır." [6]

Ben bilinci, Türk milletinin varlığını, bağımsız var oluşunu sağlayan Milli Mücadele ile başlamıştır. Sıra, öncelikle eğitim ve öğretimin tek elde birleştirilmesiyle, tek ulus, tek ülke ve tek bayrak söylemlerinin bilimsel ve ideolojik temellerinin atılması idi. Tek ulus olarak var olma bilinci, eğitimin tekleştirilmesiyle ideal boyuta taşınacaktır.

Türk devrimlerinin bir kısmı Osmanlı sistemi ile bir hesaplaşma, bir kısmı ise amaçlardır. Amaçlar kurtuluş savaşının amaçlarının devamı idi. Kurtuluş hareketimiz üç temel amaca yöneliktir: sömürge ve işgale karşı bağımsız, milli

bir devlet kurulması, millet egemenliğinin sağlanması, çağdaşlaşma. Amacın bağımsızlık ve millet egemenliği kısmı sağlanmıştı. Atatürk, "benim için bir tek hedef vardır: Cumhuriyet hedefi" demişti. Çağdaşlaşma ile bu pekiştirilecekti. Türk devrimcilerine göre çağdaşlaşma, her şeyden önce bir hayat davası, bir var olma mücadelesidir. Türk çağdaşlaşması Rönesans, Reform, Sanayi Devrimi ve Fransız Devrimi gibi birçok büyük hareketin sonuçlarını kavrayacak, işlevlerini üstlenecek nitelikte adımlar gerektiriyordu.[7]

İlk önce Türk ulusunun Milli Mücadele ile var oluş kazanarak ben bilincine erişmesini sağladıktan sonra, Atatürk, Batı düşünce tarihinde yüzyıllara yayılmış devrim, reform ve yenilikleri, bu ben bilincinin eğitim yoluyla sabitlenmesinde tarih felsefesi yaparak değerlendirmiştir.

İlk bakışta, batının düşünce ve devrim tarihini top yekün kavrayan Atatürk felsefesi, tarihsel gecikmişlik gibi görünmektedir. Bazı araştırmacılar, Kemalizm'in modernleşmeci projesinin başta kültürel alan olmak üzere aynı zamanda "tarihsel gecikmişlik" duygusunun neden olduğu bir tedirginlik içerdiğini; nitekim Türklerin tarih sahnesine binlerce yıl önce çıkmış olmalarına karşın medeniyet yarışında geri kaldığı ve bu geç kalmada Osmanlı döneminin gerileme ve çöküş sürecinde İslam'ın Türk'ün geleneklerini köreltip onu tembelleğe ittiği yönündeki düşünce ve söylemlerin gecikmişlik duygusunun izlerini taşıdığını ileri sürmektedirler.[8]

Tarihsel gecikmişlik duygusu, bir bakıma yerinde bir saptama olarak kabul edilebilir. İdealizm, zihin kategorileri doğrultusunda dış dünyayı ve içindeki nesnelere belirleyip tanımlamak girişimidir. Bu girişim, zihinde başlar, ancak her zaman bir kısır döngüyle tekrar zihine geri dönmez. Yani dış dünyada pek çok varlık kategorisini yaratır ve eşyayı düzenler.

Atatürk'ün idealizmi, ümmet içinde varlığı bile akla gelmeyen Türkleri, bir ulus olarak var emekti. Milli Mücadele ile bu idea, gerçekleşti. Sonraki aşama, Batı düşüncesinde yüzyılları alan devrim ve reformların, Atatürk felsefesinde acilen, çok kısa zamanda ve belki de yoğunlukla Türk düşün ve eğitim hayatına uygulanmasına dönük idea idi.

Bu idea, bir millet ve o milletin ben bilincine uygun bir eğitim sistemi yaratma amacının olgusal temelde realize edilmesiyle varlığa kavuştu. Atatürk felsefesinde, zihinde hissedilip tasarlanamayan hiçbir idea, realiteyi doğuramaz.

Türk ulusu ideası ile laik eğitim ideası, Türkiye Cumhuriyeti realitesiyle somutlanmıştır. Tarihsel gecikmişlik, Atatürk'ün düşünce dünyasındaki gecikmeden değil, ideal ya da reel herhangi bir felsefeye dayalı olamayan Osmanlı medrese eğitim ve öğretim anlayışından kaynaklanmaktadır. İdealizm ile realizm arasındaki mesafe, ideoloji ile bilim arasındaki mesafeyi de belirler. İdeolojisi olmayan bilim ve eğitim, ideası olmayan reel gerçeklikten söz etmek kadar isabetsizdir. Atatürk'ün idealist yöntemi, milliyetçi içeriktedir. Bu, ideolojidir. Bu ideolojinin birleşeceği bilim ve realite de medeni âlemlerle olan birlikteliktir. Atatürk, o dönemde bile, Org. Gn. İlker başbuğ'un deyişiyle, "ulusal düşünüp küresel davranmayı" ilke edinmiştir. " Milli hâkimiyete uygunluk, eskinin şeriata uygunluk tezi yerine geçmiştir. Milli hâkimiyete ve çağdaşlığa uymayan müesseseler yıkılmalıdır. Milliyetçilikten hareket edip medeniyetçiliğe ulaşan devrimler bir ideoloji oluştururlar. Bu ideoloji bizi medeni âlemlerle birleştirir." [9]

Dışa Açılma Olarak Ötekiyle Var Olma: Realist Yöntemin Arka Planı

Ulus olarak var olma ve bu var oluşun laik, çağdaş, modern ve bilimsel açılardan gerçekleştirilmesi, Atatürk'ün eğitim felsefesinin realist yönünü açıklamaktadır. Türk ulusunun öteki milletlerden önce ayrılarak kendi varlığını ve bağımsızlığını kanıtlanması, sonra da medeni dünya ile özgür, ben-bilincine sahip olarak birleşmesi, idealizm ile realizmin Atatürk'ün düşünce sisteminde, Kemalist ideolojide nasıl diyalektik bir harmoni oluşturduğunu göstermektedir. Atatürk, Milli Türk ulusunu Milli Mücadele ile var oluşa kavuşturmakla idealist, bu var oluşu eğitim felsefesiyle somutlaması da realist yöntemi çok kısa bir zaman dilimi içinde gerçekleştirmiştir. Türk ulusu milliyetçilikle artık sadece bağımsız ve tek başına bir idea olmakla kalmamış; eğitim anlayışıyla öteki milletlerle yarışa girebilecek bir realizmi başarabilmiştir. Milliyetçilik idealizmin, çağdaş eğitim felsefesi yoluyla öteki milletlerle birlikte ve yarış içinde var olmak da realizmin açık-seçik ifadesini oluşturmaktadır.

Atatürk felsefesi monarşizme karşı cumhuriyetçilik, evrensellik yerine milliyetçilik, imtiyazlı zümreye karşı halkçılık, ümmetçiliğe karşı laiklik, atıl ve tepkisiz çevrelere karşı devrimciliği ön görür. Bu felsefe bir medeniyet devrimi, çağdaş medeniyetleri aşma hareketi, imparatorluktan milli devleti geçişi postulat olara kabul eden bir Türk aydınlanmasıdır. O, kendi tarihindekilere de benzemeyen köktenci bir modernleşme hareketidir. Batıdakilere de benzemez. Batıdakiler yazı, dil, felsefe, ilim gibi konulara el atmamışlardır. Atatürk felsefesi, Marksizm'e ve Komünizme de kaymamış; kendine özgü bir eğitim ve öğretim diyalektiği kurgulayarak Türk ulusuna özgü bir düşünce sistemi oluşturmuştur. [10]

Atatürk, milliyetçi düşünceyi, Batı düşünce ve fikir hareketlerinden mümkün olduğu kadar yararlanmanın belirleyici bir benlik bilinci olarak kabul etmiştir. Pozitivist felsefeden Sezgici felsefeye kadar Batı'da her türlü fikir hareketlerini yakından izlemiş ; Platon ve Aristoteles'de köklerini bulan idealizm ve realizmin tali kollarını temsil eden tüm felsefi düşünce çeşitliliklerine ilgiyle yaklaşmıştır. [11]

Atatürk'ün eğitim felsefesi özellikle şu noktalarda realist bir yöntemin devreye sokulduğunu ortaya koymaktadır:

Ona göre geçmişin hataları kökünden temizlenmeli ve düzeltilmelidir. Burada devrimsel düşüncenin idealist mantığı egemendir. Toplumda yaygın bir bilgisizlik ve cehaletin olduğu saptaması, realist bir yaklaşımdan elde edilen bir sonuçtur. Bu saptama olgusaldır ve nesnel bir yanı vardır. Başka bir deyişle bilimsel bir tanıdır. "Kökten temizleme ve düzeltme, idealist yöntemin; yaygın bilgisizliğin saptanmış olması da realist yöntemin eşgüdümü olarak kullanıldığını belirler.

Osmanlıdan kalan eğitim yöntemi ya da yöntemleri, Atatürk'ün eğitim felsefesine göre, yetersiz, uygunsuz ve çağdışıdır. Öğrencinin dövülmesinden, aile içi şiddet ve baskıya maruz kalmasına kadar izlenen yöntem sağlıklı ve gerçekçi değildir. Ahlak, din ve maneviyat eğitimi ezbere, aile baskısına ve cahil insanlara bırakılmıştır. Bu yüzden çocuklar, baskı altında cehaleti ve bilgisizliği ilim diye okumakta; ancak bu durum hem içerik hem de şekil olarak İslam dünyasında yalnızca çöküşü ve gerilemeyi mukadder kılmanın ötesine geçişi sağlamamaktadır. [12]

Bu reel bir durumun dile getirilişidir. İdealist yöntem, eğitimin milli olmasını gerektirmektedir. Türk ulusunun ortaya çıkışı düşüncesi nasıl ki ideadan reele taşınabilen bir sürecin gerçekliğini kanıtlamışsa, aynı şekilde, ümmet yapısına uygun eğitim sisteminin yerine milli bir eğitim felsefesinin konması da ideadan reele geçebilmenin hiç de imkân dışı olmadığını düşünmemize yol vermektedir.

Milli eğitim felsefesi Atatürk'e göre millet olmanın, başka bir deyişle, bir millet olarak varlığını sürdürebilmenin temel koşuludur. Milliliği medreseler ve yabancı okullar zora sokmaktadır. Eylül 1924'te Samsun'da öğretmenlerle yaptığı konuşmada şu çok önemli teşhis ve tespitte bulunur:“ Terbiyedir ki bir milleti ya hür, bağımsız, şanlı, yüksek bir toplum halinde yaşatır veya bir milleti kölelik ve yoksulluğa iter... Yeryüzünde üç yüz milyondan fazla İslam vardır. Bunlar ana, baba, hoca terbiyesiyle terbiye ve ahlak almaktadırlar. Ne yazık, gerçek şu ki, bütün bu milyonlarca insan kütleleri, şunun veya bunun kölelik ve horlanma zincirleri altındadır. Aldıkları manevi terbiye ve ahlak onlara bu kölelik zincirlerini kırabilecek insanlık meziyetini vermemiştir, veremiyor. Çünkü terbiyelerinin amacı milli değildir.”[13]

Atatürk eğitimin istikrarlı olmasından yanadır ve bir eğitim politikamızın olmamasından yakınmaktadır. Her Maarif Nazırının, yani eğitim bakanının kendine göre, kişisel bir eğitim politikası olduğunu ve bakan değiştikçe eğitim sisteminin de değiştiğinden şikayet eder. İstikrarlı bir eğitim politikası, kalıcı bir eğitim felsefesinin önceden inşa edeceği teorik bir temele dayanmalıdır. Bu işin idealist yanını anlatır.

Atatürk, eğitimin gündelik ve sıradan yaşamla içi içe olmasını ister. Bugün ABD ve Batı ülkelerindeki eğitim politikaları, teori ile pratiğin, başka deyişle idealizm ile realizmin harmanlandığı bir anlayışı yansıtmaktadır. Bu anlayışı çok önceden Atatürk'ün fark etmiş olması, onun her iki yöntemi nasıl birleştirdiğini göstermektedir. Eskiden denenmiş, ama hiçbir yararı olmayan, hatta İslam dünyasını ve Osmanlı'yı çöküşe sürükleyen hiçbir eğitim içerik ve yöntemi, yeniden denenmeye değer değildir.

Atatürk, bu noktada deneyci tutumuyla realist yöntemi devreye sokmaktadır. Eğitim millilik vasfıyla Türk ulusunu ümmet ve kütle olmaktan kurtarıp ulus olarak varlığını sürdürmesini sağlayacaktır. Çünkü Atatürk eğitim felsefesini bilimsel, laik ve ilerlemeci esaslara dayandırmıştır. Bu görüş, Batıya ve onun eğitim sistemine tam olarak öykünme anlamına gelmez. Çünkü Atatürk realizm ile idealizmi, eğitim felsefesinde Türk ulusuna özgü bir kombinezonla inşa etmiştir. Reel özellikleri, eğitim anlayışının laik, bilimsel ve yarıcı (yaşamın gereklerini karşılayan) olmasıyla belirginleşen eğitim felsefesi, materyalizme ve pozitivistime kaymadığı gibi, ahlak, erdem, disiplin ve maneviyatın çocuklara öğretilmesi gereğini de dışlamaz. Ancak bunların öğretilmesi, ümmetçi ya da teokratik bir eğitim yapısına benzemeyi de içermez.[14]

Öğrencilerin çalışkan olmaları, kendine öz güven duymaları ve Türk milletinin bu eğitim süreci boyunca yaşamla doğrudan ilintili olarak kendi yeteneklerini geliştirmesini salık veren Atatürk, Türk kadınına bu eğitim felsefesinde en ideal görevi yükler: Türklüğü korumak ve sürdürmek...[15]

Öyleyse, Atatürk'ün eğitim felsefesine göre;

1. Teori ile uygulama paralel olmalıdır. Eğitim gündelik yaşamla iç içe olmalı; pratikteki yarar, kuramsala kurban edilmemelidir. Yarıcılık ihmal edilemez.

2. Eğitim sistemi hiçbir şekilde tek açılı bir görüşe bağlı kalınarak belirlenemez. Medeniyet tarihi içinde tüm düşünce sistemlerinden yeteri ve gereği ölçüsünde yararlanılmalıdır.

3. Medrese, hurafe, bilim dışı içerik ve yöntemi yansıtan eğitim anlayışları, denenmiş ve yarar değil, zarar getirdiği tarihin laboratuvarında kanıtlanmıştır. O halde geriye dönmek için herhangi bir neden yoktur. Ancak, eğitimde disiplin, ahlak ve maneviyatın, hatta dinin doğru bir şekilde öğretilmesi, başka deyişle, dinin bilimsel yöntemle tedrisi mümkündür ve böyle de olmalıdır.

4. Eğitim mutlak milli olmalıdır. Milliliği tehdit eden iki eğitim biçim ve mekânı vardır: Azınlık okulları ve medreseler. Atatürk'ün bu saptaması bugün de geçerlidir.

SONUÇ

Atatürk, metafizik ve ona ilişkin konularla ilgili her türlü düşüncüyü idealizm ile kuran Platon'u ve fizik ve nesnel varlık alanıyla ilgili olanları da realizm ile kuran Aristoteles'in sistematik felsefelerini, yeni bir Türkiye ve tarihte gömülü kalmış Türk milletinin çağdaş eğitim felsefesinde birleştirerek özgün bir eğitim sistemi yaratmayı başarmıştır. Teori ile pratik, başka deyişle idealizm ile realizm arasındaki mesafeyi, devrimlerle kısaltmış; Batıda yüzyılları alan Rönesans ve reformları Milli Mücadele ve o sayede gün yüzüne çıkarttığı Türk ulusunun çağdaş eğitime kavuşturulması yoluyla mucize sayılabilecek hız ve başarıyla aşmıştır.

Ümmetten ulusa, kütleden millete, medreseden laik eğitime, hurafeden bilime geçiş idealden reele ulaşabilmenin göstergesidir.

Atatürk'ün eğitim felsefesinde, içerik ve yöntem birbiriyle uyumludur. İçerik, bilime, medeniyete, yeniliğe ve ilerlemeci mantığa uygun olmalıdır. Şekil, yönteme ilişkindir. Eskiden denenmiş içerikler, öğrencileri suskunluğa, öz güvensizliğe ve cehalete sürüklüyordu. Oysa yeni yöntem, bilimsel ve rasyonel herhangi bir temele dayanmayan şeylerin kökten kazınmasını, ezberle, hoca ve aile baskısıyla öğretme yöntemin ortadan kaldırılmasını ön görmektedir. Yöntem ideali, içerik de reeli baştan sona düzenlemeyi anlatır.

Kaynaklar:

[1] Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, Pegem A Yayıncılık, Ankara 2007, s. 329.

[2] Bkz. Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, ss. 329, 330.

[3] Bkz. Rifat Okçabol, *Türkiye Cumhuriyeti Eğitim Sisteminin Kuruluş Mantığı ve Temelleri*, ss. 22-29, *Ülkemizde Laik Eğitim Sisteminde Sosyal Bilim Olarak Din Öğretimi Kurultayı, Bildiri ve Tartışmalar* Malatya, T.C. İnönü Üniversitesi Yayınları, Malatya, 7-9 Nisan 2005.

[4] Yümni Sezen, *Hümanizm ve Atatürk Devrimleri*, Ayışığı Kitapları, İst. 1997, s. 202.

[5] Bkz. Yümni Sezen, *Hümanizm ve Atatürk devrimleri*, s. 202, 203.

[6] Sadi Irmak, "Atatürkçülüğün İlkeleri, İnkılâpların Fikri Temelleri, Atatürkçü Düşünce, Ank. 1992, s. 87 vd.

[7] Yümni Sezen, *Hümanizm ve Atatürk Devrimleri*, s. 212.

[8] Bkz. İsmet Parlak, *Kemalist İdeolojide Eğitim*, Turhan Kitabevi, Ank. 2005, s. 136.

[9] Bkz. Yümni Sezen, *Hümanizm ve Atatürk Devrimleri*, s. 213.

[10] Bkz. Yümni Sezen, A.g.e. , ss. 215, 223; İsmet Parlak, *Kemalist İdeolojide Eğitim*, ss. 136-148.

[11] Bkz. Arslan Kaynaradağ, *Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Felsefe*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ank. 2002, ss. 16, 17.

[12] Bkz. Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, Pegem A Yayıncılık, Ank. 2007, s. 335,344.

[13] Bkz. Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, s. 337.

[14] Bkz. Yahya Akyüz, A.g.e., ss. 338-334.

[15] Bkz. Yahya Akyüz, A.g.e. ,338-344.

Fotoğrafkılır

Fotoğrafkılır



BİR ALETLE BİR KİTABIN HİKÂYESİ

Hasan Cüneyt Bozkurt

Nazım'a

Ben bir masa lambasıyım. Çalışma odasında olabilecek eşyaların dışında pek bir şey gördüğüm söylenemez. Hayatı kitaplardan tanırım. İyi dizilmiş sözlerle güzel düşler kurarım. Kelimelerin bahsettiği şeyleri aklımda döndürür durur, canlandırmaya çalışırım. Beni aydınlatan eller düğmemi kapatana kadar bu şenlik devam eder.

Yine böyle bir geceydi. Bu sefer aydınlattığım sözler şiir dizeleriydi. Bir topluluk vardı karşımda. Toprakta karınca, suda balık, havada kuş kadar çoktular. Söylediklerine göre korkak, cesur, cahil, hakim ve çocuktular. Üstelik kahreden ve yaratan ki onlardı, bu destanda yalnız onların maceraları vardı.

Başlarından geçenleri merak ediyordum doğrusu. Daha önce de maceradan maceraya koşan kahramanlar görmüştüm. Kitabı çeviren eller daha çevik davranıp diğer sayfaya geçsin diye heyecanla beklemiştim. Ama bunlar kadar tuhaf kahramanlar çıkmamıştı karşıma.

Sıradan insanlara benziyorlardı. Kanatları yoktu, ağızlarından alev saçmıyorlardı, bir devi tek parmaklarıyla tutup yere deviremiyorlardı ama destan yazacak kadar güçlü hissediyorlardı kendilerini. Bu kadar iddialı olduklarına göre biraz sonra hiç görmediğim üstün yetenekler sergileyeceklerdi. Daha fazla beklemenin bir anlamı yoktu. Onlar anlattı, ben canlandırdım.

Şayak kalpaklı bir adam Osmanlı filintasının üzerine yatmış bekliyordu. Çatır çatır bir sıcak, gözlerini yakan tuzlu tere dönüşürken arpacığın hizasından yolu gözlüyordu. Kilis yamaçları ıssızdı. Parlak, sivri kayaların üzerinde kırmızı kertenkeleler dolaşıyordu.

Gölgeler ayak diplerine çekilirken Fransız birliği sökün etti yamaçtan. Mavi üniformalı altmış kadar asker, bir de aralarında soluk yüzlü, omzu yıldızlı bir atlı. At yüksek, bacakları incecik, kasları diri, adam çekiştirip duruyordu dizginleri.

Şayak kalpaklı adam avını görmüş kurt gibi çakıldı. Terli, yanmış yüzündeki karakaşları çatıldı. Filintayı atının dengine tuttu. Gez, göz, arpacık, asıldı tetiğe. Soluk yüzlünün gövdesi öne katlandı, iki büklüm oldu, düştü yere. Sonra kurşun esti şayak kalpaklının yattığı tepeye.

Güneş havayı emmiş bitirmiş, kuru sıcak nefes vermez olmuştu. Adamın derisi ıslık ıslık, gözleri ateşten al, dili çataldı. Sessizce uzaklaşırken Karayılan, rüzgâr bulutları Antep'e sürmeye başladı.

Karayılan yürüdü Antep'e doğru. Yürüdükçe Antep değişti.

Düz ovoidan dağlar fıskırdı en yücesinden.

Hava bozdu. Gökyüzü keskin kayalıklara yağmur sağdı.

Sonra dört taraftan ahşap duvarlar yükseldi.

Adamın sırtı dayanılmaz bir ağrıya titredi. Olduğu yere yığıldı.

Tek göz odalı bir evde, yumuşak bir döşekte buldu kendini.

Adı Kerim'di artık. Adapazarlı Kambur Kerim.

On dört yaşındaydı. Çatal dal gibi uzun ince bacakları iki yana açılmış, gözlerinin altına koyu gölgeler düşmüştü. Yeni çimlenmeye başlamış üst dudağı beyaza kesmiş, teni ağarmıştı. Çukuruna kaçmış gözlerinin rengi solmuş, bakışları donmuştu. Kanlı canlı genç, ruhsuz bir et ve kemik yığınının dönüşmüştü.

Başında Hatçehan Köyü'nden çıkıkçı Şerif Usta vardı. "Ne oldu sana?" diye sordu. Kerim anlattı İpsiz Recep'ten zeybeklere at üstünde kâğıtlar götürdüğünü, hayvanın gâvur çetelerinin ateşinden korkup saatlerce deli gibi koştuğunu ve Armaşa'nın altında, Başdeğirmenler'de ansızın yere kapaklandığını.

"Vah vah!" dedi Şerif Usta, "Hiç meraklanma iyileştireceğim seni." Başladı kalın parmaklarıyla incecik Kerim'i hamur gibi yoğurmaya. Kerim bağırıyordu avazı çıktığı kadar, sesi evin budaklı duvarlarına çarptıkça ölüm geliyordu aklına. Marangozluk yapan babasını hatırlıyordu. Seferberlikte ölen babasını. Onun gibi cennete mi gidecekti acaba?

Bir ara gözleri karardı Kerim'in, bayıldı. Günlerce kıvıldamadan yattı Kerim. Heykel gibiydi, Şerif Usta ziftli çaputlarla sarmıştı bedenini. Bir daha hiç ayağa kalkamayacağı düşüncesiyle kahroluyordu. Bu yatalak haliyle ata binmeyi, sığırtmaç yapmayı, kayalardan genç bir keçi gibi inmeyi, ormanda gizlenmeyi özledi. Yine eskisi gibi cepheden cepheye haber taşıyıp ölümlerden dönmek istedi. Bir fidan gibi düz, bir fidan gibi cesur, bir fidan gibi vadeden bir çocuktü. Aradan yirmi gün geçti. Şerif Usta tek göz odalı eve, ziftli çaputları sökmeye geldi. Ağaçtan kabuk yolar gibi çekip çıkardı hepsini. Kerim doğrudü döşekte. Bütün vücudu ayaza tutulmuş gibi titredü. Kocaman kafasını incecik parmaklarının arasına aldığında kambur bir ağaç gibi iki büklümdü.

Su sesi duydu Adapazarılı Kambur Kerim.
Deniz kokusu çarptı burnuna.
Beşik gibi sallanıyordu döşek.
Başını kaldırdı. Aysız bir gecede denizin ortasıındaydı.
Küçük bir kayıkta tek başına oturan, uzun eğri burunlu bir adamdı.
Kamburu yoktu, yine bir fidan gibi düz, bir fidan gibi cesurdu.
Adı İsmail'di artık. Arhaveli İsmail.

Şiddetli rüzgâr dinmiş, çarşaf gibi olmuştu deniz. Ama buna sevinemiyordu İsmail. Kayığın iki yanında sallanan kırık küreklere baktı. En yakın sahil on beş mil uzaktaydı. Usul usul açığa sürüklenirken kayık, karaya doğru küçük bir esinti bekleyerek dua etti. Sonra dizlerinin üzerine bıraktığı elleri battaniyeye sarılmış emanete değdi. Bu ağır makineli tüfeğı Tophane rıhtımında Kamacı ustası Bekir Usta'dan almış, Şaban Reis'le anlaşıp Karadeniz'e açılmıştı. Reislere teslim edecekti emaneti; ama Ankara'ya kadar kendi elleriyle götürecekti gözü tutmazsa limandakileri.

Denizin ortasında yapayalnız bekliyordu hala. Yapabileceğı hiçbir şey yoktu. Bir ara bir ışık görür gibi oldu. Kibrit alevine benziyordu. Gözlerini ovuşturdu, ışık kayboldu. "Aklim bulandı." dedi mırıldanarak. Torpidonun projektörünü hatırladı, takanın yelkenlerinde gezinen İngiliz projektörünü. Şaban Reis'le helalleştikten sonra emaneti alıp bu kayıkla karanlığa karışmasını. Kestane ağacından beş tonluk taka, denizin ortasında yanarken var gücüyle küreklere asılışını. Minare boyundaki dalgalarla boğuşurken küreklerin kırılışını. "Yine de iyi ettim." diyordu, "Ya kalsaydım takada?" Sırtı lacivert hamsilerin ve mısır ekmeğinin zaferi için hiç kimseden hiçbir şey beklemeksizin bir şarkı söyler gibi ölebilirdi İsmail. İlginçtir, Kemeraltı'ndaki Fotika'nın memeleri geldi aklına, gülümsedi. Kayık sürükleniyordu hala yıldızsız gecede. İsmail'in iri gövdesi soğuktan büzülüp ufalmış, gözleri uykusuzluktan kanlanmıştı. Sonra ıslak ve soğuk karanlıkta birden bir kibrit çaktı. Yine hayal gördüğünü sandı İsmail. Tütün kokusu duydu, acı duman gözlerini yaktı. Yüzünü ovuştururken bir kahvede buldu kendini. Dudaklarında sigara vardı, ateşi duman yapıp çekti içine. Bir masada oturmuş mektup yazıyordu. Genç bir öğretmendi. Adı Nurettin Eşfak'tı.

"Kardeşim,
Sana bu mektubu Ankara'da Kuyulu Kahve'de yazıyorum. Ankara'yı bilirsin, gök kükrüyor, hava soğuk. Pencerenin önündeyim. Sokaktan ağızları soluk dolu askerler geçiyor. Ağır cephaneler altında canları daralmış, kalın damarlı boyunları bükülmüş. Cıvık çamurun içinde kütür kütür öksürerek yürüyorlar. Bacaklarından sıyrılıp gidiyor kısacık ömürleri.

Bir kadın takılmış askerlerin peşine. Zayıf, ince tenli bir kadın bu. Evi yoklayıp geçen hastalıklardan olacak yüzünde belirgin bir solgunluk var. Arada bir gözlerini kurulayan ihtiyar suratlı küçük kızlarını eteklerine toplamış. Kadının sararmış çıplak topukları lastik ayakkabılarından fırlamış, rengi uçmuş fistanı çamura bulanmış. Ama dipten doruğa gururlu. Kim bilir belki de askerlerden biri onun oğludur. Demek istediğim öyle günlerde yaşıyoruz ki kardeşim, ben bir iş yapabildim diyebilmek için hep alınının ortasında duyacaksın ölümü.

Köy çocukları geliyor aklıma. Topraksız öğrenip kitapsız bilenler. Hoca Nasrettin gibi ağlayıp Bayburtlu Zihni gibi gülenler. Ben hala onlara dünyanın en diri, en taze dillerinden birini, kendi dillerini öğretmek için yanıp tutuşuyorum. Ama onlar cephede savaşıyorlar. Daha fazla bekleyemeyeceğim kardeşim. Mektebi bırakıp cepheye gidiyorum.
Kardeşin Nurettin Eşfak”

Önüne büyük dumanlı soluklar koyverdi Nurettin Eşfak.
Duman tel tel dağıldı odada. Canı sıkılmış, yüzü bulutlanmıştı.
Karanlık bir havası vardı. Şaştı bu haline.
Kahvedeyken alabildiğine umut doluydu oysa.
Elindeki kalemin kaybolduğunu fark etti.
Parmak uçları telgrafın tuşlarına basmaya başladı aksak bir ritimle.
İstanbul’da telgraf memuruydu.
Adı Hamdi’ydi artık. Manastırlı Hamdi.

Yağmurun durmasıyla hafifleyen bulutlar gölgelerini İstanbul’dan çekiyordu. Reşadiyeli Veli oğlu Memet kendini karakolun dışına atmış; ama silahını bırakmamıştı. Yorgunluktan ve uykusuzluktan gözleri kararmış, vücudunda ayık yer kalmamıştı. Alt dudağını ısıırıyordu hınçla, iki İngiliz askerini vurmuştu.

Kurşun sesleri kulakları çınlatırken cin gibi oynak gözlü, eğri gövdeli Manastırlı Hamdi telgrafın başına oturdu. Burun delikleri şişip şişip sönüyor, korku ara sıra yokladıkça tere doymuş, rengi ağırlaşmış giysilerinin altında eti titriyordu.

“Arz olunur.” diyordu Mustafa Kemal’e çektiği telgrafta, “İngiliz bahriye efradı karakolu işgal etmekte iken askerlerimiz uykudan şaşkın kalkınca musademe başladı. Neticede bizden altı şehit, on beş mecruh olup, İngilizler zırhlıları rıhtıma yanaştırıp Beyoğlu ve Tophane’yi işgal ettiler. Şimdi haber aldım efendim.

16 Mart 1920 Manastırlı Hamdi”

Kurşun sesleri durdu. Bir anda gölgeler öldü, akşam oldu.
Mehtap denize vuran bembeyaz bir fenerdi.
Manastırlı Hamdi Gebze’de bir neferdi.
Adı Kazım’dı artık. Kartallı bahçıvan Kazım.

İngilizlere ajanlık yapan Mansur, sahilde sırt üstü yatıyordu. Yaralıydı. Atıyla tren yolunda ilerlerken pusuya düşeceğini hesap etmemişti. Omzundan ve bacağından vurulmuştu; fakat art ayakları kırılmış bir hayvan gibi sürünerek denizin kıyısına kadar gelebilmişti. Ölçülü adımlarla Mansur’a yaklaştı Kazım. Avuç kavuşmaz bilekleriyle kavradığı bıçağını çıkardı. Bıçak, mehtaplı gecede dolunaydan kopmuş gümüş bir alevdi. Mansur’un yüzünde görülmedik korku çizgileri belirdi.

Kim bilir kaç kişinin başını yakmıştı Mansur. Bunu düşündükçe kaşları çatıldı Kazım’ın, öfkesi kınından sıyrıldı. Sapladı Mansur’un kalbine soğuk çeliği. Adamın ağzı acıdan büyüdü, gözleri yuvasında patladı. Soluk esmeyen ıssız sahilde kanı yüzünde dondu, kaldı. O sıcağa rağmen üşümüş, takırdak sesiyle bir şeyler söylemeye çalıştı ama yarım kaldı, bakışlarının ışığı söndü. Kazım adamın ceplerini kurcaladı, kanlanmış kâğıtları bulup çıkardı. Okudu çabucak. “Kuvvacıların savunma gücü: 98956 tüfek, 325 top, 5 teyyare, 2800 küsur mitralyöz, 2500 küsur kılıç ve 186326 asker.”

Gök, beyaz soluğunu üfledi. Çöken sis dağların eteklerini örttü.
Yüksek tepeler beyaz denizin üstünde birer ada gibi kaldılar.
Motor sesi duydu Kazım. Bir kamyonetin içindeydi.
Adı Ahmet'ti artık. Süleymaniyeli şoför Ahmet.

Üç numaralı kamyonet mazot yiyip soluyarak ve on bir kilometrede bir durarak homurtular içinde takır tukur tepeye tırmanıyordu. Yolun aşağısına baktı şoför Ahmet. Akşehir üzerinden Afyon'a, cepheye giden kağnılar gördü. Tek sıra karıncalar gibi yol alıyorlardı. Parmaklarını yüzlerine kapayan çocukları izledi, geçmiş kafilerden kalan öküz ve tekerlek ölülerine bakan çocukları. Sonra vantilatörün sesi değişti, devir düştü, iyice yavaşladı kamyonet. Sağlam bir küfür salladı Birinci Ordu İkinci Nakliye Taburu'ndan şoför Ahmet. "Motor mızıkçılık yapıyor, bizi dağ başında bırakacak." dedi mırıldanarak.

Gölgeler uzamaya başladığında toprak koktu. Birkaç gündür iri damlalar döken gök, dağları oyarak geçen dereleri besledikçe beslemiş, coşkun sular dağlardan topladıkları ağaç ölülerini sağa sola kusmuştu.

Ahmet, kamyoneti durdurup dereden bulduğu budaklı bir gürgen kütüğünü sol arka makasın yerine, şasinin altına, dingilin üzerine sardı. Yeniden çalıştırdı motoru. On kilometre gitmemiştir ki sol arka lastik yalpaladı. Ahmet indi aşağıya, krikoyla yükseltti kamyoneti. Eğilip baktı, iç lastik boydan boya yırtılmıştı. Tükürüğünü yere çaldı Ahmet. Dağ güneşlerinde yanmış yüzünü lastiğe dikip düşündü. Kafilerle yanından geçip gitmiş, dağlarda tek başına kalmıştı.

"Sen Süleymaniyelisin oğlum Ahmet," dedi, "sana tek başına emanet edilmiştir üç numrolu kamyonet. Hem, hani bir koyun varmış, kendi bacağınan asılan bir koyun. Süleymaniyeli şoför Ahmet soyun."

Ceket, külot, pantol, don, gömlek, kalpak ve kuşak, Ahmet'i postalları üzerinde çırılçıplak bırakarak dış lastiğin içine girdiler, şişirdiler.

Memleketini düşündü Ahmet, dört tarafı mavi mavi dağ, deniz... Dile getiremediği sözler ağzında şişip büyüyerek dişlerine dayandı, dil kapısını gıcırdatarak zorladı. Şu sözleri tekrarlayıp duruyordu içinden: "Saatte elli yapıyoruz, dayan ömrümün törpüsü, dayan da dağlar anadan doğma görsün şoför Ahmet'i, dayan aslan..."

Bütün bunlar olup bittiğinde 98956 tüfek
ve şoför Ahmet'in üç numrolu kamyonetinden
yedi buçukluk şnayderlere, on beşlik obüslere kadar,
bütün aletleriyle ve vatan uğrunda,
yani, toprak ve hürriyet için ölebilmek kabiliyetleriyle
Birinci ve İkinci ordular baskına hazırdırlar.

Alaca karanlıkta, bir çınar dibinde, beygirinin yanında duran
sarkık, siyah bıyıklı süvari
kısa çizmeleriyle atladı atına
Nurettin Eşfak baktı saatına:
— 5.30
Ve başladı topçu ateşiyle
ve fecirle birlikte büyük taarruz.

Kitap böylece sürüp gitti. Beni aydınlatan eller düğmemi kapatmayı unuttular. Masadaki kahve fincanı, kalemler ve kâğıtlar, bir de yarı açık kitabın sözcükleri sabaha kadar aydınlıkta beklediler.

başkaldıran ressam



36



ORHAN TAYLAN

1941 İstanbul. 1960 İstanbul Amerikan Erkek Koleji ve 1965 Roma Güzel Sanatlar Akademisi mezunudur. Birinci kişisel Resim Sergisi 1968'de, Şehir Galerisi İstanbul'da açılmıştır. 1976-78 yıllarında, Görsel Sanatçılar Derneği başkanlığı, 1977'de Barış Derneği kurucu ve YK üyeliği yapmıştır. 1978'de WFTU Uluslararası Afiş Sergisi Birincilik Ödülü almış, 1978'de Dünya Barış Konseyi üyeliğine seçilmiştir. Dünyanın ve ülkemizin pek çok yerinde sergileri açılan ve resimleri bulunan Orhan Taylan'a 1998'de Kültür Bakanlığının teklifi ve Cumhurbaşkanlığı onayı ile Devlet Sanatçısı ünvanı verilmiştir.

Orhan Taylan'ın eserleri dünyanın ve Türkiye'nin çeşitli müzelerinde bulunmaz. Müzayedecilere resim vermez. Karma sergilere katılmaz. Türk resim sanatı seçkilerine adını katmamak için çabalayanlara aldırmaz. Yurtdışında sergi açarken, oralarda ünlenmek hevesine kapılmaz. Sakal bırakmaz, pipo içmez. Resimde ustalık geleneğini küçümsemez. Gravür yapmaz, heykellerini çoğaltmaz.



ORHAN TAYLAN'A GÖRE TUTUCU İDEOLOJİLER VE SANAT

Elbette bütün ideolojilerin kendini sanat yoluyla ifade etme biçimleri vardır.

1977-78 yıllarında 'Türkiye'de Nazi Heykelciliği' başlıklı bir araştırma metni yazmıştım. Herkes çok şaşırды, 'öyle bir şey mi var?' diye. Çünkü o yıllarda ilerici çevrelerde 'sanat ve kültür sadece sol'da vardır. sağın kültürü yoktur' türünden bir anlayış yaygındı. Alman ve İtalyan faşizminin yükseliş döneminin formüle ettiği, Roma imparatorluğu görkemine özenen bir estetik anlayış vardı, ve bizler bunu tanımak, deşifre etmek ve estetik anlayışımızın neyin karşısında olacağını bilmek zorundaydık. Muhafazakâr sanata gelince; elbette vardır. Her zaman –Osmanlı döneminde de, sonrasında da- var olmuştur. Tanımı da, Cumhuriyetin erken yıllarında Ziya Gökalp tarafından zaten yapılmıştır.

Resmini, akımlar içinde adlandırmaz.

Avangardizmin, deneysel-kavramsal çalışmaların sanat yerine ikame edilmesinin sanat-severleri yanıltabildiğine inanmaz. İnsan hakları kavramını küçümsemez.

Polis devletine de, şeriat devletine de karşı demokrasiyi savunmayı bir erdem sayar. Yurtdışında değil İstanbul'da, Asmalımescit'te oturur, resim yapar.



'Mahalli motifleri alacaksınız, bunları Avrupai tarzda armonize edeceksiniz. Böylece hem mahalli, hem de Avrupai bir musiki yaratmış oluruz.' Formül bu kadar basittir ve bütün sanat türleri için geçerlidir. Yeni bir fikirmiş gibi sunulan 'gelenek ile modernizmin sentezi', 1960'lara kadar resim alanında da, yaygın biçimde uygulandı. Kilim motiflerini tuval üzerinde yağlıboya ile tekrarlayanlar, badem gözlü eşekleri, gergef işleyen Türkmen kızlarını kübist tarzda yorumlayanlar, dönemlerinin önemli sanatçılarıydılar. Son yıllara kadar kuran sayfalarını, Arap harflerini Amerikalı pop-art'çılar gibi kocaman tuvalle aktaranlar da oldu. Her türlü sermaye desteğine rağmen, yaygın bir beğeniye ulaşamamaları acaba nedendir? Bu tür bir estetik anlayışın başarısızlığı, döneminin sosyal dinamiklerini anlayamamış, tanımlayamamış ve bu tanıma paralel bir sanat oluşturamamışlığındadır.

Resimlerin önemsenmesi için uçuk fiyatlar konması gerektiğine inanmaz. Suluboya kullanmaz.

Yağlıboyasını kendi yapmayı, oğlu Ferhat'ı, edebiyatı, Macintosh'unu ve büyük atölye düzeninin keyfini hiçbir şeye değişmez.

Solaktır.



Köylülükten kurtulup kentlileşmeye çabalayan bir halka, köylülüğü yücelten bir sanat sunamazsınız. Beğenmeyecektir. Aynı şekilde, uygar ülkelerdeki insanlar gibi yaşama özlemi içindeki insana, yüzyıllar öncesinin yaşama ve düşünme biçimini estetize edip yeni bir şey gibi sunamazsınız. Ortaya düzinelerle böyle çalışan star-sanatçı tipi çıkartıp ünlendirseniz bile, insanlar o resimlerin fiyatlarına şaşırarak ama resimleri beğenmeyecektir. 'Muhafazakâr Bir Sanat' icat etme iddiasındakilerin asıl hedefi, bir türlü ele geçiremedikleri ve hiçbir zaman geçiremeyecekleri sanat-kültür alanının iktidarındır.

Başaramayacaklar. Çünkü o iktidarın yolu değişmeyen inançlardan değil; her şeyi kuşkuyla ele alıp yeniden düşünerek ve sınavarak, bugünün insanı için yepyeni ifade biçimleri yaratmak iradesinden geçiyor.



Ulaş Kartal
Eğitim İş Antalya Şube Sekreteri

YİNE, YENİ, YENİDEN **“DEVRİMCİ EĞİTİM ŞURASI”**

Neden Yapmalıyız?

Nasıl Yapmalıyız?

BAĞIMSIZLIK İÇİN, DEMOKRASI İÇİN, ÜRETİM İÇİN VE HALK İÇİN EĞİTİM!

Yıl 1968... 68 rüzgarının olanca coşkuyla esmeye başladığı günler. Eylül'ün 4'ü. Türkiye'nin hemen hemen her bölgesinden her ilinden seçilmiş delegeler Ankara'ya akıyorlar, tarih yazmaya. Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS), öncülüğünde Ankara'da 4-8 Eylül tarihleri arasında toplanan Devrimci Eğitim Şurası'nın belki de en can alıcı, en vurgulu mesajı; Biga'dan 20 veli adına Kemal Akarcalı adlı bir yurttaşın Şura'ya gönderdiği telgrafın tarihe geçecek nitelikte olmasıyla verilmişti:

“Bozuk eğitim işlerimize bir çıkar yol bulmak için toplandığınızı öğrendik. Bu konuda hepimiz çok dertliyiz. Çocuklarımızı yeterince okutamıyoruz. Okul yok, para yok. Okula gidenlerin çoğu sınıfta kalıyor. Teksas, Tommiks gibi kitaplar çocuklarımızı mahvediyor. Kendimize, fakirlere uygun yollar bulmanızı dileriz. Kararlarınızı merakla bekliyoruz.”

Belki de bugün eğitim çalışanları hareketinin önder kadrolarını yeniden Devrimci Eğitim Şurası fikrine vardırıran 1968'deki Şura'ya gönderilen bu telgraftır. Halklaşmak, sınıfla kaynaşmak ve kurtuluş yollarını hep birlikte aramak... Aslında DEŞ bir amaç değildir, DEŞ'i gerçekleştirerek varılacak olan asıl hedeflerdir; halklaşmak, sınıfla kaynaşarak nihai hedefe ulaşmak...

Halklaşmak, halkla kaynaşmak deyince tabiki devrim tarihimizin aslında ilk Devrimci Eğitim Şurası sayılabilecek Muallimler Birliği Kongresi'nde Cumhuriyetimizin kurucu önderi Mustafa Kemal ATATÜRK'ün öğretmenlere

yönelik sözleri gelmeli akla. Ne demişti büyük önder 25 Ağustos 1924'te “eğitim ve kültürde devrim” için toplanan öğretmenlere, hep birlikte hatırlayalım:

“Hanımlar, Beyler!

Türkiye Muallimler Birliği'nin bütün memlekette şekillenmesini, Konya'yı olduğu gibi Van'ı ve Hakkari'yi de teşkilatı içine almasını ve her köyde üyeye sahip olmasını derin bir ilgi ile bekleyeceğim... Sizin başarınız, cumhuriyetin başarısı olacaktır... Arkadaşlar, yeni Türkiye'nin birkaç yıla sığdırdığı askerî, siyasî, idari devrimler sizin, saygıdeğer öğretmenlerin, sosyal ve fikrî devrimdeki başarılarınızla desteklenecektir. Hiçbir zaman hatırlarımızdan çıkmasın ki, 'Cumhuriyet sizden fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller ister.' “ (Hâkimiyet-i Milliye: 26.08.1924) İşte ulusal önderimiz ATATÜRK'ün bu sözlerini bir talimat gibi algılayarak 45 yıl sonra ülkenin geldiği noktada “durumdan vazife çıkaranların” lideri konumundaki öğretmen şunları söyleyecekti: "Devrimi ve her şeyi halk yapar diye beklemek doğru bir tutum olamaz bugün. Elbet halk yapar, halkın gücü yapar. Fakat ne zaman, nasıl? % 50'den çoğu henüz okuma ve yazma bile bilmeyen ve devrimci yönde bilinçlenmemiş bir halk, hakkını hukukunu nasıl bilir de devrimi yapar? Vaktiyle o halkın göğüslerinden beslenmiş olan aydınların, öğretmenlerin bugün ona öncülük etmesi, onu uyandırması ve bilinçlendirmesi gerekir. Halkımız buna muhtaçtır, aydınlar da mecburdur."

(TÖS, 1969) Fakir Baykurt...

Ayrıca Fakir Baykurt 1971 yılında TÖS üyeleri için yazdığı “Türkiye’de Eğitim Çıkmazı ve Öğretmenlerin Savaşı” adlı eğitim el kitabçığının ön sözünde şunları yazmıştı:

“Biz öğretmenler; toplumumuzu ve ülkemizi Mustafa Kemal’in gösterdiği yolda ve yönde ileri üretim ve yönetim aşamalarına ulaştırmak istiyoruz. İdeolojimiz ve eylemlerimizin temel amacı budur... Bize, <<Politik faaliyet yapıyorsunuz, ideolojik çaba gösteriyorsunuz...>> diyenler, bize kanun kitap dersi vermeye kalkanlar, aslında, çağdaş anlamda bir felsefi kültürden yoksundurlar. Dün <<on>> üzerinden <<4,5>> numara verip sınıf geçirdiklerimiz bugün bize ders vermeye kalkmasınlar!.. Yayınladığımız bu kitapları onlar da okurlarsa, bizim gibi onlar da eksiklerini gidermiş olacaklardır.”Sendikal önderimizin yukarıda aktardığım yazısıyla, hepimizin o çok iyi bildiği ve artık dillerimizde slogan olmuş şu sözleri ne kadar da birbirini tamamlıyor: “Öğretmen yalvarmaz, öğretmen boyun eğmez, öğretmen el açmaz, öğretmen ders verir.”

Evet, sendikal önderimiz ve onun yolundan giden devrimci öğretmen hareketi kadroları 68 rüzgarının motor gücünü oluşturdular, halka örnek oldular, halktan öğrendiler, halka öğrettiler ve efendilere, hükmedenlere el açmadılar, yalvarmadılar, ders verdiler. Şimdi örnek olma, öğrenme, öğretme ve ders verme sırası bizlerdedir. Omuzlarımızdaki yükün ağırlığının farkına varmalı ve bu sebeple önümüze koyduğumuz “Devrimci Eğitim Şurası” hedefini en iyi şekilde gerçekleştirebilmek için sağlam adımlarla ilerlemeli; tüm bilimsel, akademik, sosyal ve toplumsal sonuçlarıyla 1968’deki gibi tarihe damga vuracak bir şura gerçekleştirebilmeliyiz.

Önemli alıntılarla “neden yapmalıyız”ın cevabını vermeye çalıştık, peki; şimdi de “nasıl yapmalıyız” a yanıtlar aramaya çalışalım.

Özellikle son 10-15 yılda ülkemizde tüm alanlarda olduğu gibi eğitimde de bir dönüşüm meydana gelmiştir. Burada belirtilen “dönüşüm” kavramı ilk başta kulağa hoş gelse de aslında usta yazar Franz Kafka’nın bir dünya klasiği olan uzun öyküsünde işlediği manada bir “dönüşüm”dür. Kafka’nın bu hikayesinde verdiği mesaj üzerine çok farklı yorumlar olsa da genel kanı “insanın özüne yabancılaşması ve çaresizliği” üzerine oldu-

ğudur. İşte bu dönüşüm son yıllarda en büyük sancıyı eğitimde yaşatmaktadır, bizlere. Ülkemizde meydana gelen yapısal bozulmaların nedenlerine bakarken dünyada meydana gelen gelişmeleri bu nedenlerden ayrı tutamayız. Ülkemizdeki durumun başlıca müsebbibi dünyanın jandarmalığına soyunmuş başta ABD olmak üzere emperyalist devletlerin ülkemize yönelik konjonktürel girişimleridir. 90’lı yıllarda başlayan özelleştirme ve gericileştirme saldırısı 2000’lerin başında AKP iktidarıyla daha sert ve daha hızlı devam etmiştir. Bugün özelleştirilmeyen devlet kurumu neredeyse yok gibidir. Emperyalizmin işbirlikçileri özelleştirmede kapanış darbesini en can alıcı noktamıza, eğitime ayırmıştır.

Bugün öz yapısıyla oynanmış ve bozulmuş bir eğitim sistemimiz var artık. Özellikle son 13 yılda “Parasız, Bilimsel, Demokratik, Laik ve Ulusal Eğitim” hedefinden epeyce uzaklaştık sayılır. Artık, karma eğitimi tartışır duruma geldik. İktidarı oluşturan koalisyonun tarafları arasında çıkan maddi hesaplaşmanın sonucu dershanelerin kapatılması ve “temel lise, temel ortaokul” adı altında kolejlere dönüşmesi söz konusu. Tepedeki kavganın faturası yine halka kesiliyor, eğitim de özelleştiriliyor. Çoğunluğunu eğitim emekçilerinin oluşturduğu kamu çalışanları sözleşmeli köle yapıp, özerk ve yerel yönetimlerin insafına bırakılmak isteniyor. Ne yazık ki işin en acı tarafı da bu korkutucu tablodan, başına gelebilecek felaketlerden habersiz yüzbinlerce kamu çalışanı olması. Bu durumdan kendimize hata payı çıkarmalı ve işte bunun için de, bu kitleleri uyandırmak ve çözüm yollarını bulmak için de bu Şura’yı toplamalıyız.

TÖS’ten sonra TÖB-DER ve devamındaki geleneğimiz unsurları da DEŞ’e benzer şura ve kurultaylar düzenlediler, ancak bunların hiçbiri 1968 DEŞ’inin yerini tutamadı, o etkiyi yaratamadı. Hatta özellikle son yirmi yılda yani 90’lardan sonra benzer isimlerle toplanan şura ve kurultaylar soruna çözüm olmamakla birlikte, ulus ve sınıf mücadelesini bölen söylemleriyle öğretmen hareketine ve genel olarak emekçi harekete zarar verdiler, halktan koştular, halkın gücünü küçümsediler ve birtakım yabancı kaynaklardan beslenerek yollarına devam etmeyi seçtiler. Bunu yapanlar bugün halkın vicdanında yargılanmışlar ve hapsedilmişlerdir.

Halk bu kesimlere kapılarını kapatmıştır. İşte döne döne “halklaşmak, halkla kaynaşmak” vurgumuzun nedeni de budur.

Eğitim hayatın her alanıyla ilişkilidir. Kırsal bölgelerdeki eğitim sorunlarını tartışırken tarım sorunlarına da ister istemez gireceğiz. Aile ve çocuklarımızın sağlığını tartışırken genel sağlık politikası sorunlarına da değinmeden geçemeyeceğiz. Öğrencilerimizin ve velilerimizin ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunlarına inerken, hükümetin; halkın ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunları üzerine yaptıkları veya yapmadıklarını da enine boyuna tartışacağız. Çocuklarımızın okullarımıza ulaşım vasıtalarını sağlıklı bir şekilde değerlendirmek için iktidarın genel ulaşım politikalarını da eleştirmemiz ve tartışmamız gerekecek. İşte bunun için, yapacağımız Şura halkın genel tüm sorunlarıyla ilgili ve bağlantılıdır. Buradan yola çıkarak şunu söylemeliyiz ki en kısa zamanda toplanacak bir Devrimci Eğitim Şurası’nda halkın tüm kesimleri temsil edilebilmelidir. Yukarıda belirttiğimiz gibi eğitim çalışanlarının ve buna bağlı olarak tüm halkımızın sorunları ve çözüm önerilerinin tartışılması gereken Şura’da şu başlıklar üzerinde kapsamlı çalışmalar yapılabilir:

- *Ülkemizin İçinde Bulunduğu Genel Durum...
- *Dünden Bugüne Eğitim Sistemimize Emperyalist Müdahalelerin Etkileri, Eğitim Sisteminin Eleştirisi ve Öneriler...
- *Bugünkü Müfredatın Eleştirisi...
- * Öğretmen Yetiştirme ve İstihdam Politikaları...
- *Parasız, Bilimsel, Halkçı, Devrimci, Çağdaş ve Ulusal Bir Eğitim İçin Müfredat Önerileri...
- *Dünden Bugüne Dünyada Uygulanan Eğitim Uygulamalarının Değerlendirilmesi ve Eleştirisi...
- *Türkiye Öğretmen Hareketinin Değerlendirilmesi...
- *Devrimci-Çağdaş Kültür, Devrimci-Çağdaş Sanat ve Devrimci-Çağdaş Edebiyat...
- *Dil Eğitimi, Bölücü Bir Talep Olarak “Anadilde Eğitim” ve Ulus Devlet Yapılanması...
- *Türkiye’de Öğretmen, Eğitim Çalışanı Memur ve İlkokuldan Üniversiteye Tüm Öğrencilerin Genel Sorunları ve Eğitim Binalarının Fiziki

İhtiyaçları ve Sorunları

- *Yüksek Öğretimin Sorunları ve çözüm önerileri...
- *Köy Enstitüleri Deneyimi Üzerine Çıkarımlar...
- *Genel Olarak Eğitimin ve Unsurlarının Sağlık, Ulaşım, Sosyal, Psikolojik ve Ekonomik Sorunları, Bu Sorunların Halka Yansımaları ve Çözüm Yolları
- *Türkiye’de Öğretmen, Veli ve Öğrenci Örgütlenmeleri
- *Özlük-Hukuk Mücadelemiz ve Karşılaştığımız Sorunlar...

Tüm bu sorunların ve çözüm yollarının bilimsel, akılcı ve akademik perspektifle tartışıldığı bir şura bugüne ve yarına ışık saçacak ve bize yeni kurtuluş yolları açacaktır.

Yine, yeni, yeniden Devrimci Eğitim Şurası’nın neden ve nasıl yapılması gerektiğini irdelediğimiz bu yazıda, sonsözü sendikal mücadelemizin başöğretmeni Fakir Baykurt söylesin. Fakir Baykurt TÖS üyeleri için yazdığı eğitim el kitabçığında; çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak için yapılması ve başarılması gereken başlıca işleri sıraladıktan sonra şöyle diyor:

“...Ancak böyle bir ortamda Türk eğitimi üzerindeki etkiler temizlenebilir, kalkınma özlemimize uygun ve halk çocuklarının yetişme olanaklarına kavuşacağı, kaliteli, bilgi ve hünelerinin sınırlandırılmadığı, işe, üretime yönelmiş, yaratıcı, eleştirici, devrimci, güzel sanatlardan tat alır, kültürel etkinliklere katılabilir insanların yetiştirileceği bir eğitim planlaması ve uygulaması gerçekleştirilebilir.” dedikten sonra da son noktayı şöyle koyuyor:

“İnanıyoruz ki tarih, büyük defterinin bir köşesine, Türkiye öğretmenlerinin başarısını da yazacaktır.” Bu yük şimdi tümüyle Eğitim ve Bilim İşgörenlerinin öncü kadrolarının omuzları üzerindedir. Biliyoruz ki işimiz zor, çok zor, belki de “imkansız” diyecekler çıkacak aramızdan! Ama inancımız var; doğaya, bilime, doğruya, haklıya ve halka olan inancımız. 68 ruhunun kıvılcımını çakan Latin Amerika’nın devrimci önderi Che’nin de dediği gibi “zor başarılı, imkansız ise sadece zaman alır”.

Yine, yeni, yeniden Devrimci Eğitim Şurası’nda buluşmak üzere...

Fotoğrafkالر

Fotoğrafkالر



Yüksel Taş

'gece ve mavi'

ERCAN İNCİ Aşka...senin için

ŞİİR... KİME ?
Sokak Çocuğuna...
RENK-A-RENK
Sabah, BOZdan da boz
Adeta KIRMIZIydı...
Çocuk YEŞİL hırkasının söküğünden
Annesinin gözlerinin
Çoktan yok olmuş MAVİsindeki
Emeğini sökerken titredi!..
Ve üşümüştü,
Ve açtı !..
Ve naylon,
Ve YEŞİL francala poşetinden;
BAL RENGİ,
(süt çocuklarının annelerinin defter kaplasın diye
aldığı)
Son yapıştırıcı damlasını çekerken genzine,
Sidik kokulu,
GRİ duvarın dibine büzüldü...
Çocuğun bir eli
Mavi gözlü annesinin
Şimdi çoktan KAYISI KURUSU renginde tırtıllara
(ki onlar bu sabah kelebek olacaklar !)
Yem olmuş ellerinin
Son emeği YEŞİL hırkadaydı.
Ve diğer eliyle
Tırnaklarını geçirdi,
Sidik kokulu , gri duvara..
Ve düştü hemen oracığa
Daldı körpe bedeni
UÇUK PEMBE bir uykuya !
ÖLÜM, SARIYDI...

Sen ülkemsin.
Sen memleketim..
Senden uzak kalmak
Sürgün bana/gurbetteyim..
Ben bakışını
Trakya gündöndüsüne benzetirdim.
Gerdandaki kolyen boğazın incisiydi.
Kıtalar kavuşturan...
Derindi gözlerin, egenin suları gibi.
Yaklaşmak tehlikeli falezlerdi sevdan Sarp..
Saçların saçların uzun Balkan ormanı,
Ihlamur kokusu yaydığın..
Tuz Gölü ağlamaklı oluşunda
Göz yaşınla oluşmuş..
Ak sinen Konya ovası.
Sitemli sözlerin Avşar bozlağı.
"Ak elleri sala sala gelen yar.
Nasıl getireyim seni dile ben.
Ben bir şahin olsam yada balaban.
Taksam tırnağıma da insem çöle ben."
Gizemli yanın: Mardin evleri,
Urfa'da dergah.
Senle sohbet: Ziyarete adağa gitmek.
Mistik havada huşu içinde..
Sen memleketim.
Sen üç yanımda çevrili denizim..
Sen yalçın kayalığım..
Yürüyüşün: Çayda çıram, halayım, horo-
num,
Kaşık sesim..
Sana gelişim: Silaya varış,
TRT'de yurttan sesler dinlemek.
Pınarda eğilip kana kana içmek....
Sen memleketim...

GÜRSEL ŞAHİNOĞLU Sen Memleketim

Ve biçim

Mehmet Aksoy; “1800'lerden beri her 20 senede savaş görmüş bir yerdir Kars. Ben bu yerden, o insanların, şehitlerin anısına aslında bir barış anıtı yükseltmek istedim. Heykel, bir tasvir değildir, üç boyutlu bir fotoğraf değildir. Heykel, bir form sanatıdır.”

2006 yılında benden bu heykeli yapmamı istediler. Dönemin belediye başkanını beni davet etti. Nasıl bir şey yapabilirim diye düşündüm. İnsanın insana düşman edilmesini sağlamıştır savaşlar. Benim yaptığım heykelde de kendi kendine düşman edilmiş, ikiye ayrılmış bir insan vardı. Altta da bir göz, insanlık vicdanını temsil ediyor o göz. Her şeyi bilen, hafızasına saklayan bir gözdür o. Bunun acısını gösteren bir de gözyaşı sembolü vardı. Bu eskiz beğenildi. Anıtlar Yüksek Kurulu'ndan geçti. Belediye Meclisi'nin de kararı vardı. Anıta başladık. Sözleşme yaptık belediyeye. Bu heykeli ben bir gecede yapmış değilim. iki buçuk sene çalıştık. Sonra aynı kuruldan durdurma kararı geldi. Sonra 'sit alanı değil devam edilebilir' denildi.

Yıkım kararında en büyük etken Başbakan oldu. Tarihe geçecek sözler söyledi. Bu işi o tetikledi. 'Bir daha gelişimde görmeyeyim' tavrı takındı. Sanatseverler ve kamuoyu büyük bir direnç gösterdi. Ben zavallı bir adam değilim. Heykelimin onuruyla yaşıyorum. Dünya tarihinde böyle 'ucube' gibi kavramlar görülmemiştir.

Belediye bunu yaptırmak istiyordu. Heykel alanı temizlendi. Oradan kaleye giden yollar yapıldı ama bitmedi, bitemedi. Kafalarda bir heykel yasağı var, putlar var. Biz bu yasaklarla uğraşıyoruz.

Yaptığım işler kendi çocuğum gibidir. Ben sanatı, sanatçıyı savunuyorum. Devletin sahip çıkması koruması gerekir ama tersi oluyor. 'Ben anlarım, ben bilirim' havası var. Başbakanın söyledikleri kutsalları birbirine çarpıştırmaktır. Bu topraklar nelere şahit olmuş, hepsi o heykelin içindeydi. İnsanların kutsallarını birbirleriyle karşılaştıramazsınız. Sanat bir ihtiyaçtır. En bitkin durumda insan türkü söylüyorsa bu ihtiyaçtır. Bunun zenginlikle alakası yoktur. Ekmek kadar su kadar değerlidir sanat.

İnsanlık Anıtı'nı yıkanlar insanlık suçu işleyecektir.
Mehmet Aksoy

*'Ucube Heykel'
davasında karar açıklandı.
Mahkeme,
Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın
heykeltraş Mehmet Aksoy'a
10 bin TL manevi tazminat
ödemesini kararlaştırdı.*



Ülkemizin yüz akı, büyük heykел ustası Mehmet Aksoy tarafından Kars'ta yapılan İnsanlık Anıtı, henüz tamamlanmadan, dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından yıktırılmıştır.

ANADOLU İNSANINI YOKTAN VAR EDEN EĞİTİM KURUMU OLARAK

KÖY ENSTİTÜLERİ

(KÖY ENSTİTÜLERİNİN
ÇAĞDAŞ EĞİTİME KATKILARI)

Yrd.Doc.Dr. Ali İhsan TURCAN
Selçuk Üniversitesi Öğretim Üyesi

Öyle tarihler vardır ki, anılınca hep karanlığı çağırıştırır. 31 Mart gibi, 12 Mart gibi, 12 Eylül gibi... Yine öyle tarihler vardır ki, bizleri alır o karanlıklardan, umuda ve aydınlığa çıkarır. 19 Mayıs gibi, 23 Nisan gibi, 30 Ağustos gibi, 29 Ekim gibi, 17 Nisan gibi..

Atatürk Ulusal kurtuluşun tam olarak sağlanması için bir taraftan işgal edilen vatan topraklarının düşmandan kurtarılması gereğine, diğer yandan elde edilen zaferlerin, eğitimde elde edilecek başarıların sağlanması gereğine inanıyordu. O yüzden henüz, Kurtuluş Savaşı devam ederken, 15 Temmuz 1921'de Ankara'da Birinci Maarif Kongresini toplamış, kongreye katılanlara eğitimin izleyeceği yolu göstermiştir.-Büyük Önder Atatürk, hemen her konuşmasında eğitim sorunlarına, genç kuşakların yetiştirilmesinin önemine, ulusal ülküyü yaratacak olan çağdaş bilince değinmiştir. Eğitim, Atatürk'e göre, genç Türkiye Cumhuriyeti Devletinin önde gelen en önemli sorunudur.

Eğitim, çağdaş devletin insanlarına sağladığı, en büyük ve en önemli hizmetlerden biridir. Büyüktür, zira hitap ettiği çocuk, genç ve yetişkin sayısı fazladır. Tüm ulusu ilgilendirir.Hiç bir mesleğin hitap ettiği nüfus eğitim kadar yaygın değildir.Önemlidir, çünkü eğitim yoluyla yaratılan rahatsızlıkların iyileşmesi birkaç kuşak sürer. Cumhuriyetimizi kuran Ulu Önder Atatürk ve mesai arkadaşlarının özeni boşuna değildir.Demek ki, eğitim sorunu sadece bir eğitim sorunu olmaktan çok daha fazla bir şeydir bizim için; bir Cumhuriyet sorunudur, bir devlet sorunudur, bir çağdaşlık ve aydınlanma sorunudur.Neresinden baksanız önemli yaşamsal!..

Ulusumuz için bu kadar yaşamsal olan eğitim sorunlarının en başında geleni şüphesiz ki



öğretmen yetiştirme sorunudur. Öğretmen yetiştiriminin ivedilikle çözülmesi gerektiğine inanan eğitimciler 1936 yılında deneme amaçlı başlayan Köy Enstitüleri 17 Nisan 1940 tarihinde yasallaşarak, Türk Eğitim tarihinin en özgün ve kendi kullerinden doğan bir eğitim reformudur.

Çoğu eğitim bilimcilerinin üzerinde düşün birliği yaptıkları bir sava göre Köy Enstitüsü mezunları aracılığıyla, Atatürk devrimi aydınlanması köylere kadar gidiyordu. Enstitüler kadar hiçbir kurum bu kadar ulusal, bu kadar yerli, bu kadar devrimci olamazdı. Mustafa Kemal'in devrim düşünceleri ve uygarlık ilkeleri, ilk kez oralarda bu kadar geniş ve bu kadar anlamlı yeşeriyordu...

Devrim; kendi okullarını kendi kurumlarını bulmuş, devrimin halka ulaşmasına kıl payı kadar bir mesafe kalmıştı. İlk buluşta bir okulculuk eylemi gibi görülen bu dizge köylünün bilinçlendirilerek devlet yönetiminde sesini duyurabilme, temsil yeteneğine sahip olma ve de ekonomik olarak canlanabilmesini amaçlayan bir eylemdi.- Köy enstitülerinin asıl amacı köylüyü bilinçlendirerek feodal yapıyı tümüyle tarihe gömmek, ekonomik kalkınma için gerekli insan gücünü yetiştirmektir.Köy Enstitüleri bir başka başkaldırının habercisiydi.Ortaçağ karanlığının, gericiliğin, ilkel çıkarıcılığın, kişiye bağımlılığın batağında boğulan, ezilen, horlanan ve sömürülen köylümüzün ilk kez ileriye atabildiği adımdı.Anadolu halkı üreterek özgürleşmenin şafağını kendi elleriyle söktüyor, aydınlığın yollarını açıyordu.Köylerin yakınında kurulan bu eğitim kurumları , ulusumuzun bilmezliği, geriliğe karşı başlattığı

Kuvay-i Milliye Köy Enstitülerinde yeniden canlanmış, kazmadan küreğe, motora, makinaya, kitaba ,kaleme sarılarak Anadolu toprağının bereketini emen "bilmezlik" adlı düşmanı ortadan kaldırmayı amaçlamıştı. "İnsan olmak , ulus olmak davası" nı çözmek isteyen egemen erk ile 20. yüzyılın en büyük eğitim uygulayıcısı olarak kabul edilen İ. Hakkı Tonguç'un yaratıcılığının buluşması, Türk köylüsünün yazgısında önemli bir düğüm noktası olmuştur.1935'li yıllarda ülke nüfusunun %82'sini oluşturan Türk köylüsünü ortaçağ karanlığından çıkaracak ve Atatürk devrimini Anadolu'nun en uç köşesine kadar götürecektir. Aydınlanma ve özgürlük kurumlarıydı Köy Enstitüleri. 21 Köy Enstitüsü kırk bin köyün çekirdeğiydi.Elektriksiz köy, susuz kır, işlenmemiş tarla kalmayacak ve Büyük Önder'in özlediği çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmış olacaktık.-Marşlarımızda "Biz ulusal varlığın temeliyiz köküyüz/ Biz yurdun öz sahibi efendisi köylüyüz" diye haykıran bu Anadolu çocuklarına; kendilerini bu yurdun öz sahibi sanan egemenlerin dış bilemesini doğal karşılamak gerek.

Köy Enstitülerimizi kuranlar; köylümüzü karanlıktan, yoksulluktan kurtarmayı amaçlamış bir eğitim uygulamasına girmişlerdir.Yalnızca öğretmen değil, köye yararlı her tür meslekten eleman yetiştirilmesi planlanmıştır.Köy Enstitüleri öğrencilerimizi okul yönetimine katarak, insan gelişimine özgürlük tanıyarak, tartışma ve eleştirme geleneği kurarak demokrasinin gerçek örneklerini vermişlerdir.Köy Enstitüleri, ulusal bağımsızlık ilkelerinin ayrılmaz bir parçası olan eğitimde ve kültürde bağımsızlığın gerçek örneklerini sunmuşlardır.

Birçok ülkenin eğitimcileri bu örnek öğretmen yetiştirme modelini dikkatle izlerken, Türk toplumunun uyandırılmasını istemeyen bazı karanlık güçler, bu okulların kapanması için ellerinden geleni yaptılar.Sonunda da üzülmeye başladığımız gibi başarılı oldular.Hasan Ali Yücel,İsmail Hakkı Tonguç ve arkadaşlarına ağır eleştiriler başlatıldı.1946 yılından itibaren, kuruluşunun üzerinden 6 yıl geçmiş olan Köy Enstitülerinin programları, dersleri değiştirilmeye başlanarak 1954 yılına kadar sürecek olan bir kapatılma sürecine girmiştir.Görünmeyen birçok el,

Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'u sürekli olarak dışlamışlardır. Köy Enstitüleri bütün statükocuların el birliği ile yıktığı bir Atatürk Devrimi olarak düşünülmelidir.

Köy Enstitülerinin mimarı, Ortaklar ve Pulur Köy Enstitülerinin kurucusu olan ve birçok Köy Enstitüsünde çalışmış Mualla Eyüboğlu "Hitit Güneşi" adlı yapıtında o dönemi şu anlamlı sözleriyle dile getiriyor: "Köy Enstitüleri yüzünden adımızı komüniste, Mevlevi şeyhleriyle dostluğumuzdan dolayı ise gericiye çıkardılar. Her boyaya boyandık anlayacağınız. .Hepsine de gülüp geçtik.Sabahattin ağabeyin dediği gibi, bizden memleketi sevmek..Gerisi boş.."

Dünya Eğitim Literatürüne geçecek kadar önemli olan bu özgün model, yıllar boyu içimizde ayrı bir özlemle anımsanıp gidecektir.Olayın en acı yönlerinden biri de; günümüzün gelişmiş ülkelerinde bile, bizim yıllar önce yarattığımız " Köy Enstitüsü" modelini benimseyerek kendi sistemlerini oluşturmuş olmalarıdır.

Özet olarak; Köy Enstitüleri aydınlanmayı köye taşıyarak, yeniden doğuşun tohumlarını Anadolu'nun kıraç toprağını ekecekti. Tohumlar, Anadolu topraklarında filizlenecek Türk köylüsüne ışık saçacaktı. Aydınlanan Türk köylüsü feodaliteyi yıkacak, kabuğunu parçalayarak çağdaşlaşma yolunda kalkınacak ve dünyaya açılacaktı.Kendi gücüyle devletine yük olmadan çağdaş bir eğitimden geçecek, uyanacak, insanlık onurunun farkında, bilimsel düşünen , üreten yurttaş olacaktı.

Yalanla dolanla, iftirayla, kirli oyunlarla kapatıldı köylümüzün aydınlanma ocakları, birer birer söndürüldü yanan ışıklar, ışık yakanlar dört bir yana savruldu, sürüldüler, yok edildiler.-Kemalist Devrim bir alanda daha karşı devrimle karşılaşmıştı.

Görüldüğü gibi, demokratik kültürden, bilim ve bilimsel düşünceden yana olmayan her bir birey ve kurum, Köy Enstitülerinin ortadan kaldırılmasında birinci dereceden sorumluluk sahibidir.

Bugün gereksinimimiz olan şey Köy Enstitülerini yeniden kurmak değildir.Gereksinimimiz; kaybettirilen Köy Enstitüsü ruhunu yeniden kazanabilmektir.

ÜNİVERSİTE İDARİ VE TEKNİK ÇALIŞANLARI

Haşim KARAMAN

Eğitim İş Dokuz Eylül Üniversitesi Temsilciliği

Ülkemizde yükseköğretim işlevi; Yükseköğretim Kurumu (YÖK), Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM), Kredi ve Yurtlar Kurumu (YURT-KUR) ve Üniversiteler tarafından gerçekleştirilir. Bu yapıların her biri kendine özgü yasal düzenlemelerle kurulmuşlardır ve yine her birinin işlevi ve işleyişi kendine özgüdür. Bununla birlikte aralarında sağladıkları eşgüdüm doğrultusunda yükseköğretimin birbiri ile ilintili ancak farklı gereksinimlerini karşılarlar. Ana amacın sağlanması yolunda farklı işlevlerin bulunması da bu kurumların yapısı içinde hukuki konumları farklı işgörenlerin varlığını beraberinde getirir. Bu durum yaşamın işleyişinde kimi zaman öngörülemez kimi zaman öngörülse de düzeltilmesine gerek görülmemeyen sorunları ortaya çıkarmaktadır. Sorun çıkması yükseköğretimin öznesinin insan olmasının yanı sıra yaşamın her alanını ve anını bir kurala bağlamanın olanaksızlığı nedeniyle doğal bir sonuç olsa gerektir.

Tarihimiz bizlerin üniversite ve benzeri yapılar ile askeri gereksinimlerimizin bir sonucu olarak ve öncüllerine göre de oldukça geç bir dönemde ve bugüne yakın bir geçmişte tanıştığını söylemektedir. Bununla birlikte üniversite sayımızın son dönemlerdeki artışına koşut; 1900'lerin başında Emrullah Efendi tarafından savunulan Tuba Ağacı Nazariyesi'nde olduğu üzere ülkemiz eğitim ve öğretim sorununun çözümü üniversiteler eliyle sağlanacak diye düşünmeden de edemiyoruz. Hemen her ilde ve elveriyorsa ilçede üniversite! açmanın sakıncaları ayrıca değerlendirilmesi gereken bir konu olmakla birlikte birazdan bu durumun işgörenler açısından yarattığı bazı sorunlar nedeniyle doku-nalım istedik.

Üniversitelerimiz yükseköğretim düzeyinde eğitim/öğretim almak isteyenlere eğitim ve öğretim olanakları sağlamak yanında barınma, beslenme, sosyal, kültürel, sportif ve sağlık gibi birçok gereksinimlerini de karşılayan, eğitim ve öğretim olmakla birlikte akademik anlamda birçok bilimsel çalışmanın yapıldığı yapılardır.

Bu yapının içinde doğal olarak öğrenciler, akademik ve idari işgörenler bulunurlar. Öğrenciler çoğunluğu yurt içinden ve kısmen yurt dışından olmak üzere ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrenimi yapmak üzere üniversitelerden yararlanırlar. Çalışanlar akademik ve idari olmak üzere iki ayrı işlevi yerine getirirler. Akademik personel çoğunlukla eğitim/öğretim alanında ve bilimsel çalışmalarda yer almakta iken idari personel genelde yönetsel, teknik, lojistik ve destek hizmet, iş ve işlemlerin gerçekleştirilmesini sağlarlar. Bu durumun bir sonucu olarak üniversitelerde birbirinden farklı hukuki konumlarda işgörenler, aynı işlevi yerine getirmek için eşgüdüm halinde görev yaparlar. Üniversitelerde görev yapan akademik personel, 2547 sayılı Yükseköğretim ve 2914 sayılı Yükseköğretim Personel Yasalarına ve bunlar çerçevesinde oluşturulmuş yönetmeliklere bağlıdırlar. İdari ve teknik personel ise temelde 657 sayılı Devlet Memurları, 1475 ve 4857 sayılı İş Yasalarına ve bu yasalar doğrultusunda oluşturulmuş yönetmeliklere bağlıdırlar. Yazılı haliyle sınırları belirgin dolayısıyla birbiri ile karışmaz ve soruna yol açmaz gibi görünen bu yapılanma ayrıntısına aşağıda değinileceği üzere birçok soruna da neden olmaktadır.

Bilindiği üzere yükseköğretimle dolayısı ile üniversitelerle ilgili en önemli yasa; Yükseköğretim Yasası, darbe döneminin ürünüdür. Bu durumun doğal sonucu olarak daha yürürlüğe girdiğinde birçok sorunu içermekteydi ve bugün de içermektedir. Bunların başında akademik ve bilimsel özgürlüklerden, demokratik uygulamalardan yoksunluk gelmektedir. Öyle ki; üniversite yönetiminde önemli yönetsel görevlere gelebilecek kişilere ve bunların seçme/seçilme yöntemine ilişkin dizge demokrasiden çok oligarşiye benzemektedir. Bu modelin illa bir demokrasiye benzetilmesi gerekiyorsa, o zaman ülkemiz üniversitelerinde uygulanan demokrasinin, Yunan Site Devletleri'nde ya da Roma İmparatorluğu'nda uygulanan demokrasilerle benzeştiği söylenebilir.

Somut örnekle açıklamak gerekirse üniversitelerde yalnızca öğretim üyesi [profesör, doçent ve yardımcı doçent] olanların rektör, dekan, yükseköğretim ve enstitü müdürü ve bunların yardımcısı olabilme ve bu doğrultuda seçme ve seçilme hakları vardır. Yine akademik işgören olmalarına karşın öğretim yardımcılarının ve elemanlarının[öğretim görevlisi, araştırma görevlisi, okutman, akademik uzman] yanı sıra idari/teknik personelin ve de öğrencilerin seçme ve seçilme hakları bulunmamaktadır. Bir kısım da olsa işgörenlerin seçimle iş başına geliyor olmaları demokrasi adına değerli gibi duruyorsa da işin garip yönü bu seçkinci anlayışla gerçekleştirilen seçimlerden üstün çıkmanın bir anlamının olmamasıdır. Rektör olmanız için önce YÖK içindeki sıralamada öne geçmeniz ardından da Cumhurbaşkanının atanabilir olduğunuz yönündeki takdirini sağlamanız gerekmektedir. Benzer durum üniversitenin kendi içindeki dekanlık, yükseköğretim/enstitü müdürlüğü gibi yönetsel görevler için de geçerlidir.

Üst yönetim organlarına ilişkin bu saptama ile idari personel sorunları arasında önemli bir bağ vardır. Düşüncemiz odur ki; bu bağ belki de üniversitelerin içindeki en önemli sorundur. Yönetimin yapının bütününe sorunlarına yanıt vermiyor olması; yönetişimde ve karar alma süreçlerinde çoğulcu ve etkin katılımın dolayısı ile demokrasinin, mali ve bilimsel özerkliğin ve özgürlüğün olmaması sorunların en büyüğü; anasıdır. Ülkemizin bir büyükşehirinde yaklaşık 50.000 öğrencisi, 8.000 personeli olan bir üniversitede 40.000'i aşkın öğrencinin yönetişimde yalnızca öğrenci konseyi başkanı tarafından, üstelik yalnızca görüş bildirebilmesi ve fakat kararları oylama hakkının olmaması, idari işgörenlerin de benzer olarak yalnızca genel sekreter tarafından sadece görüş bildirebilmesi ancak alınacak kararlara katılamaması; oylama hakkının olmaması bunun kanıtıdır.

Üniversitelerin en önemli sorunu üniversiteyi oluşturan unsurların temsil edilememe, kararlara katılamama sorunudur. Bu durum kararların belirli bir kesimin istediği gibi şekillenmesine ve alınmasına, temsil edilemeyenlerin sorunlarına karşı da duyarsız kalınmasına yol açmaktadır. Özellikle yönetsel görevlere gelen akademisyenlerin çoğunun çalışanlar arasında

akademik/idari ayırım gözeterek ve çoğu zaman da yıldırma [soruşturma açma, yer değiştirme, üretkenlikten uzaklaştırma, daha zor koşullarda çalıştırma, tecrit etme, yalnızlaştırma v.b.] türünden yaptırımlar uygulamaları bunun sıkça görülen sonuçlarıdır. Yakın zaman önce yürürlüğe konulan ve üniversite işgörenlerinin ekonomik koşullarının iyileştirilmesini amaçlayan yükseköğretim tazminatının yalnızca akademik çalışan için uygulanması ve üniversite yönetimlerinin buna sessiz kalışı bu durumu en iyi şekilde örneklemektedir. Oysa ki; üniversite bir bütündür ve idari personel de bu bütünün bir parçasıdır. Yükseköğretim tazminatından yararlandırılmamaları idari ve teknik işgörenleri yok saymaktadır. Üniversitelerdeki oligarşik yapının kısmen yasadan kısmen de yasanın kötüye kullanılmasından kaynaklanan ve iş yaşamında karşımıza keyfi uygulamaların sonucu olarak çıkan sorunlar; idari işgörenlerin kariyerlerindeki, atanmalarındaki, kurum içi/dışı nakil ve yer değiştirmelerindeki belirsizlik ve keyfiliklerdir. Somut örneklerle bunlar akademisyenlerin idari alanda keyfi görevlendirilmeleri, görevde yükselme sınavları, vekaleten görevlendirmeler, keyfi geçici görevlendirmeler, rotasyonlar, işlevsiz bırakmalar, yalnızlaştırmalar, dışlamalar, fazla çalıştırmalara karşın az ücret vermeler vb. bulunmaktadır. Bu düşünce ve isteklerde de eğitiminizin, kariyerinizin, liyakatinizin, deneyiminizin bir önemi yoktur. Ne kadar iyi itaat ve biat ettiğiniz, kimin yakını ya da hemşerisi olduğunuz çok daha önemlidir. İdari personelin sorunlarının kaynaklarını temsil edilememe, kararlara katılamama, hukuksuz ve keyfi uygulamalar başlığı altında toplamak olanaklıdır. Çözüm önerimiz de bu bağlamda gelişmektedir.

Üniversite; öğrencisi, akademik ve idari işgöreni olmak üzere bir bütündür. Bu bütün, yönetişimde ve karar alma süreçlerinde birlikte ve eşgüdüm halinde olurlar ise ve yönetsel görevlere gelenlerin yetkileri sınırlanabilir hatta keyfilikten kurtarılabilir, yasalara bağlı hale getirilebilir ise, hak arama önündeki engeller kaldırılabilir, hak arayanlara engel olanlara yaptırımlar getirilebilir ise umuyor ve biliyoruz ki, üniversiteler daha katılımcı, çoğulcu, demokratik, daha özgür ve özgürlükçü, insan onuruna yaraşan yaşam, bilim ve iş alanları olabilirler.

Bilim ve Astronomi Üzerine

Prof.Dr.Ömer Lütfi Değirmenci

Ege Üniversitesi, Astronomi ve Uzay Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi
Eğitim-İş İzmir 2 Nolu Şube Başkanı

Astronomi, geçmişi tarih öncesi dönemlere kadar uzanan, adeta bilimlerin atası olan bir bilim dalıdır. Antik çağlarda Güneş, Ay ve yıldızlara tanrısal sıfatlar yakıştırılmış ve bu nedenle onların gökyüzündeki hareketleri anlaşılmasına ve açıklanmaya çalışılmıştır. Bu çabalar sonucunda zaman içerisinde Ay ve Güneş takvimleri keşfedilmiş ve toplumlar özellikle tarımla ilgili yıllık işlerinin planlanmasında bu takvimleri kullanmışlardır.

Epiküros (MÖ 341-270), Platon ve Demokritos'un öğrencisi olmuş, Epikürçülük okulunun kurucusu büyük bir felsefecidir. Epikürçülük anlayışının temel hedefi mutluluğa ulaşmaktır. Bunu sağlayacak tek yolun ise bilim olduğunu savunur. Epiküros bir mektubunda bir olayı açıklayabilme yeteneğinin, olayın ortaya çıkmasından çok daha önemli olduğunu ifade etmiştir (Forti, 1997a). Epiküros bu ifadesi ile bilimin önemini ve neliğini açıkça ve öz olarak ortaya koymuştur. Buna göre, örneğin evrenin ve madde ile enerjinin nasıl ortaya çıktığından ziyade evrenin yapısının ve geçerli olan yasalarının anlaşılması (açıklanması) çok daha önemlidir ve pozitif bilimin asıl konusu da budur. Bilim ile dinin ayrılması ve rekabeti tam da bu noktada başlar. Materyalizmin öncüsü olarak da anılan Epikür, yukarıda ifade edilen mektubunda göksel olayların, yeryüzünde ortaya çıkan olaylarla benzerlik kurularak açıklanması ve bir açıklama olarak kutsal doğaya başvurulmaması gerektiğini savunur. Bugün "fiziğin evrenselliği ilkesi" olarak ifade edilen bu bakış açısı klasik bilimin de doğuş noktasını oluşturur. Esas itibarıyla tanrıları inkar etmeyen Epikürçüler, teolojik bir reform olarak din ve doğa yasalarını birbirinden ayırmaya çalışmışlardır. Bu okula göre tanrılar doğal olaylara karşı ilgisizdirler. Bu nedenle, doğal olayları açıklamak için dogmatizm değil, bilime başvurmak gerekir.

Bilim ve teknolojinin geçmişten bugüne olan gelişimi, esas olarak, iktidarla olan ilişkiyle belirginleşmiştir. Bu ilişkiler zaman zaman

ortaklık şeklinde, zaman zaman da sıkı bir rekabet şeklinde cereyan eder. Hemen her iktidar, bilimi kendi iktidarının devamı ve daha da güçlenmesinin bir aracı olarak görmüş ve kullanmak istemiştir. Forti (1997b), bu durumu "iktidarın, bilimi suistimali" olarak değerlendirmiş ve II. Dünya savaşını sona erdiren süreci bunun en güzel örneği olarak vurgulamıştır.

Bilimi suistimal eden başka bir iktidar örneği Nazi Almanya'sında karşımıza çıkmaktadır. Orada, devletin kapsamlı bir şekilde psikiyatrları, antropologları ve doktorları istihdam etmesinin altında yatan asıl neden var olan insan çeşitliliğini bilimsel olarak ortaya koymak ve bu çeşitlikler içerisinde üstün ırkın varlığını kanıtlamaktı. İnsanların ve toplumların genetik açıdan çeşitliliği ve insan ile ilgili bir çok konunun (hastalıklar, fiziksel özellikler vb), söz konusu bu çeşitliliğin anlaşılması ile açıklanmaya çalışılması bilimin konusudur ve bu yöndeki çalışmalar bilimsel çalışmadır. Fakat, var olan çeşitliliğin aynı zamanda eşitsizlikler içerdiğini ve bir genetik grubun diğerlerinden üstün olduğunu savunmak bilimsellikten uzak, bilimin ruhuyla çelişen bir anlayıştır ve iktidarın (faşizm), bilimi suistimal ettiği örneklerden birini oluşturur.

Genetik bilimi günümüzde çok hızlı bir şekilde gelişmekte ve şimdilerde "emperyal genlerin" olup, olmadığı sorusu dillendirilmektedir. Daha açık ifade edecek olursak, gelinen noktada, emperyalizmi yaratan şeyin (her ne ise), salt halklar arasındaki çevresel farklılıkların yani üretim biçimi ve ilişkilerin yarattığı ekonomik düzenin bir sonucu mu, yoksa halklar arasındaki biyolojik, daha açıkçası genetik farklılıkların bir sonucu mu olduğu sorulmakta ve araştırılmaktadır (Kaymakçı, 2012).

Kaymakçı, cevabın ne genetik deterministlerin, ne de çevresel deterministlerin öngördüğü gibi olmayabileceğini, muhtemelen hem genetik özelliklerin hem de çevresel özelliklerin birlikte belirleyici olabileceğini ifade eder.

netik hastalığın dahil edilmesi ve tedavi yollarının araştırılarak bulunması sonrasında emperyalizmin yeryüzünden silinmesi senaryosunu (kurgusunu) günümüz emperyal iktidarları acaba nasıl karşılardı? Modern bilim, Kopernik (Nicolaus Copernicus, 1473-1543) tarafından ortaya konulan yeni evren modeli ile başlatılabilir. Kopernik, Batlamyus'un (Claudius Ptolemy) yer merkezli evren modeli yerine Güneş merkezli evren modelini açıklamış ve yerin, Güneş etrafında dolandığını iddia etmiştir. Modern bilim, Kopernik'ten sonra Bruno (Giordano Bruno, 1548-1600), Galileo (Galileo Galilei, 1564-1642) ve Kepler (Johannes Kepler, 1571-1630) ile hızlı bir ilerleme göstermiştir.

Bilimde dogmatik düşüncelere yer olmaması gerektiğini savunan ve bu nedenle yargılanarak hapse mahkum edilen Prof.Dr.Esat Rennan Pekünlü, hapse girmeden önce halka yönelik olarak verdiği son dersinde “yanmanın, astronomların kaderi olduğunu” ifade etmişti. Bruno, Batlamyus'un yer merkezli evren modeli ve Aristocu kapalı evren modeline aykırı düşmek pahasına yıldızların, Güneş'ten çok uzakta olduklarını ve etraflarında gezegenler olduğunu, muhtemelen de bu gezegenlerde kendi yaşam biçimleri olduğunu ileri sürmüştür. Bruno, bu fikirleri nedeniyle engizisyon mahkemesinde yargılanarak ölüme mahkum edilmiş ve 1600 yılında yakılmak suretiyle öldürülmüştür. Galileo, modern fiziğin ve gözlemsel astronominin öncü ismidir. Jüpiter'in dört uydusunu (Galileo uyduları), Ay yüzeyindeki coğrafi yükseltileri, Venüs'ün evrelerini keşfetti, Kopernik'in Güneş merkezli evren modelini savundu ve gece ve gündüzün oluşumunu Dünya'nın dönmesi ile açıkladı. Yaşlı Galileo, bu fikirleri yüzünden yargılandı ve Dünya'nın döndüğü iddiasından vazgeçmesi koşuluyla ölüm cezasından kurtuldu, dinden aforoz edildi ve ev hapsi ile cezalandırıldı.

Tarih, bilim - din ve bilim - iktidar ilişkisi ve rekabetleriyle doludur. Ortaçağ Avrupasında esasen kilise aynı zamanda iktidar gücünü de elinde bulunduruyordu. Bu nedenle, bilim - din ilişkilerini de bilim - iktidar ilişkisi altında toplayabiliriz. Bu ilişki daha teknik bir anlatımla herşeyi bilme (bilim) ve herşeyi yapabilme (iktidar) ilişkisi olarak ifade edilebilir. Rönesans dönemi mimar ve hümanistlerinden Alberti (Leon Battista

Alberti, 1404-1472), istedikleri takdirde insanların herşeyi yapabileceklerini iddia etmiştir (Prigogine, 1997). Bu iddia açıktır ki, kesinlik kavramını yani “bilimsel kesinliği” gerekli kılar. Bacon (Francis Bacon, 1561 – 1626), Battista'nın bu iddiasını desteklemiş ve insanların doğa yasalarına boyun eğerek herşeyi yapabileceklerini ifade etmiştir. Bu nedenle, o tarihten bu yana doğa yasalarını öğrenmek ve her şeyi yapabilme düşünceleri birbirleriyle sıkı ilişki içerisinde olmuştur. Bilimsel kesinlik ilkesinin savunucularından biri olan ve sosyolojinin kurucusu sayılan Comte (August Comte, 1798 – 1857), astronomi temelinde (onun hiyerarşik ve kesin yapısı üzerinden) bir toplumsal fizik yapısı kurma çabasında bulunmuştur. Sosyolojiyi; “sosyal statik” ve “sosyal dinamik” olarak iki kısma ayıran Comte, sosyal statik ile toplumların istikrarlı sosyal yapılarını, sosyal dinamik ile de toplumların sosyolojik açıdan gelişimlerini inceler. Toplumların durağan olmadığını, sürekli gelişim ve değişim içerisinde olduklarını ileri süren Comte bu açıdan evrimcidir. Bu yönüyle baktığımızda biyolojik evrim kuramına da öncülük ettiğini söyleyebiliriz. Hatta daha ileri giderek Comte'un, sosyolojik ilkelerini astronomi temelinde oluşturması nedeniyle, biyolojik evrim kuramının ortaya çıkmasında astronomi biliminin de etkisi olduğunu söyleyebiliriz.

Bugün yirmibirinci yüzyılda hala “Biyolojik Evrim Kuramı” bağlamında bilim - din yani bilim - iktidar rekabeti devam etmektedir. UNESCO, Darwin'in 200. doğum yıldönümü ve “Türlerin Kökeni” adlı eserinin yayımlanmasının 150. yılı nedeniyle 2009' yılını “Darwin yılı” ilan etti. Fakat Mart 2009'da ülkemizde çok önemli bir olay yaşandı. TÜBİTAK yönetimi, Bilim ve Teknik Dergisi yayın yönetmenini, Evrim Teorisi'nin kurucusu Darwin'i kapak yaptığı için görevden aldı ve derginin 2009 Mart sayısı, son anda kapağı değiştirilerek basıldı (Çelik, 2009). Bundan başka, TÜBİTAK başkanı göreve gelmesinin ardından 13 Ocak 2012'de ulusal gazetelerin Ankara temsilcileri ile yaptığı toplantıda kendisine yöneltilen evrim kuramı ile ilgili bir soru üzerine “Evrime inanan var inanmayan var” şeklinde bir yanıt vermiştir (Kaymakçı, 2012). Bu yanıtta da anlaşılacağı üzere TÜBİTAK başkanı her ne kadar bilimsel bir kurumun başında bulunuyorsa da tarafımı iktidardan yana koymuştur

Ülkemizde yaşanan bu durum etik açıdan da son derece sorundur. İktidarların, güçlerini korumak ve pekiştirmek için bilimi suistimal ettiklerine yukarıda değinmiştik. Bu, kabul etmesek de anlaşılabilir bir durumdur. Nihayetinde bilime ve onun gücüne olan saygıyı içerisinde barındırmakta ve koyduğu hedef doğrultusunda ondan yararlanmayı amaçlamaktadır. Yukarıda ifade edilen örneklerde ise bundan yani iktidarın, bilimi suistimalinden çok daha vahim ve etik dışı bir durum söz konusudur.

Burada yaşanan şey, bilime saygısı olmayanların, bilimsel kurumları iktidarın lehine kullanmalarıdır. “Evrim” konusunda bilimsel açıdan lehte veya aleyhte yazabilir ve şiddetli tartışmalara girebilirsiniz fakat “inanın var, inanan var” tarzındaki bir ifade, bilim insanının ifadesi olamaz. O zaman, bu sözü eden kişinin TÜBİTAK gibi bilimsel amaçlara hizmet için kurulmuş bir kurumun başında bulunması sorgulanması gereken bir hal alır.

Benzer olaylar, daha alt düzeylerde yerel üniversitelerde de yaşanmaktadır. Bunların sayısız örnekleri günlük gazetelerde yer almıştır. Ülkemizde yaşanan bütün bu örnekleri, iktidarın, bilimi suistimal etmesinden öte bilimi inkarı şeklinde değerlendirebiliriz.

Bugün, “evrime” karşı çıkanlar evrim kuramının, “yaratıcı fikrine” (yaratılışçılık) aykırı olduğunu, evrenin ve canlıların oldukları halleriyle yaratıldığını yani statik bir evren anlayışını savunmaktadırlar. Bu söylem, çevre koşullarının canlı üzerindeki etkilerini de yok saymaktadır. Halbu ki, çevresel etkilerin hücre, doku ve organlar üzerindeki etkisinin, çevre ve toplumun (aklımı kullanan) insanın kültür ve düşün yapısı üzerindeki etkilerinin yanında çok daha basit kaldığını görmek gerekir.

“Evrim” kelimesi biz astronomlar için içselleştirilmiş bir kelimedir. Örneğin üniversitede güz yarıyılında “Tek Yıldızların Evrimi”, bahar yarıyılında da “Çift yıldızların Evrimi” isimli iki zorunlu doktora dersini vermekteyim. Yıldızlar içerisinde buldukları fiziksel koşullara ayak uydurarak hayatta kalmaya çalışmaktadırlar. Bir yıldızın hayatta kalmasından, onun enerji üretmeye devam ederek uzaya ışık ve enerji salmasını kastediyoruz. Çift yıldızlar, çekimsel

olarak birbirlerine bağlı olup, birbirlerinin etrafında dolanan iki yıldızdan oluşan sistemlerdir. Gerek tek yıldızların gerekse çift yıldızların evrimi kendi fiziksel koşullarından başka içerisinde buldukları çevresel koşullardan da etkilenir. Yıldızların başlangıçta temel enerji kaynağı çekirdek tepkimeleri ile hidrojenin yakılmasıdır. Merkezi kısmında (çekirdek) var olan hidrojen tamamen yakıldıktan sonra yıldız yeni yakıt olarak hidrojen yanması sırasında üretilen helyumu kullanmak durumunda kalır. Ancak hidrojeni yakmak için çekirdek sıcaklığının 15 milyon Kelvin sıcaklığa sahip olması yeterli iken helyumu tutuşturabilmesi için çekirdek sıcaklığının 100 milyon Kelvin’e ulaşması gerekir. Yıldızın merkezi sıcaklığının bu derece yüksek sıcaklıklara ulaşip ulaşamayacağı sahip olduğu kütlesi ile ilişkilidir ve ilk seçim etkisi burada ortaya çıkar. Kütlesi yeterince büyük olmayanlar yavaş yavaş soğurlar ve beyaz cüce olarak hayatları sona erer. Bir yıldızın evriminin sonraki aşamaları da benzer seçim etkileri ile belirlenir. Ancak çok büyük kütleli olan yıldızlar helyum ve karbon yakma evrelerinden sonra demire kadar sırasıyla bütün elementleri yakarak sonunda süpernova patlamasıyla bir nötron yıldızına ya da bir karadeliğe dönüşerek ölürlür. Tek yıldızlar için yukarıda çizdiğim senaryo, bu yıldızın bir çift sistemin üyesi olması durumunda evrim senaryosu dramatik bir şekilde farklılaşır. Yakınında yer alan diğer yıldızın etkisi esas itibarıyla çevresel etkidir ve son derece belirleyicidir. Burada astronomi, biyoloji ve jeoloji bilimlerinin bilimsel gerçeklere ulaşmada gösterdikleri dayanışmayı da esas olarak belirtmiş oluyorum.

Şöyle ki, 20. yüzyılın başlarında temel enerji kaynağımız olan Güneş’in bu devasa ve bitmek tükenmek bilmeyen enerjisini nasıl ürettiğini anlamak için yoğun bir çaba verilmeye başlanmıştır. Akla ilk gelen enerji kaynağı kimyasal tepkimelerdi. Fakat hesaplamalar göstermiştir ki, eğer güneş, uzaya saldığı bütün enerjisini kimyasal tepkimeler yoluyla sağlıyorsa da yolla ancak 100 yıl civarında enerji üretebilirdi. Enerji kaynağının kimyasal tepkimeler yoluyla olamayacağı çok açıktır. Alternatif olarak, Güneş’in çekimsel büzülme yoluyla enerji ürettiği iddia edilmiştir.

Bulut büzüldükçe içerisindeki parçacıklar arasındaki mesafeler de doğal olarak küçülür ve böylece parçacıkların birbirleriyle çarpışmaları artar. Her parçacık çarpışmasında, çarpışmanın şiddetine bağlı olarak belli enerjiye sahip fotonlar üretilir.

Böylece, büzülme ile bulutun potansiyel enerjisinde ortaya çıkan azalma, foton (ışık, ısı) enerjisine dönüşmüş olur. Güneş'in mevcut tüm potansiyel enerjisinin foton enerjisine dönüşmesi yoluyla Güneş'in bugünkü enerji üretimini yaklaşık olarak 10 milyar yıl boyunca sürdürebileceği hesaplanmıştır. Kimyasal tepkime yoluyla enerji üretimine göre çok daha uzun olmasına rağmen çekimsel büzülme savının da önemli handikapları vardır ve itirazlar biyologlardan ve jeologlardan gelmiştir. Biyologlara göre yeryüzündeki canlı hayatının gelişmesi için çok daha uzun bir zamana ihtiyaç vardır. Diğer taraftan jeologlar, yaşları 4 - 4,5 milyar yıla varan kayalar tespit etmişlerdir.

Görülüyor ki, bilim esas itibariyle bir bütündür. Bir bilim dalında ortaya çıkan gelişmeler, diğer bilim dallarını da etkileyebilmektedir. Biyoloji ve jeolojideki gelişmeler nedeniyle astrofizikçiler Güneş için yeni bir enerji kaynağı arayışına girerek sonunda güneşe 10 milyar yıl yetecek bir kaynak buldular: çekirdek (birleşme) tepkimeleri. Bu yolla ilk başta hidrojen çekirdekleri birleşerek helyum çekirdeğine dönüşmektedir. Yıldızın hidrojen yanma evresi dediğimiz bu en uzun evresinde (Güneş için yaklaşık olarak 10 milyar yıl) yıldızın merkezi kısmındaki hidrojenlerden dört tanesi birleşme sonucunda bir helyum çekirdeğine dönüşmekte ve bu tepkime sonucunda bir miktar enerji açığa çıkmaktadır.

Bugün astrofizikçiler Güneş'i daha ayrıntılı şekilde öğrendikçe diğer yıldızlar hakkında da önemli bilgilere ulaşmaktadır. Astronomlar gelişen bilgileri ve sahip oldukları teknolojileri ile Güneş sistemimizi, diğer yıldızları, çift ve çoklu yıldız sistemlerini, yıldız kümelerini, gökadalarnı (galaksi), gökada kümelerini, gökada süper kümelerini ve nihayetinde evrenin kendisini anlamaya çalışmaktadırlar. Evrenin yapısını ve evrimini konu edinen bilim dalına kozmoloji ve bu alanda çalışanlara da kozmolog denilmektedir. Bazı önemli karşı çıkışlar olmasına karşın, kozmologlar evrenin büyük patlama

(big-bang) ile zaman ve mekandaki bir tekillikten oluştuğunu iddia etmektedirler. Büyük patlama kuramının geçerli ve doğru bir kuram olması için bugün gözlediğimiz evreni sağlaması gerekmektedir. Büyük patlama kuramına itirazlar da bu noktada ortaya çıkmakta ve bu nedenle kuramda zaman zaman önemli düzeltmeler yapılmaktadır. Eğer büyük patlama kuramı doğru ise evren yaklaşık olarak 13.8 milyar yıl yaşındadır. Başka bir deyişle big-bang denilen büyük patlama bundan 13.8 milyar yıl önce olmuş olmalıdır. Büyük patlamadan sonra madde ve anti madde ve daha sonraki aşamalarda da gökadalara ve yıldızlara oluşmuştur. Büyük patlama kuramı doğal olarak genişleyen bir evreni öngörmektedir. Bununla birlikte, bu genişlemenin sonsuza kadar devam edip etmeyeceği, ya da belli bir süre sonra evrenin geriye doğru büzülüp büzülmeceği tamamen içerisindeki kütle miktarıyla ilişkilidir. Tıpkı, havaya atılan bir topun sonunda yere düşmesi gibi. Aynı topu, Ay yüzeyinde ve aynı hızla havaya atsak yerden çok daha yükseğe çıkardı. Eğer topu yaklaşık olarak 11.2 km/saniye hızla havaya atsaydık yerin çekim gücünü yener ve bir daha geri düşmezdi. Bu hıza yer (Dünya) için kaçma hızı denilmektedir. Uzay araçlarının, uzaya ve başka gök cisimlerine gidebilmesi için yer yüzünden en az 11.2 km/s hızla fırlatılmaları gerekir. Bu değer saat biriminde 40320 km/sa değerinde bir hıza karşılık gelir. Bu hızla giden bir araçla Dünya'nın çevresini sadece bir saatte dolanabiliriz. İlginç bir durum da ışık hızının sonlu olması nedeniyle ortaya çıkar. Bildiğimiz gibi ışık bir saniyede 300 bin kilometre yol katetmektedir. Son derece yüksek bir hız olmasına rağmen yine de sonlu bir değer! Bu kadar büyük bir hıza sahip olmasına rağmen Ay'dan yansıyan Güneş ışınları bize yaklaşık 1.2 saniyede, Güneş'ten çıkan fotonlar ise bize 8 dakikada ulaşabilmektedir. Başka bir deyişle söylemek gerekirse, Ay dedeye baktığımızda onun 1.2 saniye önceki, Güneş'e baktığımızda ise onun 8 dakika önceki halini görmekteyiz. Kısaca açıklamak gerekirse bir gaz bulutu, tetikleyici bir dış etki ile kendi üzerine çökmeye başlar ve merkeze doğru yoğunluğu artar. Sonraki aşamada bulut kendi kütle çekimi (gravitasyonel çekim) etkisiyle büzülerek küçülmeye devam eder.

Güneşten sonra bize en yakın yıldız (Alfa Centauri) yaklaşık 40 trilyon km uzaklıktadır. Bu yıldızdan yola çıkan bir fotonun bize ulaşabilmesi için yaklaşık olarak 4.2 yıl gereklidir. Yani, bu yıldız baktığımızda aslında onun 4.2 yıl önceki halini görüyoruz. İçerisinde bulunduğumuz gökadamız (Samanyolu), bir baştan, diğer başa yaklaşık olarak 100 bin ışık yılı büyüklüktedir. Yani bir ışık fotonu, Samanyolu'nu bir baştan diğerine ancak 100 bin yılda katedebilir. Bu nedenle, hiç kimse tarihte astronomlar kadar geriye (tarih öncesine) böylesine dolaysız olarak bakamazlar. Bize en uzak gök cisimleri doğal olarak çok sönüktürler. İlerleyen teknolojiler, büyüyen teleskop çapları uydu gözlemleriyle giderek daha sönük (dolayısıyla daha uzak) gök cisimlerini görebilmekteyiz. Bu ise evrenin, tarihsel olarak, o derece geçmişine bakmak anlamına gelmektedir.

Bugün astronomlar bu yolla evrenin binlerce, milyonlarca ve hatta milyarlarca yıl geçmişini görebilmektedirler. Peki ama milyonlarca yıl öncesine baktığımız bu gök cisimleri hala orada ve hala hayattalar mı? Bu da işin diğer ilginç bir yanını oluşturmaktadır.

Bir kaç cümle ile de aldığımız astronomi eğitimi ve 25 yıldır devam eden mesleğim sayesinde kazanmış olduğum genel formasyonu paylaşmak isterim. Bir zamanlar yer merkezli evren modeli (Batlamyus evren modeli) asırlar boyunca kabul edilen model oldu. Batlamyus modeline göre yer sabit durmakta ve diğer bütün gök cisimleri (Güneş, Ay, o zaman için bilinen gezegenler ve yıldızlar) onun etrafında dolanmakta ve adeta yere olan saygılarını gösterircesine onu tavaf etmektedirler. Yer, yalnızca astronomik anlamda evrenin merkezi değil aynı zamanda tanrı katında da kutsaldı. Bugün ise; Kopernik, Galileo ve Kepler gibi devrimci bilim insanları sayesinde yerin döndüğünü ve Güneş etrafında dolandığını sonraki gelişmelerle de Güneş sisteminin bir bütün olarak gökadamızın etrafında dolandığını ve bu dolanmasını 250 milyon yılda tamamladığını, görünen evrenin milyarlarca ışık yılı büyüklüğünde olduğunu, yalnızca gökadamız Samanyolu içerisinde 200 milyon civarında yıldız bulunduğunu, evrenin bu muazzam büyüklüğü içerisinde Dünya'nın adeta nokta gibi kaldığını görüyoruz.

Astronomlar, gök cisimlerine ilişkin

bütün bilgilerini onların uzaya saldıkları elektromanyetik dalgaları gözleyerek elde etmektedirler. Bu dalgaların bir bölümü insan gözünün algılayabildiği (görebildiği) aralıktadır ve onlara görünür ışık denir. Elektromanyetik dalgalar, görünür ışık bölgesinin (optik bölge, optik pencere) daha kısa ve daha uzun dalgaboyu tarafında, farklı özellikleriyle yer alırlar. Gama ışınları, x-ışınları, moröte ışınları kısa dalgaboylu (yüksek enerjili), kızılöte ve radyo dalgaları da uzun dalgaboylu (alçak enerjili) elektromanyetik dalgalardır. Bir enerji kaynağı tüm dalgaboylarında enerji salar. Fakat kaynak ne kadar sıcaksa saldığı enerjinin daha büyük bir kısmı o oranda kısa dalgaboylarında yer alır. Optik (görünür) bölge kısa dalgaboyundan, uzun dalgaboyuna doğru mor – çivit mavisi – mavi – yeşil – sarı – turuncu – kırmızı şeklinde yedi ana renge ayrılır. Yıldızları optik bölge renkleri ile değerlendirirsek, en sıcak olanları mor renginde ve en soğuk olanları da kırmızı renginde olacaktır. Güneş, sarı - turuncu rengiyle yüzey sıcaklığı 6000 Kelvin civarında olan ortalama bir yıldızdır. Yüzey sıcaklığı 3000 – 4000 Kelvin olan yıldızların rengi kırmızıdır. Halbu ki, günlük yaşantımızda yüksek sıcaklıkları ifade ederken nar gibi kızardı deyimini kullanırız ve kırmızı alevi en yüksek sıcaklık olarak zannederiz. Bu daha büyük sıcaklıkları görmediğimiz ya da aşına olmadığımızdan kaynaklanır. Sıcaklığı arttırdıkça alevin rengi kırmızıdan sarı ve sonra da maviye doğru değişecektir. Astronomlar, gök cisimlerini gözlemek için alıcılar (teleskop) kullanır. Farklı dalgaboylarındaki elektromanyetik dalgalar farklı özelliklere de sahip olduklarından onları algılayacak teleskoplar da farklı farklıdır: optik teleskoplar, x-ışın teleskopları, radyo teleskoplar vb. Bundan başka bir cismin normal bir dürbün ve gece görüş dürbünündeki görüntülerinin birbirinden farklı olması gibi gök cisimlerinin farklı dalgaboylarındaki (farklı teleskoplarla elde edilen) görünüşleri de birbirinden çok farklıdır. Her bir görüntü, yıldızla ilişkin çok değerli farklı bilgiler sunar. Bu nedenle, bir yıldızla ilişkin hem optik bölgede, hem x-ışın bölgesinde, hem de radyo bölgesinde gözlemler yapılmış olması, yalnızca tek bir bölgeyi kapsayan gözlemlere oranla çok daha fazla bilgi sağlar.

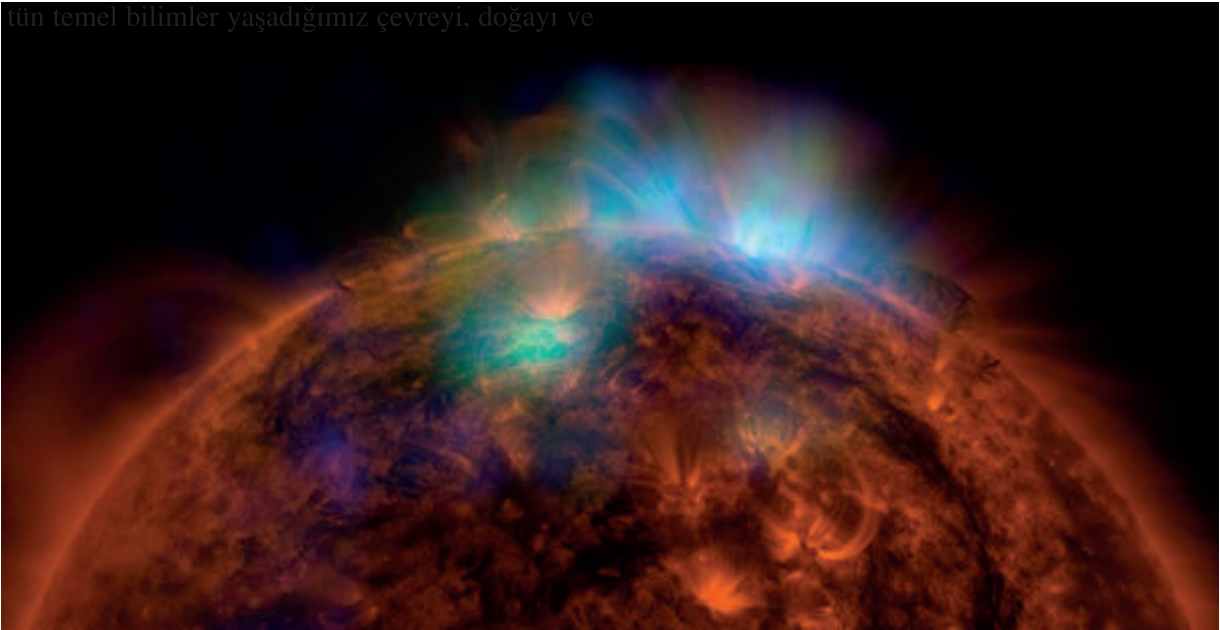
Kısaca ifade etmem gerekirse bir yıldız hakkında ne kadar çok bilgi edinmek istersek onu o kadar fazla dalgaboyu aralığında gözlemek yani ona o kadar çok ve farklı pencereden bakmamız gerekir.

Astronomi'nin yukarıda izah ettiğim özellikleri, bireysel ve toplumsal olayların nasıl değerlendirilmesi gerektiği konusunda da bizlere somut bir yol göstermektedir. Buna göre, olgulara ve olaylara olası tüm pencerelerden bakmak ve değerlendirmemizi ondan sonra yapmak bizi en sağlıklı sonuca götürecektir.

O halde, gerçeğe ve doğruya ulaşmak için dar kalıplarımızı kırmak, küçük dünyamızdan çıkarak olaylara ve gelişmelere çok daha yüksek bir pencereden ve farklı açılardan bakmamız gerekir. Bunu başaramadığımız takdirde dar kalıplarımız içerisinde sıkışıp kalır, bencillik geninin, muhtemelen emperyal gen (Kaymakçı 2012), esiri olur, ben merkezli küçük dünyamızda fikir ve kavramlar yerine olay ve kişiler ile ilgileniriz. Bütün temel bilimler yaşadığımız çevreyi, doğayı ve

evreni anlamaya çalışırlar. Bu bağlamda bilimlerin atası olan astronomi son derece önemli bir yer tutmaktadır. Gökyüzü, gök olayları ve bu nedenle astronomi halk arasında diğer bilim dallarından çok daha büyük bir ilgi uyandırmaktadır. Yakın zamanda "Astronomi ve Uzay Bilimleri Dersi" lise eğitim programına seçmeli ders olarak yeniden alınmıştır (kaldırılması çok büyük bir hataydı). Bu, son derece olumlu bir gelişme olmakla birlikte, yeterli değildir. Yukarıda ifade etmeye çalıştığım formasyonun gençlerimize daha lise çağlarında kazanılması ülkemizin çağdaşlaşması ve ilerlemesi açısından büyük yarar sağlayacaktır.

Yukarıda açıklananların ışığında "Astronomi ve Uzay Bilimleri Dersi"nin liselerde zorunlu dersler kapsamına dahil edilmesi ve bu bağlamda üniversitelerimizin Astronomi ve uzay Bilimleri Bölümlerinden mezun olanlara öğretmenlik hakkı tanınmasını ülke yararı için bir gereklilik olarak görüyorum.



Kaynaklar

Çelik, M. Milliyet Gazetesi (11.03.2009)

Forti, A., 1997a, "Bilim ve İktidar", (Federico Mayor & Augusto Forti), Çeviri: Mehmet küçük, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları 48, Sayfa, 13.

Forti, A., 1997b, "Bilim ve İktidar", (Federico Mayor & Augusto Forti), Çeviri: Mehmet küçük, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları 48, Sayfa, 1.

Kaymakçı, M., 2012, "Küreselleş(tir)me Karşısı Bilim Politik Yazılar, İlkim Ozan Yayınları

Kızılırmak, A., 1969, "Gökbilim Terimler Sözlüğü, Türk Dil Kurumu yayınları.

Prigogin, I., 1997, "Bilim ve İktidar", (Federico Mayor & Augusto Forti), Çeviri: Mehmet Küçük, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları 48, (Önsöz), Sayfa, 1.

ERKAN ŞAHİN Büyük günahlar süiti

Erikler gibi kocamandı gözlerin bahçelerime ekilmiş
Ellerin iki pelerin yırtıcı kuşlardan dikilmiş
Geceyi ve gülü ve kadifeyi öperken sen
Göğsündeki çocuklar
Trampetlerle çıkardı evlerinden

Bacakların iki ahşap semai şu yangınım
Her adımı irticalen tutuşturan her yeri
Koynumda şırl şırlı sesinin dereleri
Sesinin saraları boynumda tiril tirildi
Yar hani ya sarar beni ya kor yeni ya
Öptüğün yerlerde bir güzel he
Ah'tan sökülmüş
İçime bu aşk Allah'tan dökülmüş
He'nin iki gözü iki gül olsa bari
Yıkasa günahlarımızı sevgimizin teri

Gülüştün dökülmüş tenime
Öylece kurumuş orda gülüşünün lekeleri
Havarilerin incili beklediği gibi
Bekledim gülüşünün tenime döküldüğü yeri
Dağılangündağılantendağılancandır
En zor soru sanırım siyahı sorandır
Bıraktığın yerdeyim diyorsun
Orası bırakıldığım yer değil mi
Olmadık renkleri soran o serseri
Sanki baktığın yerde mi?

Bütün yarışları kazananın yenildiği kesin
Başka ateşleri tutanın yanıldığı
Hiçbir aşka yakışmadığından beri
Kalbim her dersten beklemeli

Elbet bir sızı yerleşir sarılınca yapışan yaralara
Ve o yaralar elbet kanar ayrılınca
Kurur içimizde eli koynunda ağaçlardan bir orman
Kurur içimiz de
Sokulma bana her yanımın Van kedileri
İçimden okşarım sensizliği seni okşadığım gibi

Hayat bazen
Okşandıkça dağılan bir gelincikten başka ne ki

hakan . gl isyanı

hüznün bahçelerinden ateş atlarla geçiyorsun
gözlerinden ggme bin kelebek uçuyor
kendime saklıyorum en süslü yalanları
yalnızlığın yanlışığımla ikiz yürüyor
nnde diz kyor bütün gençliđim
zleyiř damlıyor
kırmızısından bir gln.

l kuřlar düřüyor avuçlarıma
bakışlarımda uzak yerlerin dumanı
bir yeřildal sarıyor gövde mi
sığamıyorum kendi gerekliğime
bu taş yađmurlarında bu kaç cehennem
bir gl deđse tenime
kapkara ölsem.

tut dilimden bađla bir sözcüđe
büyük günah kuyusunda tařla dur beni
kayıp bir zamana kov istersen
istersen yangınlar ıkart sokaklarımda
yelelerine yangın bulaşmış atlarda
gl içinden
kořar zamanla.

tut elimden bir bořluđa as beni
hatıralarımı yağmala
kapkara gözleriyle burada geceleri
bir rüyadan bir rüyaya itiyorum kendimi
gvdem ruhumun yorgun çarmıhı
hadi ldr
bir gln yanına koy beni.

yüzüm yüzünün arabı
yüzün yüzümün serabı
řarabı řarapla eskitiyor mecnun
ben kırklarımı aynalarla sarıyorum
gl seriyorum kurusun diye göđsüme
kalsam ayıp
gitmeyi yasaklıyorum kendime.

Prof. Dr. Adil TÜRKOĞLU

Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi

LİSELERİN ÖLÜMÜ

Aylardır dershaneler kapansın mı kapanmasın mı tartışması devam ediyor. Sorun şimdilik çözülmüş görünüyor, sorunu doğuran nedenler ve eğitimin niteliği konuşulmuyor, tartışılmıyor.

1970'lerde başlayan dershane açılımı, üniversiteye giriş yarışması nedeniyle liselerin yerini almıştır. Liselerin verdiği diplomanın hiçbir değeri yoksa ya da çok az değeri varsa mekan, personel ve işgücünü bu denli ikili harcamaya niçin ihtiyaç duyulmaktadır.

Son 30 yılda eğitim şuralarında eğitim adına çeşitli kararlar alınmış fakat bu soruna hiç değinilmemiştir. 19. şurada 2023 yılında eğitimimizin durumu ne olmalıdır tartışmalarında da bu soruna hiç değinilmemiştir. Görünür bir biçimde liseler işlevsizleştirilmiş, liselerin amaçları yok sayılarak, üniversiteye giriş sınavına kurban edilmiştir. Liseler amaçlarından uzaklaşınca okulların mekanları öğrencilerin belirli zamanlarda zapt edildiği yerler olmuştur.

Okula inanmayan, güvenmeyen öğrenciler, verdikleri bilgilerin hiçbir işe yaramayacağı düşüncesinde olan öğretmenler hangi istekle ders yapacaklar, öğrencilere hangi davranışları kazandıracaklardır.

40 yıllık bir eğitimci olarak özellikle eğitim fakültesinde 1. sınıflarda derse girerim. Her hangi bir konuyu 3-4 cümle ile anlatamayan, analiz-sentez becerisi olmayan öğrencilerin 1. sınıfa bıkmış, bezmiş, küskün olarak geldiklerini görürüm. Bu öğrencilerimiz ilk dersten başlayarak sınavların essey mi, test mi olacağını sormaktadırlar.

Orta eğitim sistemi ve üniversiteye giriş sistemi günün koşullarına göre yenilenmelidir. Liseleri işlevsizlikten kurtarmanın yolu lise eğitimini ciddi bir şekilde kontrol altına alarak verilen eğitimi ölçme-değerlendirme aracılığıyla üniversiteye girmede etkinleştirmektir.

Fransa'da yapılan Bakalorya Sınavları hem lisenin bittiğini gösteren bir diploma, hem üniversiteye girişi garanti eden bir belgedir. Bakalorya sınavları her yılın haziran ayında belirli ilkelere göre yazılı ve sözlü yapılır. Sınavlar ciddi olarak öğrencilerin analiz ve sentez becerisini ölçer. 3 yılda öğrencilere verilen bilgileri değerlendirir. Yıllardır devam eden bu sistem günün koşullarına göre sürekli yenilenir. Eleştirilere karşın çok az sorunla karşılaşılır.

İtalya'da bir dönem üniversiteye girişte yığılmayı önlemek amacıyla liselerden bitirilen alanlara göre fakülteler kontenjanların 3-5 katı öğrenci almışlardır. Örneğin Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi 400 öğrenci yerine 2000 öğrenci almış. 1. sınıftan 2. sınıfa 400 öğrenci geçebilmiştir. Böylece yığılma önlenmiş, ertesi yıl üniversiteye başvuran öğrenci sayısı normale dönmüştür.

Liselerden her yıl 800 bin öğrenci mezun olmakta, üniversite sınavlarına 2 milyonu aşkın öğrenci başvurmaktadır.

Ülkemizde 1-2 yıl İtalya Modeli uygulanabilirse 5 yıl içerisinde durum normale dönebilir. Üniversiteye giriş sınavı yalnız liseleri işlevsiz hale getirmekte, meslek liselerinin işlevlerini ortadan kaldırmaktadır.

Batı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi meslek liselerinde öğrencilerin alanlarında katsayıya bakılmaksızın üniversiteye girebilmelidirler. Örneğin Endüstri Meslek Lisesi Elektrik-Elektronik Bölümü mezunu öğrenciler, teknik üniversitelerin elektrik-elektronik bölümlerine niçin girmesin? Bu durumun bilimsel hiçbir açıklaması yoktur. Aynı durum ticaret liseleri için de geçerlidir.

İlk ve ortaöğretimde öğrencileri gözlemleyerek onları ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda yönlendirme uygulaması mutlaka uygulamaya geçirilmelidir. 1970'lerden beri tartışılan yönlendirme sorunu bu güne kadar görmezlikten gelinmiştir. Öğrenci 5., 6., 7. Ve 8. Sınıflarda alacağı zorunlu, seçmeli ve diğer derslerdeki başarısına göre sınıf öğretmeni, okul müdürü, rehberlik uzmanı ve veli temsilcisinden oluşacak bir ekiple liseye veya bir meslek okuluna yöneltilebilir. Aynı bir yazı konusu olabilecek bu sorun ayrıntılarıyla tartışılmalıdır.

Ülkeler eğitim sistemlerinde sürekli reform ilkesini uygulamaktadırlar. Bilginin her yıl sürekli katlanarak değiştiği dünyada aynı sistem sorunlara rağmen devam ettirilemez. Sistemin ana çatısı aynı kalabilir, çatı içerisinde sürekli değişiklikler yapmak kaçınılmazdır. Ülkemizde her gelen bakanın sistemi değiştirdiği söylenir, yazılır fakat sistemin felsefesi değişmemektedir. Çağa uygun eğitim felsefesi, eğitim uygulamalarına yön verecektir. Uygulama değeri olmayan fikirler değerini ve anlamını yitirir.

Ülkemizde eğitim politikası ile eğitim felsefesi birbirine karıştırılmaktadır. İlave derslerin çıkarılması, notların 5'lik mi 100'lük mü olması gibi konular eğitim felsefesi değişiklikleri olarak kabul edilmektedir. Eğitim felsefesi eğitimle ilgili değişiklikleri, eğitim uygulamaları ise bakanlığın yaptığı tüzük ve yönetmeliklerle gerçekleştirilir. İvan İllich'in Okulsuz Toplum ideali gerçekleşmeyeceğine göre, Dünya'da ilk eğitim, orta eğitim ve yüksek eğitim olarak sistemler devam etmektedir. Ülkemizde önce orta eğitim dershanelere bırakılmıştır. İlk eğitim ve yüksek eğitimde dershanelere bırakılmak üzeredir. Okullarda ikili (sabahçı ve öğlenci) öğretimi kaldıramıyoruz. Yakında okullar (ilk-orta-yüksek) dershaneler (ilk-orta-yüksek) olarak karşımıza çıkacaktır. Sistem sorunu çözemeyince başka kuruluşlar sorunu kendi anlayışlarına göre çözerler. Bakanlıktan, sivil toplum örgütlerinden ve üniversitelerden oluşturulacak şura, reform ekibi, ne ad verilirse verilsin sürekli araştırmalı, pilot uygulamalar yapmalı, sorunların çözümüne katkıda bulunmalıdırlar.

FAKİR BAYKURT

ARAŞTIRMA : EKENEK YAYIN KURULU

Fakir Baykurt (Asıl adı Tahir'dir) Burdur'un Yeşilova ilçesine bağlı Akçaköy'de doğdu, Doğum tarihini; "1929 doğumlu olduğum doğru. Ay, gün bilinmiyordu. Anamla konuştuk. Köyde orak mevsimi. Tarlada sancılanıp eve gelmiş. Haziran ortasıdır..." diye açıklar. Tahir 1936 yılında Akçaköy İlkokulu'na başlar ve iki yıl sonra babasını kaybeder. İlkokulu bitirdikten sonra Isparta Gönen Köy Enstitüsü' ne yazılır. Köy enstitüsü yıllarında özellikle şiire olan ilgisi artar, kendini okumaya verir. Bu dönemde özellikle Türkçeye çevrilen klasikleri okur. Fakir Baykurt Köy enstitüsündeki yıllarını ve kendisine kazandırdıklarını şu şekilde anlatmıştır; "...Köy enstitüsü benim için olağanüstü bir fırsat oldu. İlkokulu bitirdikten sonra gidebileceğim başka hiçbir okul yoktu. Ailemin gücü yetmezdi. Ben okumak istiyordum enstitü benim gibi köy çocuklarını çağırıyordu..."

"... Ceplerimizi ona göre yaptırırız, kitap stışsın. Kız arkadaşlarımız koyun kuzu gütmeye giderken, torbaya azıkla birlikte kitap da katardı..."

"...Kitaplıkta Nazım Hikmet'in kitapları yoktu. Yasaklandığını öğrenince Denizli Çivril'in bir köyüne gidip onları buldum. Nazım'ın yedi kitabını kendi yaptığım defterlere



Heykeltıraş Murat Atasoy tarafından yapılan rölyef.

kitap harfleri ile yazıp defalarca okudum."

Edebiyata olan ilgisinden dolayı enstitüde de kitaplığın yönetimine seçilir ve daha fazla okuma fırsatı bulur. Köy Enstitüleri ve Kaynak Dergisi' nde şiirleri çıkar ve bu yıllarda önce şiirlerinde daha sonra tüm yazılarında Fakir Baykurt adını kullanmaya başlar. Köy enstitüleri üzerindeki baskıların artması ile birlikte tüm enstitülere daha baskıcı yönetimler atanmaya başlar. Bu dönemde enstitüler daha önceki birçok özelliğini yitirmeye başlarken eski öğrencilerin yaşam alışkanlıkları da bu yeni yönetimlerle sorun olmaya başlar. Ancak Köy enstitüsünü başarı ile bitirir ve Yeşilova' nın Kavacık Köyü' ne öğretmen olarak atanır.

1953 yılında Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümü' ne girer ve bir sene sonra bu sefer Gayret Dergisi' nde çıkan bir yazısı nedeni ile yargılanır.

Cumhuriyet'teki bazı yazıları yüzünden öğretmenlikten alınıp Ankara' da Milli Eğitim Bakanlığı Yapı İşleri Bölümü' nde görevlendirilir. Sürüp giden yazıları ve Yılanların Öcü romanı yüzünden Bakanlık buyruğuna alınarak cezalandırılır. Altı ay açıkta kaldıktan sonra 27 Mayıs 1960'ta Ankara İlköğretim müfettişliğine atanır.

1965 yılında TÖS'ün kuruluşuna katılır ve genel başkan seçilir. 1966 yılında İlköğretim müfettişliğinden uzaklaştırılarak yeni kurulan Milli Folklor Enstitüsü'nde uzman olarak atanır. Yazıları ve TÖS' teki çalışmaları yüzünden sık sık kovuşturma geçiren Baykurt Gaziantep' in Fevzipaşa bucağına sürülür. TÖS "Devrimci Eğitim Şurası" nı düzenler. Bir yıl sonra da TÖS "Büyük Eğitim Yürüyüşü"nü bir sene sonra da 'Genel Öğretmen Boykotu' nu düzenler. Bu faaliyetlerinden sonra tekrar görevden alınarak bakanlık emrine alınır ancak Danıştay kararı ile görevine geri döner. 1970 yılında Fevzipaşa'dan Ankara'ya Ortadoğu Teknik Üniversitesi Halkla İlişkiler ve Yayın Müdürlüğü görevine getirilir. 1971'de ordunun yönetime el koyması ile başlayan sıkıyönetim döneminde Baykurt iki kere gözaltına alınır. Askeri Yargıtay'da TÖS Davası'ndan beraat eder.

11 Ekim 1999 Pazartesi günü tedavi gördüğü Almanya'da Essen Üniversitesi Kliniği'nde pankreas kanserine yenik düşerek ölmüştür. 1968 yılında TÖS'ün genel başkanlığını yaptığı sırada "DEVİRİMCİ EĞİTİM ŞURASI" nı toplar. Şura'nın açılışında bugünlere de ışık olabilecek bir açış konuşması yapar. Bu konuşma eğitimin sorunlarından çözüm önerilerine, ülkenin ekonomik ve siyasal durumundan sendikal örgütlenmeye kadar geniş bir yelpazededir. Açış konuşma metni:

Çok Değerli Konuklar

Ve Devrimci Eğitim Şurasının Çok Değerli Üyeleri;

Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın düzenlemiş olduğu "Devrimci Eğitim Şurası" nı açıyorum. Bu şura, resmî geçmişi 120 yılı aşan mesleğimizin, eğitim sorunlarını, ülke sorunlarının bütünü içinde inceleyen ve bugünkü çıkmaza bilimsel ve devrimci bir çıkar yol arayan ilk derli toplu girişimidir.

Böyle bir görevi huzurunuzda yerine getirirken gerçekten heyecan duymaktayım. Sayın Konuklar ve Üyeler; "Devrimci Eğitim Şurası"na katıldığınız için sizlere en içten duygularla teşekkür eder, hepinizi saygıyla selâmlarım. Türkiye Öğretmenler Sendikası, bu şuranın böyle güç koşullar altında toplanmasına pek çok zorla-

yıcı nedenlerden dolayı razı olmuştur.

Beş gün önce bir kutlama görevi için TÖS ve TÖDMF'nun Sayın ikinci Başkanlarıyla birlikte Genel Kurmay Başkanlığına gitmiştik. Orada, odaların birinin duvarında asılı bir fotoğraf dikkatimi çekti: Bir yanılla, yeryüzünün bütün ezilen uluslarına örnek ve önder olan Kurtuluş Savaşımızın kumandanları açık havada bir görüşme halinde bulunuyorlar. Kimisi birer iskemleye oturmuş, kimisi ayakta. Hepsinin oturmasına yetecek iskemle yok ve var olan iskemlelerin biri ötekini tutmuyor. Ayrı ayrı... Kurtuluş Savaşı askerlerimizin, bu askerleri veren halkımızın ve kumandanlarımızın, gerektiği gibi hazırlanmaya ve dinlenmeye yerleri ve zamanları olmadığını çok iyi hatırlıyoruz. Böyle olduğu halde, ordumuz, canını dişine takarak, 3 yıl, 3 ay ve 20 gün gibi bir sürede, bu ülkeyi, bizi yutmak isteyen emperyalizmin askerlerinden temizlemeyi başarmıştır.

Siz, Devrimci Eğitim Şurasının Sayın Üyeleri de, burada kiminiz ayakta, kiminiz bir kişilik yeri iki kişi paylaşarak çalışacaksınız ve beş gün içinde bu Şura'yı amacına ulaştıracaksınız. Devrimci Eğitim Şurası, iyi bir Şura olacaktır; çıkmazda olan toplumun eğitimine diri, taze ve devrimci çıkar yollar ortaya koyacaktır. Buna içtenlikle inanmış bulunuyorum. Çünkü sürüp giden Kurtuluş Savaşı günlerinin büyük yoklukları içinde bizi yetiştiren ve besleyen Türk toplumu, hepimizden, vaktinde yerine getirilmesi gereken görev ve hizmetler beklemektedir. Aslında bu görev ve hizmetlerin ödenmesi gereken zaman gelip geçeli çok olmuştur. Ezilen uluslara örnek ve önder olan Kurtuluş Savaşımızdan sonra, Kurtuluş savaşlarını bütünleyen temel yapı değişikliğini sağlayacak köklü reformları yapmalı; toprakta, maliyede, eğitimde ciddi tedbirler almalı ve ulusumuzu, içerde ileri, borçsuz, bayındır; dışarıda "tam bağımsız" duruma getirmeliydik. Kurtuluş Savaşından sonra, büyük çoğunluğu tarlada, tezgâhta çalışan halkımızın tümünü İlköğretimden geçirmeli; ona Orta ve Yüksek Öğretim kurumlarının kapılarını açmalı; onu hiçbir bakımdan yad'a yabana muhtaç olmayan, çağdaş anlamda bilgi ve beceri sahibi, başı dik bir ulus haline getirebilmeliydik.

Değerli Üyeler; toplumların kurtulmasında ve kalkınmasında, eğitimcilere düşen başlıca görev, onları uyandırmak ve yetiştirmektir. Kurumlarda ve kurum dışında, eğitimciler, bu görevlerini tam yapmıyorlarsa ya da yapmaları engelleniyorsa; toplumlar bunun olumsuz sonuçlarına mahkûm edilemezler. Eğitimciler; toplumları uyandırma ve yetiştirme görevlerini tam yapmanın yolunu ve olanağını arayıp bulmak zorundadırlar. Bu zorunluluk; eğitimin meslek olarak taşıdığı büyük sorumluluktan çıkmaktadır. 1922’de sömürgeci devlet askerlerini topraklarımızdan kovduğumuz zaman Düyun-u Umumiye’nin alacakları bitmemişti. Lozan’da yeni senetlere bağlanan borçların son taksiti 25 Mayıs 1964’te kapandı. Kurtuluş Savaşı günlerinde Amerika bize mandaterlik öneriyordu. Mustafa Kemal bunu reddetti. 1947’de Truman Doktrini ve Marshall Plânı çerçevesi içersinde, dış yardım ve kredi olarak belki daha kötüsünün içine düştük. Alım satımda, askerlikte, eğitimde yeniden bağımlı koşullara girdik. 21,5 milyara yükselen yeni borçlarımız, bütün ulusçu çırpımlarımızı engeller hale geldi.

Cumhuriyetten önce köyden kaç kişi okuyabiliyordu? Köyün ya da bölge beyinin çocuğu çıkıp kasabaya gelirdi. Kasabadan kente, kentten büyük kente varır, avukat ya da hekim olur dönerdi. Uzman hekim, doktora yapmış avukat, yüksek mühendis olmak için Avrupa başkentlerine kadar yolu açıktı. Türkiye’de köy ve bölge beylerinin çocukları için bu olanaklar bugün de işlemektedir. Orta ve yoksul köylüden çocuklarını okutabilen çıkmaz mıydı? Çıkmazdı! Köy Enstitüleri, yönü, yöntemi ve kapsamı değiştirilerek yok edilmiştir. Köy çocuklarının tamamı ilkokula kavuşmamış; ilkokuldan sonra büyük çoğunluğu köyde kalmak suretiyle ve ancak gücü yeten küçük bir bölümü kasabaya gelerek ortaokula kavuşabilmekteydi. Kentte liseyi okutabilen orta gelirli köylülerin, büyük kentte üniversite okutması bir hayaldir. Üniversitelerde, kırlık bölgelerden gelmiş halk çocukları hiç mi yoktur? Onların oranını bu şûranın bildiri-leri arasında bulacaksınız; bunlar Türk halkının dev gövdesinde birer küçük kulak bile değildi. 100 öğrencinin gireceği öğretmen okuluna yılda 1200, 1500 köy çocuğu koşuyor.

Cumhuriyet döneminde, Türkiye’nin sorunlarını çözmek amacıyla çok toplantılar yapılmış, kongre ve şûralar toplanmıştır. Yalnızca eğitim alanında toplanan resmî şûraların sayısı 7’dir. Üç yılda bir toplanması gereken bu şûralar, sonuncusunun üzerinden 6 yıl geçtiği halde toplanmamaktadır. Zaman zaman Genel Eğitim, Orta Öğretim, Meslekî ve Teknik Öğretim; Halk Eğitimi, Öğretmen Yetiştirme gibi sorunlar Millî Eğitim şûralarının çalışma konusu olmuş; ama bunları Türkiye’nin temel çelişkilerini ve halkın belli başlı isteklerini de hesaba katan bir düşünüş ve uygulamaya gelinememiştir.

Bozuk giden eğitim düzeni; bazı devlet ve eğitim yöneticilerimizi okullara din ve ahlâk dersi koymak gibi çarelere yöneltmiş; onları, bu suretle bozulan ahlâkın okullardaki derslerle düzeltilebileceği gibi çağdaş bilime ve pedagojiye aykırı düşüncelere, aykırı uygulamalara itmiştir.

Bugün bile durum ‘bütüncü’ bir açıdan ele alınamıyor. Ankara Üniversitesi Senatosu’nun bu yıl yayınlanan rapor ve kararlar da, var olan bozukluklara, ilköğretim, orta öğretim, teknik öğretim, yüksek öğretim gibi bir açıdan bakmakta, rapor ve önerilerin uygulanmadığından acı acı yakınarak geçmiş yıllardakilere benzer çareler önermektedir. Gerçekten Türkiye, eğitimde, bu koşullar içinde, uygulanmayan rapor ve öneriler ülkesi haline gelmiştir.

Çoğunluk mutsuz, eğitimsiz, bakımsız, işsiz ve kazançsız olabilir! Mutlu azınlıktan eğitimsiz, bakımsız ve işsiz, kaybolmuş haklarını alamayan ve çalışmak için Almanya’ya giden, geçinmek için suç işleyen insan görüyor muyuz? Yoksul çoğunluğun çocukları bilinçlenir ve yozlaşmadan yetişirse sistem düzelir. Anayasa başta olmak üzere âdil yasaların tümüne aykırı olan bu düzenin sürüp gitmesine olanak ve olasılık kalmaz!

Uluslar, afyondan uyanıp kurtuluşa varmışlardır. Uluslar Abdülhamit’in, Sevr Devletlerinin, Hitler ve Mussolini’nin, Batista’nın zincirlerinden kurtulmuşlardır. Halkımız da, bu mutlu ve zengin azınlığın egemenliğinden, ulusal ve uluslararası nedenlere dayalı gerilik ve yoksulluktan kurtulup sınıfçı değil, toplumcu bir düzene, toplumcu bir eğitime kavuşmayı başarmaktadır.

Şûramızın amacı; ülkemizin genel koşulları ve temel çelişkileri içinde bugünkü eğitim düzenimizi, ilkeleri ve kurumlarıyla, toplu bir eleştiriden geçirmek; ondan sonra toplumun ihtiyaç duyduğu yeni eğitim biçimini gene ilkelere, amaçları ve bu amaçlara vardırıcı metot ve kurumlarıyla saptamaktır. Bir diğer amacımız ise, yeni eğitim biçiminin uygulamasıyla ilgili metod ve görüşleri ortaya koymaktır.

Bu amaçlara ulaşmak için şûramız, on iki ana konuyu ele alacak; bunlar üzerinde hazırlanmış bildirimleri dinleyerek tartışacak, komisyon çalışmaları yapacak ve kararlar alacaktır. Burada zihinlerinizdeki bazı sorulara da dokunmak isterim: “Biz bu kararları alacağız, önerilerimizi ortaya koyacağız da ne olacak? Hükümet bunlara kulak asar mı? Sayın Bakan, her söylediğimizi politik faaliyet olarak görüyor. Sosyal sorunlarla uğraşacakların istifa edip karşısına çıkmasını istiyor. Sonuçları uygulanmayacak bir şûrayı biraz boşa yapmıyor muyuz?” Belirtelim ki bu sorular, bizim de zihinlerimizi kurcalamıştır. Ama böyle bir şûraya pek çok bakımlardan gereklilik vardı. TÖS’ ün Tüzük ve Programında yer alan çalışmalardan biri, meslekî konular ve sendikal sorunlar üzerinde iki yılda bir, bütün şubeler ölçüsünde geniş toplantılar yapmaktır.

Biz, “Devrimci Eğitim Şûrası”nı toplamakla Millî Eğitim Bakanlığını, geciktirdiği resmî “Millî Eğitim Şûrası” hakkında uyarmış olduk. Nitekim bizim kararımızdan sonra Bakanlık da 1969’un Mayıs ayında şûrayı toplayacağını kamuoyuna bildirdi.

Bakanlığın ne yaptığını bilmiyoruz. Köylere ortaokul açıyor, İmam-Hatip Okullarının sayılarını artırıyor, öğrenci velilerine ansiklopedi, atlas, yardımcı ders kitabı gibi araçların aldırılmasını yasaklıyor ama, öğretmenlere ve öğretmen kuruluşlarına sormuyor, danışmıyor..

Türk ulusu, Anayasasına içtenlikle bağlı, onu tastamam uygulamaya candan istekli, sınıfçı değil toplumcu hükümetlere de kavuşacaktır. ‘O zaman Devrimci Eğitim Şûrası’nın karar ve önerileri yeni plân ve uygulamalara ışık tutacaktır.Devlet ve hükümet yetkilileri, öğretmen çoğunluğunu ve yüksek öğrenim gençliğini

zararlı düşünceler içinde görmekte ve ülkenin geleceğini kendi ölçülerince sağlama bağlamak için, imam-Hatip Okullarını çoğaltıp, hatta adlarını da değiştirerek, buradan çıkanlara yüksek öğrenim yaptırmak suretiyle, yönetimi gelecekte bunların eline vermeyi hayal etmektedirler. Lâik eğitimi, çağdaş pedagojiyi bir yana itip, tek yanlı karar ve tasarılarla eğitimi plânlamak ve çürütmek, bir demokratik ülkede olacak işlerden değildir.

Tarihimizin hiçbir döneminde, yabancı etkiler, ulusal kültür ve eğitimimiz üzerine bu kadar çullanmamıştır, yabancı etkilere kapılar bu kadar açılmamıştır. Kaynakları ulusal olmayan bir eğitim ulusal olamaz. Plânlaması, yönü, yöntemi yabancılar tarafından çizilen bir eğitim ulusal değildir. Türk eğitimine yön vermek herkesten önce Türk eğitimcilerinin, Türk aydınlarının görevidir, bu yetki onlarındır.

İhmal içerisinde olan kültür ve sanat konularımıza da değinmek istiyorum. Ekonomik yapıyla üst yapı kurumlarının bir bileşimi olan kültür, ulusları vareden, ulusal bağımsızlıklara dayanak olan çok önemli bir konudur. Yozlaştırıcı dış baskılarla, teknolojik farklılığın yarattığı eziklik bir yana, halktan gelip halka gitmesi gereken kültür ve sanat hareketleri, esfle söylemek isterim ki, bugün bu geliş gidiş için kanal bulamamaktadır. Çoğunluğu okutulmayan halkımız, kendi karanlığı içinde üç telli sazını çalıp inerken, sadece birkaç büyük kentin belli sınıftan aileleri için çalışan bol ödenekli devlet tiyatrosu, opera ve balesi; heykel ve resim sergileri, filarmoni orkestraları koskoca bir Türkiye için hâlâ ne kadar azdır! Ve bu ne efendi keyfi çattırıcı bir sanat anlayışıdır!..

Barış ve adalet içindeki mutlu ve güzel günler ülkemizin, ulusumuzun ve dünyamızın olsun. Devrimci Eğitim Şûrası ulusumuza ve çocuklarımıza yararlı olsun, arkadaşlar..

“Toplumların kurtulmasında ve kalkınmasında, eğitimcilere düşen başlıca görev, onları uyandırmak ve yetiştirmektir. Eğitimciler; toplumları uyandırma ve yetiştirme görevlerini tam yapmanın yolunu ve çarelerini arayıp bulmak zorundadırlar.”



Aşkın Ayrancıoğlu